

Kotkan varhaiskasvatus

Esiopetuksen opetussuunnitelma 2025

20.5.2025

Sisällysluettelo

1.	Kotkan esiopetussuunnitelma	3
1.1	Esiopetussuunnitelman laadinta ja julkaisutapa	3
1.2	Lukuvuosisuunnitelma Kotkan esiopetuksessa	4
1.3	Esiopetussuunnitelman arviointi ja kehittäminen Kotkassa.....	4
2.	Esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet.....	5
2.1	Esiopetuksen järjestäminen.....	5
2.2	Esiopetusta paikallisesti ohjaavat velvoitteet	7
2.2.1	Paikallisesti ohjaavat strategiat ja suunnitelmat.....	7
2.2.2	Huoltajien osallisuus ja vuorovaikutus henkilöstön sekä huoltajien välillä.....	9
2.2.3	Esiopetuksen oppimateriaalit ja -välineet	9
2.2.4	Esiopetuksen ruokailu	10
2.2.5	Turvallisuus	10
2.3	Esiopetus osana kotkalaista oppimisen polkua	10
2.4	Esiopetuksen arvoperusta Kotkassa.....	12
2.5	Esiopetuksen oppimiskäsitys	12
2.5.2	Opettajan rooli	13
2.5.3	Tutkiva toiminta ja oppiminen	13
2.5.4	Avoin oppimisympäristö	14
2.6	Laaja-alainen osaaminen kotkalaisessa esiopetuksessa	14
2.6.1	Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	15
2.6.2	Osallistuminen ja vaikuttaminen sekä yrittäjyys.....	15
3	Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.....	17
3.1	Kotkan esiopetuksen toiminakulttuurin osatekijät ja kehittäminen	17
3.2	Oppimisympäristö.....	18
3.2.1	Avoin oppimisympäristö	19
3.3	Yhteistyö esiopetuksessa	19
3.3.1	Yhteistyön tavoitteet ja arviointi.....	20
3.3.2	Ammatillinen yhteistyö.....	20
3.3.3	Yhteistyö huoltajien kanssa	21
3.4	Siirtymävaiheet.....	22
4	Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet	23
4.1	Yhteiset ja yleiset esiopetuksen tavoitteet.....	23
4.2	Monipuoliset työtavat	23
4.3	Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena	24
4.3.1	Arviointi opetuksen suunnittelun ja kehittämisen apuna	25

4.3.2 Arviointi hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukena.....	25
4.4 Oppimiskokonaisuudet	27
4.4.1 Ilmaisun monet muodot	27
4.4.2 Kielten rikas maailma	33
4.4.2.1 Kielen merkitys	35
4.4.3 Minä ja meidän yhteisömme	38
4.4.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni	41
4.4.5 Kasvan ja kehityn.....	47
4.5 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä	51
5. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki.....	52
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet Kotkan esiopetuksessa	52
5.1.2. Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen Kotkan esiopetuksessa	54
5.1.3 Esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen tuen yhteensovittamisen käytännöt	55
5.2. Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot Kotkan esiopetuksessa.....	55
5.2.1 Yhteistyön rakenteet ja vastuut järjestäjä-, toimipaikka- ja ryhmätasolla	56
5.2.2 Ryhmäkohtaiset tukimuodot	57
5.3. Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen Kotkan esiopetuksessa.....	57
5.3.1 Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi ja tuen toteuttamista koskeva suunnitelma	57
5.3.2 Tukea koskeva päätös.....	58
5.4. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö Kotkan esiopetuksessa....	58
5.5. Esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen tuen tarpeesta tai terveydentilasta johtuvasta syystä Kotkan esiopetuksessa	59
5.5.1 Pidennetty ja varhennettu oppivelvollisuus	59
5.5.2 Sairaalaopetus ja konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu.....	61
5.5.3 Perusopetuksen aloituksen myöhentäminen	61
6. Opiskeluhoito	62
6.1 Kotkan opiskeluhoitojärjestäminen ja opiskeluhoitosuunnitelma esiopetuksessa.....	62
6.2 Opiskeluhoitosuunnitelman toimipaikkakohtainen sisältö	63
7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus	65

1. Kotkan esiopetussuunnitelma

Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelma noudattaa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita, jota ohjaavat perusopetuslaki ja -asetus sekä tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus. Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelma edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista Kotkan kaupungissa. Perusopetuslain uudistus astui voimaan 1.1.2025. Lakiuudistus uudisti esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita ja toi velvoitteen uudistaa Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelmaa.

Tässä luvussa kuvataan paikallisia ratkaisuja kunnan esiopetussuunnitelma-asiakirjan osalta ja esiopetuksen toimipaikkojen lukuvuosisuunnitelmaa. Lukuvuosisuunnitelma tarkentaa sitä, miten paikallista opetussuunnitelmaa yksikössä kyseisen vuoden aikana toteutetaan.

1.1 Esiopetussuunnitelman laadinta ja julkaisutapa

Kotkan kaupungin esiopetussuunnitelma perustuu Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymiin esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin ja vuosien kuluessa tulleeisiin uudistuksiin esiopetussuunnitelman perusteissa. Kaikilla kouluasteilla perusteet korostavat oppimisen iloa ja lasten omaa aktiivista roolia. Esiopetuksessa keskeisiä ovat vuorovaikutustaidot, yhdessä tekeminen ja kasvaminen kestävässä sekä liikkuvaan elämäntapaan. Kotkan esiopetussuunnitelmassa korostuvat varhaiskasvatukseen soveltuva pedagogiikka ja leikki. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi tärkeimmistä tavoitteista. Opetussuunnitelman perusteissa laaja-alainen osaaminen on keskeinen tapa vastata ympäröivän maailman muutoksiin. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää ja yhdistävää osaamista (Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021, 19).

Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelma on päivitetty viimeksi vuonna 2023. Tuolloin uudistuksessa huomioitiin uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja lisäksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet. Perusopetuslain muutos 1.1.2025 alkaen uudistaa oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukea. Uudistus velvoittaa jälleen päivittämään kuntakohtainen esiopetuksen opetussuunnitelma.

Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelman päivittämistyötä on tehty työryhmässä, jossa jäseninä ovat olleet varhaiskasvatuksen opettajia ja erityisopettajia. Opetussuunnitelmatyöryhmän lisäksi esiopetukseen osallistumisen ja oppimisen tuen uudistumista on käsitelty varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja päiväkodinjohtajien kanssa monissa tapaamisissa kevään 2025 aikana. Lisäksi henkilöstölle on suunnattu kaksi esittelytilaisuutta esiopetuksen opetussuunnitelmauudistuksesta. Näiden tapaamisten, tilaisuuksien ja työryhmätyöskentelyjen kautta nousseita näkökulmia on hyödynnetty Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelmassa. Henkilöstön näkökulmat on kirjattu osaksi toimintakulttuuri- ja opetusjärjestelykuvauksia.

Opetussuunnitelmatyöryhmä on täydentynyt kevään 2025 aikana perusopetuksen asiantuntijoilla. Tämä yhteistyö jatkuu syksyllä 2025, kun tarkastellaan varhennetun oppivelvollisuuden toteutumista Kotkassa 1.8.2026 alkaen. Hyvinvointialueen asiantuntijoiden kanssa on tehty opetussuunnitelmaa koskevaa yhteistyötä olemassa olevien yhteistyökäytäntöjen pohjalta. Yhteistyö on painottunut oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen näkökulmiin.

Opetussuunnitelmatyöskentelyssä on toteutunut lasten ja huoltajien osallisuus. Lapsia on kuultu kahdeksassa Teams-kokouksessa keväällä 2025. Kokouksiin osallistui viisi- ja kuusivuotiaita lapsia

päiväkodeista ja esiopetuksen toimipaikoista. Heiltä on kysytty huomioita opettamisesta, esiopetuksen roolista kouluun siirtyessä, oppimisesta ja hyvinvoinnista, yhteistyöstä sekä kestävästä elämäntavasta. Lasten näkökulmia on kirjattu esimerkiksi esiopetus osana oppimisen polkua ja yhteistyötä käsitteleviin lukuihin sekä ympäristökasvatustiloihin. Huoltajia on kuultu varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteisesti toteuttamassa vanhempainyhdistysten tapaamisissa. Huoltajat pitävät tärkeänä riittäviä resursseja, resurssien järkevää kohdentamista ja mahdollisuutta samanaikaisopettajuuteen, pysyvää henkilökuntaa, aikuisten antamaa tukea kaveritaitojen harjoitteluun, riittävän varhaista tukea ja syrjäytymisen ehkäisemistä, lahjakkaiden lasten huomiointia, henkilöstökoulutusta neuropsykiatristen pulmien kohtaamiseen sekä tiiviimpää yhteistyötä vanhempainyhdistysten kanssa.

Kotkan esiopetussuunnitelma on laadittu suomenkielisenä ja se on koko esiopetuksen yhteinen suunnitelma. Suunnitelman sisältö noudattaa esiopetussuunnitelman perusteiden sisältöä ja suunnitelmassa on kuvattu kuntakohtaisia ratkaisuja.

1.2 Lukuvuosisuunnitelma Kotkan esiopetuksessa

Esiopetuksen toimipaikat laativat Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuvan lukuvuosisuunnitelman. Lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan, miten paikallista opetussuunnitelmaa yksikössä kyseisen vuoden aikana toteutetaan. Suunnitelman laatiminen toteutuu päiväkodinjohdajan johdolla ja se aloitetaan ennen lukuvuoden alkua. Lukuvuosisuunnitelma elää ja täydentyy lukuvuoden aikana. Etenkin toimipaikkakohtaisen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestämisen kokonaisuus tarkentuu lukuvuoden aikana. Toimipaikat tiedottavat lukuvuosisuunnitelmastaan huoltajia.

Lukuvuosisuunnitelmassa on tarkemmat ohjeet suunnitelman sisällöstä, arvioinnista ja suunnitelman muokkaamisesta lukuvuoden aikana. Lukuvuosisuunnitelmassa hyödynnetään ryhmien ammattilaistiemien tekemää suunnittelua. Ryhmien ammattilaiset huomioivat lasten vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet suunnittelussaan. Huoltajien osallisuus toteutuu yhteistyössä toimipaikan ammattilaisten kanssa sekä toimipaikkakohtaisissa huoltajailloissa. Lisäksi lukuvuoden aikana toteutuu asiakaskysely, jonka tuloksia hyödynnetään lukuvuosisuunnitelman päivittämisessä.

Lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan:

- Esiopetuksen toiminta-aika ja opetuksen eheytetty luonne
- Esiopetuksen järjestämiseen liittyvät toimipaikkakohtaiset toteutukset
- Toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen **kehittämisen tavoitteet**
- Toimipaikkakohtaiset yhteistyökäytännöt
- Toimipaikkakohtainen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestäminen

1.3 Esiopetussuunnitelman arviointi ja kehittäminen Kotkassa

Esiopetussuunnitelman arvioinnissa hyödynnetään Kotkan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa käytössä olevia arviointikäytäntöjä ja -kanavia. Kattavassa arviointityössä mukana ovat lapset, huoltajat ja henkilöstö. Arviointi on luonteeltaan säännöllistä ja jatkuvaa. Tällöin arviointi on osana oppimisen kehittämistä ja osana lapsen oppimista. Arviointia avataan lisää luvun 4.5 alla.

Kotkan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toteutetaan toimipaikkakohtaista auditointia. Auditointi keskittyy hyvinvointiin, oppimisympäristöön, pedagogiikkaan ja vuorovaikutukseen liittyviin tekijöihin. Se toteutuu esimiesten ja henkilökunnan vuoropuheluna, jonka perusteella

toimipaikka kirjaa itselleen tärkeitä huomioita. Auditoinnin toteutuksesta on ohjeistus, joka on käyty läpi esimiesten ja henkilöstön kanssa. Ohjeistus on henkilöstön luettavissa verkkotallenteena. Auditoinnista kerätyt huomioita hyödynnetään kehittämistyössä sekä koulutusten suunnittelussa.

Huoltajilla on mahdollisuus tutustua esiopetussuunnitelmaan esiopetuksen toimipaikoissa ja Kotkan esiopetuksen kotisivuilla. Heidän on mahdollista päivittäin lasta tuodessa tai hakiessa antaa palautetta esiopetussuunnitelmasta. Lisäksi esiopetusyksiköissä toteutetaan sopivin väliajoin toiminnallisia vanhempainiltoja, joissa palautteen antaminen on yksi tapaamisen teemoista.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä vuosittainen asiakaskysely. Kyselyssä on kysymyksiä järjestämiseen, ympäristöön, hyvinvointiin, yhteistyöhön ja pedagogiikkaan liittyen. Kyselyssä on myös mahdollisuus kirjoittaa toiveita ja palautetta yksiköille sekä esiopetuksen järjestäjälle.

Osa asiakaskyselyn kysymyksistä koskettaa lasten kokemuksia. Lapsen esiopetussuunnitelmassa on kohta lapsen näkökulmille. Lisäksi lapsilla on jatkuva mahdollisuus toiminnan arviointiin. Pedagogisen dokumentoinnin tuottamien dokumenttien käsittely lasten kanssa toteutuu säännöllisesti esiopetuksissa. Tämän käsittelyn kautta saadaan tietoa pedagogiikan ja kuntakohtaisen opetussuunnitelman päivittämiseen.

Esiopetussuunnitelman kehittämistyöstä vastaa varhaiskasvatuksen kehittämissuunnittelija yhdessä esiopetuksen kehittämisryhmän kanssa. Esiopetuksen kehittämisryhmässä on monipuolinen esimies- ja henkilöstöedustus. Kehittämisryhmä toteuttaa vuosittain esiopetuksen henkilöstön kuntakohtaisia kokoontumisia, joissa keskitytään ajankohtaisiin asioihin ja kehittämistyöhön. Esiopetuksen toimipaikoilla on vuosittain kehittämispäiviä. Toimipaikkojen esihenkilöt ja hallinnon henkilöstö koontuvat lukuvuosittain säännöllisesti esihenkilöpalaveriin ja kehittämispäiviin. Lisäksi esiopetuksella ja perusopetuksella on säännöllisesti yhteisiä palaverieja lukuvuoden aikana. Edellä kuvailluissa tapaamisissa käsitellään vähintään kerran kahdessa vuodessa esiopetussuunnitelman arviointia ja kehittämistä. Kuntakohtaista suunnitelmaa päivitetään aina, kun opetussuunnitelman perusteet uudistuvat.

2. Esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet

Esiopetussuunnitelman perusteissa (2014) kuvataan, että varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tässä luvussa kuvataan esiopetussuunnitelman perusteiden määräämänä esiopetuksen paikallista järjestämistä ja sitä ohjaavia paikallisia velvoitteita. Lisäksi kuvataan lapsen oppimisen polkua Kotkan esiopetuksessa, esiopetuksen arvoperustaa, oppimiskäsitystä sekä laaja-alaista osaamista.

2.1 Esiopetuksen järjestäminen

Esiopetussuunnitelman perusteet edellyttävät kuntaa ottamaan huomioon lapsen etu, kun esiopetusta suunnitellaan ja siitä päätetään (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 muutos). Kotkassa esiopetus järjestetään lapsen ikäkauden ja edellytysten mukaisesti siten, että

se edistää lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Esiopetus järjestetään yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa niin, että se turvaa lapsen hyvinvoinnin ja oikeus turvalliseen oppimisympäristöön toteutuu.

Esiopetus kuuluu Kotkassa Kasvatuksen ja koulutuksen lautakunnan alaisuuteen. Hallinnollisesti esiopetus kuuluu varhaiskasvatuksen vastuualueelle. Kotkassa kaikki yksityiset varhaiskasvatuspalveluiden tuottajat toimivat palvelusetelituottajina ja he eivät virallisesti järjestä esiopetusta. Poikkeuksena on ruotsinkielinen päiväkotikoti, jonka toiminta on osa ruotsin kielistä koulua. Koululla on esiopetuslupa esiopetuksen järjestämiseen.

Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen palveluverkkoselvityksessä lähtökohdiana on, että koulut ja päiväkodit muodostavat luontevan ja joustavan asuinalueelle rakentuvan kasvatus- ja opetuspalvelujen kokonaisuuden. Uusissa kouluhankkeissa huomioidaan esiopetuksen tilat aina osana perusopetuksen tiloja. Esiopetus ja esiopetuksen lasten varhaiskasvatuspalvelu toteutuvat pääosin lapsen lähikoulun tiloissa tai niiden välittömässä läheisyydessä/yhteydessä.

Esiopetus järjestetään pääsääntöisesti koulujen työpäivinä, jolloin esiopetuksen osuus on neljä tuntia päivässä. Lukuvuodessa työpäiviä on 190. Pääsääntöisesti kaikkien lasten esiopetus toteutuu lähikoulun esiopetusyksikössä. Lisäksi esiopetuksen perusopetukseen valmistava opetus toteutuu niissä esiopetusyksiköissä, joissa kulloinkin on valmistavan opetuksen tarvetta. Valmistavalla opetuksella esiopetuksessa on oma opetussuunnitelma, jossa avataan valmistavan opetuksen painotuksia. Muilta osin opetus pohjautuu kunnan esiopetussuunnitelmaan.

Kotkan esiopetuksessa on joitakin esiopetusryhmiä, jotka säännöllisesti viettävät päivittäisen esiopetusajan metsässä. Näistä ryhmistä voidaan käyttää "Metsäeskari"-nimitystä. Metsäeskaritoimintaa tukee oma toimintasuunnitelma ja se on yksi esiopetuksen muoto. Lapset sijoittuvat Metsäeskariryhmiin oppilaaksiottoalueiden ohjaamana. Palvelusopimuksen laadinnan yhteydessä varmistetaan huoltajien tietoisuus metsäesiopetuksesta ja sen tärkeimmistä toimintatavoista. Tukikohtana metsäeskariryhmällä voi olla laavu, kota, metsämökki tai yhdessä löydetty turvallinen paikka ulkona. Metsäesiopetuksessa noudatetaan esiopetusaikaa klo 9–13. Lapsi aloittaa päivänsä esiopetusyksikössä ja esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen iltapäivän osalta toteutus vaihtelee toimipaikkakohtaisesti. (Metsäeskarin toimintasuunnitelma, 2022).

Kotkassa on kaksikielistä esiopetusta englannin kielellä. Kaksikielinen esiopetus toteutuu yhdessä esiopetuksessa ja opetus on kielirikasteista. Kaksikielisen esiopetuksen toteutumista vahvistaa opetussuunnitelma, joka täydentää Kotkan esiopetussuunnitelmaa kielirikasteisen esiopetuksen ominaispiireillä. Lisäksi yksityinen palveluntuottaja järjestää esiopetusta ruotsin kielellä. Kaksikieliseen ja ruotsinkieliseen esiopetusryhmään voi ilmoittautua koko Kotkan alueelta. Esiopetusryhmän kokoa määrittää opetus- ja kulttuuriministeriön suositus, joka on luettavissa tämän sivun alalaidassa.

Esiopetusryhmillä on omat tiimisuunnitelmat. Lisäksi jokaiselle lapselle tehdään lapsen esiopetussuunnitelma (LEOPS). Suunnitelmaa kootaan yhdessä esiopetuksen henkilökunnan, lapsen ja lapsen vanhempien kanssa. Lapselle aikaisemmin varhaiskasvatuksessa tehty varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) siirtyy nivelpalaverissa esiopetukseen.

Esiopetuksen ryhmäkoot noudattavat opetus- ja kulttuuriministeriön suositusta:

- opetusryhmässä on 13 lasta
- opetusryhmässä on 20 lasta, jos esiopetusta antavan opettajan lisäksi ryhmässä työskentelee muu tehtävään soveltuvan ammatillisen koulutuksen saanut henkilö

2.2 Esiopetusta paikallisesti ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksessa toteutetaan varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, joten yhteys varhaiskasvatussuunnitelmaan on olennaista. Tässä luvussa kuvataan muita esiopetussuunnitelman rinnalla vaikuttavia tai sitä täydentäviä suunnitelmia. Lisäksi tuodaan esiin huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön toteutumiseen, oppimateriaaliin, lasten hyvinvointiin ja kokonaisturvallisuuteen vaikuttavia seikkoja.

2.2.1 Paikallisesti ohjaavat strategiat ja suunnitelmat

Kotkan kaupunkistrategian 2035 ja Kymenlaakson maakunnallisen Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus eheään, turvalliseen ja tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen.

Kotkan kaupunkistrategian 2035 painopisteen Hyvinvoiva Kotka yhtenä strategisena tavoitteena on varmistaa toimiva, turvallinen ja laadukas arki kaikenikäisille. Tähän tavoitteeseen kuuluu esimerkiksi lapsiperheiden arvostaminen ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen. Arvostus näkyy siten, että lapsiperheille tuotettujen palvelujen laatu, turvallisuus ja monipuolisuus varmistetaan. Vahvistetaan yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa ja yhdessä kolmannen sektorin kanssa pidetään harrastamisen kynnyks matalana. Liikunnallisesta elämäntavasta huolehditaan tuemalla kaikkien osallistumista liikuntaan. Osallistuminen toteutuu, kun osallistumismahdollisuudet ovat monipuolisia ja saavutettavia.

Esiopetuksen tulee yhdessä muiden lapsen ja perheen arjessa toimivien kanssa tarjota lapsille mahdollisuus osallisuuteen ja tarjota tarvittava tuki oikea-aikaisesti. Riittävän varhainen puuttuminen on tärkeää. Lapsen koulupolun tulee olla saumatonta varhaiskasvatuksesta yläkouluun ja toiselle asteelle saakka.

Kotka pyrkii toimimaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti, jolla tavoitellaan kunta-laisten hyvinvoinnin ylläpitämistä. Palveluissa halutaan korostaa keskustelemaa ja hyväntuulista toimintakulttuuria. Toimintakulttuurissa keskeisenä on ennakoluuloton yhdessä tekeminen. Lisäksi esiopetusta toteutetaan yhdenvertaisesti huomioiden lasten ja perheiden moninaisuus.

Lapsiystävällinen kunta Kotka on saanut Unicefin Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen keväällä 2025. Kotkan esiopetuksen järjestämisessä, sen toiminnassa ja päätöksenteossa toteutetaan sitoutunutta ja aktiivista työskentelyä lapsen oikeuksien edistämiseksi, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmien huomioimiseksi erityisesti heikoimmassa asemassa olevien lasten kohdalla. Esiopetusyksiköiden toiminnassa tavoitteena on ohjata lapsia yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 muutos).

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa (maakunnallinen) toimintaa ohjaavia arvoja ovat:

- lapsen etu - käytetään aktiivisesti etua todentavia työtapoja mm. lapsivaikutusten arviointi
- lapsi- ja perheystävällisyys - arvoja noudattavan ilmapiirin ja toimintakulttuurin edistäminen, toteutetaan Lapsiystävällinen kunta toimintatapoja
- ei hyvinvoinnin eriarvoistumiselle - estetään toiminnallamme eriarvoistumista
- tasa-arvo ja yhdenvertaisuus - vahvistetaan toiminnallamme näitä arvoja

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman (maakunnallinen) tavoitteet ovat:

- Lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvointi lisääntyy
- Lasten, nuorten ja perheiden osallisuus ja yhteisöllisyys vahvistuvat
- Lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien monialainen verkostotyö kehittyy ja jalkautuu

Kotkan esi- ja perusopetuksen kulttuuripolku turvaa vuosittaisia suunnitelmallisia työpajoja ja vierailuja jokaiselle luokka-asteelle esiopetuksesta yläkouluun eli kaikille kotkalaisille lapsille. Tavoitteena on, että lapsi tutustuu kotkalaiseen kulttuuriperintöön ja taide-elämään tekemisen kautta. Kulttuuripolussa esiopetuksen kulttuurin ala on kirjasto. Lapset tutustuvat kirjastoon nimenomaan palveluna ja harrastuspaikkana.

Monikielisyyden tukemisen suunnitelma ja Perusopetukseen valmistava opetus esiopetuksessa suunnitelma esitellään luvussa Laaja-alainen osaaminen kotkalaisessa esiopetuksessa,

Metsäesiopetuksen toimintasuunnitelma antaa raamit luonnossa toteutettavalle esiopetustoiminnalle. Metsäeskari-nimitystä voidaan käyttää esiopetusryhmästä, joka toimii säännöllisesti päivittäisen esiopetusajan metsässä.

Liiku, leiki ja innostu -iloa ympäri vuoden liikunnan vuosisuunnitelma antaa viitekehyksen lasten fyysisen aktiivisuuden toteutumiselle ja ylläpitää ammattilaisten vastuuta fyysisen aktiivisuuden mahdollistamisessa. Kotkan varhaiskasvatus ja esiopetus ovat mukana Liikkuva varhaiskasvatus ohjelmassa.

Digipolku on pedagogiseksi työkaluksi koottu suunnitelma, jonka lähtökohtana ovat jatkuvasti kehittyvä tietoyhteiskunta, varhaiskasvatussuunnitelma sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Suunnitelmissa ja perusteissa linjataan opetettavia digitaitoja ja ohjataan vahvistamaan turvallista digitoimintaa ergonomiaa unohtamatta.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma -asiakirja on yhteinen esi- ja perusopetuksen sekä perusopetukseen valmistavan opetuksen kanssa. Se sisältää opiskeluhoollon toteuttamisen tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhoollon toteuttamiseksi ja seuraimiseksi (omavalvonta). Suunnitelmassa on toimintamalli poissaolojen ennaltaehkäisyyn ja poissaoloihin puuttumiseen. Suunnitelma sisältää myös kiusaamisen, häirinnän, väkivallan, rikosten ja rikollisten tekojen ennaltaehkäisy ja puuttuminen Kotkan opetustoimessa ja varhaiskasvatuksen esiopetuksessa näkökulmat. Näkökulmissa vallitsevana ajatuksena on hyvän huomioiminen. Aina, kun useampia lapsia ja nuoria kokoontuu yhteen, ei kuitenkaan ikäviltä tilanteilta voida välttyä. Kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen on kouluja ja esiopetuksia velvoittava toimintamalli. Mallin tarkoituksena on varmistaa turvallinen arki, ennaltaehkäistä kiusaamista ja sitä ilmetessä, saada kiusaaminen loppumaan mahdollisimman nopeasti (Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma, opiskeluhoollon ohjausryhmä 2023).

Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma on toimipaikkakohtainen ja se on liitteenä lukuvuosisuunnitelmassa. Suunnitelma sisältää kolme (3) lain vaatimaa vaihetta: selvitys, kehittäminen ja arviointi. Suunnitelmassa tarkastellaan toimipaikan toimintaa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta ja miten yhdenvertaisuus toteutuu toimipaikan toiminnassa sekä millaisia toimenpiteitä toimipaikassa on yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Toimipaikan toiminnan vaikutus eri ihmisryhmiin on osana suunnitelmaa. Suunnitelman toteuttamisesta on erillinen ohjeistus.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lääkehoitosuunnitelma on toimipaikkakohtainen ja se on linjassa Kymen hyvinvointialueen (HVA) lääkehoitosuunnitelman ja valtakunnallisen ”Turvallinen lääkehoito” -oppaan kanssa. Toimintayksikön lääkehoitosuunnitelman tärkein tehtävä on toimia lääkehoidon perehdytyksen apuvälineenä ja asiakasturvallisuuden kehittämisen työkaluna sekä dokumenttina. (Varhaiskasvatuksen/perusopetuksen lääkehoitosuunnitelma 2023, s1, Kymenlaakson hyvinvointialue). Toimintayksikön suunnitelmalle on yhtenäinen pohja, jonka kokoamisesta on vastannut Kymen HVA:n asiantuntijat.

Väylä yrittäjyyteen- Kaakkois-Suomen Yrittäjyyskasvatusstrategia määrittää yrittäjyyskasvatuksen strategiset painopisteet ja tavoitteet. Tavoitteet ovat:

Yrittäjyyskasvatuksen periaatteet on sisäistetty

Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisesta vuosittainen yrittäjyyskasvatukseen liittyvä teema, kokeilu tai projekti

Kehittämisen painopisteet ovat oppimis- ja työelämäkulttuurin kehittäminen, verkostoyhteistyö ja yrittäjyyskasvatuksen johtaminen.

2.2.2 Huoltajien osallisuus ja vuorovaikutus henkilöstön sekä huoltajien välillä

Esiopetuksessa yhteistyö ja vuorovaikutus huoltajien kanssa on päivittäistä. Tavoitteena on, että huoltaja saattaa lapsen tai hakee hänet esiopetuspaikasta. Huoltajien osallisuutta esiopetussuunnitelman arviointi- ja kehittämistyöhön kuvataan luvussa 1.3 sekä yhteistyötä esiopetuksen ja huoltajien välillä luvussa 3.4.

Kasvatuskeskustelut

Esiopetuksen toimintakulttuuriin kuuluvissa päivittäisissä huoltajien kohtaamisissa käydään myös kasvatukseen ja lapsen kehittymiseen liittyvää keskustelua. Osana lapsen esiopetussuunnitelmaa käydään vuosittain keskustelua lapsen kiinnostuksen kohteista, vahvuuksista, tarpeista ja luodaan yhteistyössä lapsikohtaiset esiopetuksen pedagogiset tavoitteet. Oppiseen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö kuvataan luvussa 5.

2.2.3 Esiopetuksen oppimateriaalit ja -välineet

Esiopetuksen oppimateriaaleissa ja -välineissä korostuvat kokonaisvaltainen oppiminen, leikki sekä muut lapselle ominaiset toiminnan tavat (liikkuminen, tutkiminen, kokeileminen, taiteellinen toiminta). Esiopetuksessa ovat käytössä monipuoliset työtavat, joissa toiminnallisuus ja erilaiset oppimisympäristöt korostuvat. Monipuoliset työtavat mahdollistuvat, kun oppimisympäristöissä on riittävä määrä erilaisia

- leikkiin ja oppimiseen soveltuvia materiaaleja
- havainto- ja työvälineitä

Materiaalit ja välineet ovat sellaisia, että työtavat ovat sekä oppimisen kohde että väline (esiopetussuunnitelman perusteet 2014). Kotkan esiopetuksessa lapsilla on työkirjat, jotka ovat osa laajempaa oppimateriaalikokonaisuutta. Materiaalien ja välineiden kohdalla huomioidaan myös mahdollisuus pitkäaikaiseen käytettävyyteen.

Digiteknologian käyttö on osa esiopetusta. *Digipolku* kuvaa esiopetuksessa toteutuvaa uusiin lukutaitoihin pohjautuvaa pedagogiikkaa. Suunnitelma on laadittu yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa ja se on koko henkilöstön käytettävissä.

Metsäeskaritoimintaan perustuvassa esiopetusryhmässä oppimateriaalit nousevat paljolti kulloisestakin oppimisympäristöstä. Välineitä ja materiaaleja kuvataan Metsäeskarin toimintasuunnitelmassa Kotkan esiopetuksen Pedanet -sivuilla.

2.2.4 Esiopetuksen ruokailu

Esiopetuksessa ruokaillaan pääsääntöisesti koulun ruokalassa. Koulussa esiopetusryhmä ruokailee ruokalassa sopivan rauhallisena hetkenä. Tällöin voidaan tukea lapsen itsenäisyyden lisääntymistä ruokailutilanteessa. Rauhallinen ruokailu on esiopetusyksikön yhteinen hetki, jossa henkilökunnalla on mahdollisuus lasten yksilölliseen huomioimiseen.

Esiopetuksen ruokailutilanteissa tuetaan lapsia käyttämään hyviä tapoja, lasten säännöllistä ruokailurytmiä ja terveellisiä ravintotottumuksia. Mikäli lapsi käyttää täydentävän varhaiskasvatuksen palveluita, kuuluu hänelle päivärytmiin sisältyvät ruokailut.

Ruokalista on esi- ja perusopetuksessa sisällöltään sama ja siitä vastaa ulkopuolinen toimittaja. Ruuan valmistaja vastaa myös dieettiruuista esiopetushenkilöstön ilmoituksen mukaisesti.

2.2.5 Turvallisuus

Esiopetuksen toimipaikkojen esihenkilöinä ovat päiväkotien johtajat, jotka vastaavat toimipaikkojen turvallisuussuunnittelusta. Esiopetustoimipaikat sijaitsevat alakouluilla, jolloin pelastautumissuunnitelma on yhteinen kyseisen koulun kanssa. Pelastautumisharjoitukset toteutuvat yhdessä koulun kanssa.

Koska Kotkassa esiopetuksen toimipaikat ovat koulujen yhteydessä, niissä noudatetaan koulun yleisiä turvallista ja viihtyisää oppimisympäristöä tukevia toimintaohjeita. Esiopetus toteuttaa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, jolloin varhaiskasvatuksen aidon ja positiivisen kohtaamisen toimintakulttuuri on käytössä. Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ennaltaehkäisy ja puuttuminen toimenpiteitä kuvataan opiskeluhuollon suunnitelmassa, jossa keskeistä on keskittyminen hyvinvointiin lisääviin toimiin. Esiopetuksen toimintakulttuuriin kuuluu, että lapset kokoavat henkilökunnan avustuksella ryhmän yhteiset toimintasäännöt. Säännöissä tulee huomioida esiopetusikäisten lasten ikätaso.

2.3 Esiopetus osana kotkalaista oppimisen polkua

Esiopetus muodostaa lapsen huolenpidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden, joka on suunniteltu ja järjestetty tavoitteellisesti. Se luo perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetus liittyy kiinteästi sekä varhaiskasvatukseen että perusopetukseen. Näin ollen se toimii linkkinä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä jatkumossa, jossa lapsuus kokonaisuudessaan nähdään merkittävänä ja arvokkaana.

Esiopetuksessa arvostava vuorovaikutus, monipuoliset oppimiskokemukset ja kannustava palaute vahvistavat lapsen minäkäsitystä ja oppijaminäkuva. Esiopetuksen tarkoituksena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja antaa sopiva lähtökohta koulun aloittamiselle. Esiopetuksessa saa innostua ja lapsen oikeutena on, että hän kokee opetuksen riittävän haasteellisenä.

Kotkalaisen esiopetuksen toiminta-ajatus:

Esiopetus on oppimisen polulla varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välinen jakso. Esiopetuksessa lapsi kasvaa, leikkii ja oppii omien edellytystensä mukaan turvallisen, tavoitteellisen ja lapsuutta kunnioittavan toiminnan avulla. Esiopetus on vuorovaikutusta muiden lasten ja aikuisten kanssa. Esiopetuksessa lapsen luontainen kiinnostus saa tilaa ja lapsen minäkuva vahvistuu. Yhteistyössä vanhempien kanssa esiopetus tukee lapsen sujuvaa koulupolun jatkumoa perusopetukseen.

Esiopetustoiminnan tavoitteet määräytyvät toisaalta lapsen edun huomioimisesta, hänen yksilöllisistä kehittymisensä mahdollisuuksista ja oppimisedellytyksistä sekä toisaalta yhteiskunnan tarpeista. Lapsen yksilöllinen kasvu, kehitys ja oppiminen sekä lapsen osallisuus yhteisöllisessä esiopetuksessa saavat vankan pohjan huoltajien ja esiopetushenkilöstön yhteistyöstä. Perheen asiantuntemus omasta lapsestaan ja esiopetushenkilöstön kokemus sekä osaaminen yhdistyvät, kun luodaan pedagogisia tavoitteita lapsen esiopetukselle. Tavoitteissa huomioidaan myös yhteistyö ja oppimisympäristö. Tavoitteet kirjataan lapsen esiopetussuunnitelmaan, jonka käytöstä on erilliset ohjeet verkkotallenteena.

Lapsen esiopetuksen suunnitelma ja lasten mielenkiinnonkohteet toimivat pohjana esiopetuksen oppimisympäristöjen ja opetuksen suunnittelussa. Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelmassa leikki on merkittävä oppimisen ja vertaistoiminnan muoto.

Alkuluokkatoiminta

Alkuluokkatoiminta kuuluu kotkalaisen lapsen oppimisen polkuun. Lapset tunnistavat alkuluokkatoiminnan olevan yksi koulun kanssa toteutuva yhteistyömuoto. Toiminnassa esi- ja perusopetus ovat yhdessä suunnitelleet ja yhdessä toteuttavat säännöllistä opetuksellista yhteistyötä. Alkuluokan toteuttamista ohjaa esiopetuksen toimipaikan ja koulun yhteinen suunnitelma tai vuosikello. Alkuluokkatoiminnassa huomioidaan esiopetuksen lasten tarpeet ja kiinnostuksen kohteet.

Alkuluokkatoiminnassa esi- ja alkuopetuksen lapset työskentelevät yhdessä vaihtelevissa ryhmitymissä. Oppimisympäristöjä hyödynnetään alkuluokkatoiminnassa monipuolisesti ja työskenteilyssä painottuvat toiminnalliset työtavat. Lapsia opettavat ja ohjaavat esi- ja perusopetuksen ammattilaiset. Toteutunutta toimintaa seurataan ja arvioidaan kouluilla sekä kaupunkitasoisesti osana esihenkilöyhteistyötä.

Lapsen esiopetussuunnitelma

Esiopetuksessa jokaiselle lapselle tehdään lapsen esiopetussuunnitelma (LEOPS). Kotkassa lapsen esiopetuksen suunnitelma pohjautuu esiopetuksen oppimissuunnitelmaan ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tällä vastataan varhaiskasvatukseen, joka velvoittaa laatimaan lapselle varhaiskasvatussuunnitelman, jos hän osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen. Lisäksi Kotkan esi- ja perusopetuksen kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisy ja puuttuminen -malli sekä monikielisyiden suunnitelma ohjaavat LEOPSin kirjauksia. Lapsen esiopetussuunnitelman laatimisesta on erillinen ohjeistus.

Positiivinen tuuri

Positiivinen tuuri on ryhmäkohtainen dokumentoinnin väline. Positiiviseen tuuriin kootaan näkyväksi ja/tai kuultavaksi lapsiryhmän laaja-alaisen oppimisen edistyminen. Lapset ovat vahvasti

osallisina Positiivisen tuurin kokoamisessa. Positiivisen tuurin käytöstä on esiopetuksessa erillinen ohjeistus, johon esiopetuksen henkilökunta on perehtynyt.

2.4 Esiopetuksen arvoperusta Kotkassa

Luvussa jäsenellään ja määritellään esiopetuksen arvoperustan arvoja.

A. Lapsi on ainutlaatuinen ja lapsuus on itseisarvo

Lapsen oikeus on

- tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisön jäsenenä
- ilmaista itseään ja ajatuksiaan sekä käsitellä tunteita ja ristiriitoja
- saada kokeilla ja opetella uusia asioita omien lähtökohtien mukaisesti
- oppia leikkien ja iloita oppimastaan (erilaiset tavat toimia ja oppia)
- hyvään opetukseen (kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu)
- hyvään huolenpitoon (kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu)
- mahdollisuus osallisuuteen (lasten että huoltajien)

B. Moninaisuus on rikkaus

Tämä sisältää

- ammattilaisten avoimen ja kunnioittavan suhtautumisen (perheiden moninaisuus, erilaiset tavat toimia, monet kulttuurit, katsomukset ja kielet) lapsiin, perheisiin, työyhteisön jäseniin ja muihin yhteistyökumppaneihin
- yhdenvertaisuuden periaatteen
- ihmisyyden, sivistyksen ja demokratian

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteissa (2021, 18) kuvataan, että sivistys ilmenee tapana suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa.

C. Kestävä elämäntapa on välttämätöntä

Kestävän elämäntavan ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen koskettavat

- vuorovaikutus- ja oppimisilmapiiriä lasten kesken, lasten ja aikuisten kesken, henkilökunnan ja huoltajien kesken sekä työyhteisössä
- oppimis-, työskentely- ja leikkiympäristöä sekä siinä olevia välineitä (vastuu huolehtia välineistä ja tavoitteena kestävyys)
- vastuuta omasta toiminnastaan, osallisuusmahdollisuutta yhteisiin päätöksiin ja mahdollisuuksia tehdä valintoja riippumatta ominaisuuksista, sukupuolesta, kulttuurista tai syntyperästä
- tasa-arvoista ja yhdenvertaista ihmisten, perheiden, kulttuurien ja katsomusten kohtaamista sekä kohtelua
- mahdollisuutta osallisuuteen (lasten ja perheiden lisäksi myös henkilöstö)

2.5 Esiopetuksen oppimiskäsitys

Kotkan esiopetuksen oppimiskäsitys rakentuu esiopetussuunnitelman perusteiden oppimiskäsitykseen, jossa vuorovaikutus on tietojen ja taitojen omaksumisen paikka. Vuorovaikutusta on vertaisten kanssa ja lasten sekä aikuisten välillä. Lapset kokevat Kotkan esiopetuksessa, että toiset lapset auttavat heitä oppimaan. Keskeinen lasten vuorovaikutuksen muoto on leikki.

Esiopetuksen perusteissa leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Lisäksi oppimiskäsityksessä korostuvat oppimaan oppimisen tukeminen, tutkiva oppiminen sekä avoin oppimisympäristö.

2.5.1 Vuorovaikutus ja lapsen tavat toimia sekä oppia

Lapsi nähdään esiopetuksessa sosiaalisena, leikkivänä, uteliaana ja aktiivisena oppijana. Lapsen kehittyminen ja oppiminen on kokonaisvaltaista. Toiminnallisuus, elämyksellisyys ja leikki ohjaavat oppimisprosessia. Lapsi on usein leikin käynnistäjä ja hänellä on halua leikkiä yhdessä toisten lasten sekä aikuisten kanssa. Leikissä lapsi on tavallisimmin aktiivinen ja innostunut toimija sekä luottamus omiin mahdollisuuksiin oppijana on vahvaa. Leikkiä esiopetuksen toimintatapana käsitellään luvun 4.5 alakohdassa "Monipuoliset työtavat"

Toiminnallisuus on esiopetusikäisen lapsen oppimisessa olennaista. Leikin lisäksi toiminnallisuutta on liikkuminen, tutkiminen, työtehtävien tekeminen, itsensä ilmaiseminen, luova ja taiteellinen toiminta.

2.5.2 Opettajan rooli

Opettajan rooli on oppimisen mahdollistaja sekä monipuolisen, positiivisen ja elämyksellisen oppimisympäristön rakentaja. Hänen tulee havaita leikin tarjoamat oppimismahdollisuudet ja hyödyntää niitä tietoisesti myös toiminnan suunnittelussa. Opettaja voi ruokkia lasten leikki-ideoita, tukea leikkiympäristöjä ja leikin kehittymistä. Opettaja ohjaa oppimista, konkreettista kokeilemistä, tutkimista, aktiivista osallistumista sekä muuta tiedon hankintaa ja ongelmien ratkaisemista vuorovaikutuksessa aikuisten ja lasten vertaisryhmän kanssa (www.opetushallitus-esitys 23.11.21). Lasten mielestä hyvä opettaminen ja hoitaminen tarkoittaa sitä, että aikuinen on rauhallinen, kannustava, kehuva ja kuunteleva. Lasten mielestä opettamiseen ja hoitamiseen tarvitaan osallistuva ja leikkivä aikuinen.

Opetuksessa käydään keskustelua myös oppimisesta, sen etenemisestä. Kiinnitetään huomiota työskentelyn käynnistymiseen ja etenemisprosessiin, ratkaisujen tekemiseen ja niiden erilaisuuteen sekä luoviin ideoihin. Keskustelun myötä aikuiset ja lapset saavat kokemusta arvioivasta keskustelukulttuurista.

2.5.3 Tutkiva toiminta ja oppiminen

Tutkivassa toiminnassa kohteena on koko lapsen maailma. Lapset ihmettelevät asioita luontaisesti toimiessaan ja leikkiessään. Esiopetuksen henkilöstö tarttuu lasten luontaiseen ihmettelyyn. Aikuinen itse on myös ihmettelijänä ja kysyy ihmettelyyn sekä tutkimiseen ohjaavia kysymyksiä. Muistilla ja dokumentoinnilla on tärkeä rooli tutkivassa toiminnassa.

Tutkivaan toimintaan ja oppimiseen liittyvät seuraavat huomiot:

- luonto ja rakennettu (myös digitaalinen) ympäristö tarjoavat kokemuksia
- tutkiva toiminta ja oppiminen ovat keskeisessä roolissa matemaattisten taitojen opettelussa sekä ympäristö- ja teknologiakasvatuksessa

Tutkivaan toimintaan ja oppimiseen kuuluu

- havainnointi, tutkiminen, tiedon etsintä, kokeilu, päättely
- omien ratkaisujen keksiminen ja kokeilu (luovuus)
- Dokumentointi ja tulosten esittäminen eri välinein sekä keinoin

Tutkiva toiminta käynnistyy havainnoista ja ihmettelystä, joista se etenee tutkimiseen, kokeiluun sekä päättelyyn. Päättelyyn kuuluu arviointia ja tämän jälkeen soveltaminen on mahdollista. Lopuksi muodostetaan mielipide ja arvioidaan sitä. Arvioinnilla on tärkeä rooli tutkivan toiminnan kokonaisuudessa.

Tutkivaa toimintaa tukevat seuraavat kysymykset (tiedonpuu)

- Mitä jo tiedetään
- Mitä vielä halutaan tietää
- Miten tietoa voi saada eri aistein
- Miten tietoa saadaan apuvälineiden tai asiantuntijoiden avulla
- Miten havaittu muistetaan

Varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvattu design suuntautunut oppiminen antaa menetelmän oppimiskäsityksen toteuttamiseen arjessa. Design-suuntautunut pedagogiikka (DOP) tuo mahdollisuuden myös tiedolla leikkimiseen. DOP-pedagogiikan malli löytyy Kotkan varhaiskasvatuksen Pedanet sivuilta Kehittämishankkeet-Innovatiiviset oppimisympäristöt-DOP. Samoilta sivuilta löytyy myös päiväkotien esimerkkejä DOP mallin toteutuksista.

2.5.4 Avoin oppimisympäristö

Oppimisympäristön tulee olla avoin, mikä tarkoittaa, että oppimateriaalia ja -välineitä on monipuolisesti ja -aistisesti lasten ulottuvilla, heidän käytössään. Avoin oppimisympäristö mahdollistaa vastuunottamisen välineiden käytöstä ja huollosta. Se tarjoaa lapselle tilaisuuksia leikkiin, muuhun toimintaan ja omaan rauhaan. Hetkessä syntyneille tutkimuksille löytyy nopeasti havainnointi- ja muuta tutkimusvälineistöä avoimesta oppimisympäristöstä. Fyysisten tilojen käytössä pyritään huomioimaan rauha ja turvaamaan toiminnan pitkäkestoisuus. Riittävän pitkä, keskeytymätön leikkiaika antaa lapselle mahdollisuuden päästä leikin alkuun kaikessa rauhassa, toteuttaa leikkinsä ja myös lopettaa se rauhassa. Hyvä leikkiympäristö on myös hyvä oppimisympäristö.

2.6 Laaja-alainen osaaminen kotkalaisessa esiopetuksessa

Esiopetuksen perusteissa nostetaan laaja-alaisen osaamisen painopisteiksi kestävän elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat

Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vahvimmin vaikuttavat

- esiopetuksen työskentelytavat
- oppimisympäristöt
- kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki.

Laaja-alainen osaaminen vaikuttaa lapsen kehittymiseen voimakkaammin kuin opeteltavat tietosisällöt. Osaamisen kehittyminen tukee lasten valmiutta suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luo pohjaa kestävän elämäntavan omaksumiselle. (Esiopetussuunnitelman perusteet 2014)

Laajalaisen osaamisen kuusi toisiinsa liittyvää osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito

- tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa.

Esiopetuksen paikallisessa suunnittelussa ja toteutuksessa laaja-alaisen osaamisen eri alueet tulevat korostumaan eri tavoin eri aikoina. Esiopetuksen perusteiden laaja-alaisesta osaamisesta tieto- ja viestintä teknologista osaamista sekä osallistumista ja vaikuttamista on täydennetty paikallisilla kuvauksilla. Kuvaukset ovat luettavissa alla. Lisäksi Kotkan esiopetuksessa on käytössä Positiivinen tuuri -dokumentoinnin väline, jonka tavoitteena on tuoda näkyväksi lapsiryhmän laaja-alainen osaaminen ja siinä kehittyminen.

2.6.1 Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen nostetaan tärkeäksi kansalaistaidoksi. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa (opiskelu ja työelämä), ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa moniluku- ja mediataitoja. Esiopetuksella on tärkeä rooli osallistua tämän kansalaistaidon tukemiseen, tarjota mahdollisuuksia taidon monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön (lasten hyvinvointi). Lasten turvallisuutta ajatellen on tärkeää tukea eettistä ja kunkin yksityisyyttä kunnioittavan käytäytymiskulttuuri oppimista, siihen kasvamista.

Kotkan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on uusiin lukutaitoihin pohjautuva Digipolku -suunnitelma, jonka lähtökohta on jatkuvasti kehittyvä tietoyhteiskunta, varhaiskasvatussuunnitelma sekä esiopetuksen opetussuunnitelmanperusteet. Suunnitelmissa ja perusteissa linjataan opetettavia digitaitoja ja ohjataan vahvistamaan turvallista digitoimintaa ergonomiaa unohtamatta. Digiteknikalla voidaan tuoda paljon uudenlaista näkökulmaa, toimintamalleja ja ilmaisu- tapoja esiopetuksen oppimisprosesseihin (lapsi ja lapsiryhmä). Samalla on muistettava, että digiteknikka on yksi väline esiopetuksessa. Se ei saa sulkea pois hyväksi havaittuja kasvatus- ja oppimiskäytänteitä tai -välineitä, vaan toimia niiden rinnalla yhtenä osaamisen osana.

2.6.2 Osallistuminen ja vaikuttaminen sekä yrittäjäyys

Esiopetuksen ammattilaiset työskentelevät sen eteen, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallisuuteen. Osallisuuden toteutuessa lapsi kokee kuuluvansa ryhmään ja hän voi aidosti tehdä valintoja. Osallisuuden toteutuessa lapsella on mahdollisuus vaikuttaa omiin sekä yhteisiin asioihin. Kyky toimia eli toimijuus on osallisuuden edellytys. Esiopetusikäisellä lapsella on jo paljon toimimisen taitoja. Toisaalta lapsi vielä harjoittelee monia asioita ja tarvitsee toisen lapsen tai aikuisen apua toimijuuteen. Ajoittain esiopetuksen ammattilaiset tukevat lapsen toimijuutta esimerkiksi puhetta ja ymmärtämistä tukevilla kommunikaatiomenetelmillä tai -välineillä.

Lapsen osallisuus mahdollistuu lapsen nostamien tavoitteiden ja kiinnostuksen kohteiden pohjalta. Toiminnan tavoitteet ja esiopetukselle suunnatut toiveet kirjataan ylös lapsikohtaiseen esiopetussuunnitelmaan. Niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan esiopetusvuoden aikana.

Esiopetuksen toimintakulttuurissa lasten osallisuus mahdollistuu aikuisten läsnäolon kautta. Sen myötä aikuiset näkevät arjessa lasten esiin nostamat aloitteet, kehittämisideat ja arviointikeskustelut. Lapset tuovat mielenkiinnonkohteitaan esiin myös toiminnallisesti. Osallisuuden, osallistumisen ja vaikuttamisen edellytyksenä on toimintasuunnitelmat ja opetus, joissa on päivittäin mahdollisuuksia valintojen tekemiseen, ideoiden ilmaisuun ja hyödyntämiseen. Samalla aikuiset huomaavat ja sanoittavat yksilön onnistumiset sekä antavat kannustavaa palautetta. Tämä palaute vahvistaa itseluottamusta, osallisuutta ja toimijuutta. Vertaisvuorovaikutuksen onnistumisia on aikuisen tärkeä sanoittaa ääneen päivittäin. Täten voidaan tukea myötätunnon kehittymistä

lapsissa ja koko vertaisryhmässä.

Esiopetuksen keskustelukulttuuri mahdollistaa päivän tapahtumien muistelun, kokemusten ja näkemysten vaihtamisen yhdessä. Esiopetuksessa toiminta on yhteisöllistä ja oppiminen monenlaisissa ryhmissä tapahtuvaa. Opetuksen menetelminä käytetään esimerkiksi lasten kokouksia, toiminnan dokumentointia, käsitekartta- ja aikajanatyöskentelyä. Omien ja yhteisten kokemusten pohdinta, näkemysten esilletuonti, neuvottelu ja toiminnan suunnittelu sekä arviointi lisäävät lasten metakognitiivisia taitoja (taito nähdä, kehittää ja arvioida omaa oppimista, toimimista) sekä taitoja, joita yhteisössä tarvitaan. Aikuisten tehtävänä on erilaisilla keinoilla tukea yhteenkuuluvuutta. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun (Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmanperusteet 2021, 22).

Yrittäjyys

Kotkan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toteutetaan yrittäjyyskasvatusta. Sen sisältämät periaatteet ovat useassa kohtaa yhteneväiset esiopetuksen perusteiden kanssa. Yhteneväisyyttä on etenkin laaja-alaisen osaamisen ja oppimiskäsityksen kohdilla. Kotkan esiopetuksen opetussuunnitelmassa yrittäjyyskasvatus tukee lasten osallistumista ja vaikuttamista.

Yrittäjyyskasvatus nähdään pääasiassa

- asennekasvatuksena
- lähiympäristöön tutustumisena sekä
- elämässä tarvittavien taitojen oppimisena oman tekemisen kautta.

Toisten kunnioittaminen ja hyvien tapojen osaaminen antavat peruslähtökohdat elämässä pärjäämiseen ja itsetunnon kehittymiseen. Lapsia kannustetaan muun muassa omatoimisuuteen, rohkeuteen ja pienien työtehtävien suorittamiseen. Oppimisympäristön tulisi tarjota mahdollisuuksia ja houkutella lasta harjoittamaan jokapäiväisessä elämässä tarvittavia taitoja ilman, että siinä jatkuvasti tarvitaan aikuisen apua. Omatoimisuutta tukevat tehtävät vahvistavat lapsen sisäistä yrittäjyyttä – Minä osaan itse! Yrittäjyyskasvatuksen elementtejä hyödynnetään lähes kaikessa esiopetuksessa toteutuvassa toiminnassa.

Oppiminen on tutkimista, kokeilua, havainnointia, jäljittelyä, aktiivista uuden omaksumista ja jo opitun uudelleen jäsentymistä. Aikuisen tehtävänä on antaa tukea tiedon etsinnässä ja luoda puitteet kiireettömälle, luovalle ja innovatiiviselle toiminnalle. Rakentava, pohtiva ja virheet salliva lähestymistapa tuottaa syy-seuraussuhteiden oivaltamista ja edesauttaa itsetunnon sekä luovuuden kehittymistä. Lapsen yrittäjyyden tukeminen on tärkeä osa oppimisvalmiuksien kehittämisessä.

Yrittäjyyskasvatuksen kautta tuetaan

- luovuutta ja uteliasuutta uusia asioita kohtaan
- oma-aloitteisuutta ja vastuuntuntoisuutta
- yhteistyökykyisyyttä ja pitkäjänteisyyttä.

3 Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Esiopetus suunnitelman perusteissa kuvataan, että toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa käytännöissä. Se vaikuttaa aina lasten kohtaamaan esiopetuksen laatuun. Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetuksen toimipaikoissa ja ryhmissä.

Tässä luvussa kuvataan toimintakulttuuria sen osatekijöiden ja kehittämisen näkökulmasta. Lisäksi kuvataan oppimisympäristöä, yhteistyötä ja siirtymävaiheita Kotkan esiopetuksessa. Yhteistyö jakaantuu ammatilliseen ja huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

3.1 Kotkan esiopetuksen toimintakulttuurin osatekijät ja kehittäminen

Toimintakulttuurin kehittämisen keskeisenä tavoitteena on jokaisen lapsen hyvinvointi ja oppimisen edistäminen. Kehittämisen edistämiseksi johtamistyöllä, henkilöstön ja lasten osallisuudella sekä sitoutuneisuudella yhteisiin toimintatapoihin on keskeinen rooli. Näiden avulla työskennellessään sitä kohti, että henkilökunta on hyvinvoiva ja ammatillisesti motivoitunut. Kotkan kaupungin henkilöstöpalveluiden henkilöstöstrategia ja yhdenvertaisuussuunnitelma sekä kaupungin hyvinvointi- ja osallisuussuunnitelma ovat tukemassa johtajuutta, ammatillista työtettä ja työyhteisön turvallista toimintaa.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen pedagogista osaamista tuetaan suunnitelmallisella johtamistyöllä, toiminnan arvioinnilla, yhteisillä koulutuksilla, verkostokehittämisellä sekä asiantuntijatyöpanoksella. Esiopetuksella on verkostokehittämisessä oma kehittämisryhmä. Kehittämistyö on osa varhaiskasvatuksen johtoryhmän työskentelyä ja alueittaisia esimiesten palaverieja.

Päiväkodin johtajalla on pedagoginen vastuu toimipaikan esiopetuksesta. Vastuu todentuu jaetun johtamisen käytännöillä yhdessä esiopetuksen opettajien kanssa. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uudenlaisia oppimisympäristöratkaisuja sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Kokeiluja ja kehittämistyön tuloksia jaetaan henkilöstön tapaamisissa Pedamiiteissa. Tärkeitä yhteistyötahoja ovat muu varhaiskasvatus, opetustoimi, perhepalvelut (mm. lastenneuvola, perhetyö), kuntoutuspalvelut (puhe- ja toimintaterapia, perheneuvola), opiskeluhuolto (kouluterveydenhuolto ja kuraattorityö) ja lasten kulttuuri.

Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat systemaattinen osa esiopetuksen arkea. Päiväkodin johtaja vastaa esiopetuksen toimipaikan toimintakulttuurin arvioinnin toteutumisesta. Arviointia ja kehittämistä suunnitellaan ja seurataan kehittämisverkostoissa, toimipaikkojen kehittämispäivissä, viikko- ja tiimipalaverieissa sekä osana kehityskeskusteluja.

Kunta- ja toimipaikkakohtaisina työvälineinä arvioinnissa ovat:

- asiakaskyselyt (toimipaikkakohtainen tieto saatavissa)
- kehittävä arviointi (lapset-henkilöstö ja huoltajat vastaajina, eri arviointityökaluja: KieliPeda, Virveli, Valssi)
- päivittäinen ja toimipaikkakohtainen yhteistyö vanhempien kanssa
- kirjatut työprosessit (mm. vasu- ja esiopsprosessi, lasten osallisuus ja pedagoginen dokumentointi)
- sekä kasvatus- ja opetustoiminnan auditointikäytäntö (toiminnan seuraaminen ja keskustelu

painopisteistä, kehittämiskohteista ja vahvuuksista).

Kehittämisen näkökulmasta paikallisessa opetussuunnitelmassa korostuvat seuraavat toimintakulttuurin tavoitteet:

- I. *Tukea kulttuurista monimuotoisuutta*, arvostus ja tutustuminen - itsetunto ja toisen arvostaminen, äidinkielen arvostaminen (näkyminen arjessa, äidinkieli oppimisen kielen tukena), suomen kielen edistyminen lisää yhdenvertaisuutta ja osallisuuden mahdollisuuksia
- II. *Avoin vuorovaikutus ja yhteisöllisyys*, ovat osa Kotkan kaupungin henkilöstöstrategiaa
- III. *Leikki on olennainen osa toimintakulttuuria*. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa, jossa leikillä on iso rooli. Lapsille mahdollistetaan erilaisia leikki- ja oppimisympäristöjä
- IV. *Osallisuuden vahvistaminen*

Esiopetuksen toimintakulttuurissa osallisuus mahdollistuu, kun aikuiset ovat läsnä lapsille huomioiden lasten arjessa esiin nostamat aloitteet, kehittämisideat ja arviointikeskustelut. Aikuisen läsnäolo tarjoaa mahdollisuuden ohjata vuorovaikutusta, ennaltaehkäistä ristiriitoja ja auttaa lasten keskinäisten tilanteiden selvittelyä. Kotkan esi- ja perusopetuksessa tavoitellaan dialogista yhteistyö- ja keskustelukulttuuria huoltajien, lasten ja henkilöstön kanssa. Mahdollisiin häirintä- ja kiusaamistilanteisiin on käytössä opiskeluhuollon suunnitelma. Yhteistyö on olennaista häirintä- ja kiusaamistilanteissa osallisina olevien lasten huoltajien kanssa. Lisäksi tilanteiden mahdollinen ratkaiseminen, kiusaamistilanteissa mukana olevien lasten kuuleminen sekä tilanteen seuranta kirjataan lapsen esiopetussuunnitelmaan. Kirjaamisen ohje on osa lapsen esiopetussuunnitelma-ohjeistusta

3.2 Oppimisympäristö

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden velvoitteita (luku 3.2) oppimisympäristöjen osalta noudatetaan kaikissa esiopetuksen toimipaikoissa. Perusteiden pohjalta monipuoliset työtavat mahdollistuvat, kun oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Oppimisympäristöjen tulee olla lapsia motivoivia ja aktivoivia. Niiden tulee edistää vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista sekä vahvistaa lasten aktiivisuutta esimerkiksi toiminnallisilla työskentelytavoilla. Esiopetuksen opettajat ja kasvattajat huolehtivat, että oppimisympäristöt suunnitellaan ja rakennetaan lasten tavoitteita, vahvuuksia ja mielenkiinnonkohteita vastaaviksi. Lapsille tulee tarjota mahdollisuuksia osallisuuteen oppimisympäristöjen suunnittelussa ja rakentamisessa.

Esiopetussuunnitelman perusteet ohjaavat käyttämään aktiivisesti oppimisympäristöinä ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa, rakennettua ympäristöä ja yhteistyökumppaneiden (esimerkiksi opetus-, kulttuuri-, kirjasto- ja liikuntatoimi) tarjoamia mahdollisuuksia. Oppimisympäristöjen tavoitteena on turvata kokonaisvaltainen oppiminen sekä kannustaa yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

Esiopetuksen opettajat vastaavat siitä, että edellä kuvailtuja laadukkaan oppimisympäristön osatekijöitä arvioidaan osana ryhmäkohtaista esiopetuksen toteuttamista. Kotkan esiopetuksessa painottuu kielitietoisien oppimisympäristön arviointi. Arvioinnin välineenä toimii KieliPeda työkalun osa 1. Arvioinnin avulla esiopetuksen ryhmät saavat tavoitteet syyskauden alussa. Tavoitteiden toteuttamista tukemaan ammattilaiset luovat toimenpiteet. Keväällä arvioidaan toimenpiteiden toteutumista ja tavoitteiden saavuttamista. Lisäksi toimipaikoissa toteutetaan säännöllisesti Liikkuva varhaiskasvatus nykytila-arviointia, jossa on osa-alue myös oppimisympäristön arviointiin.

3.2.1 Avoin oppimisympäristö

Kotkan esiopetuksessa avoin oppimisympäristö – käsite huomioidaan oppimisympäristön suunnittelussa ja toteutuksessa. Oppimisympäristön tulee olla avoin, mikä tarkoittaa, että oppimateriaalia ja -välineitä on monipuolisesti ja -aistisesti lasten ulottuvilla, heidän käytössään. Avoin oppimisympäristö mahdollistaa vastuunottamisen välineiden oikeasta käytöstä ja huollosta. Se tarjoaa lapselle tilaisuuksia leikkiin, muuhun toimintaan ja omaan rauhaan. Fyysisten tilojen käyttö ei saa olla aikatauluun sidottua niin, että lasten toiminta häiriintyy tai keskeytyy ja jää lyhytjanteiseksi. Riittävän pitkä, keskeytymätön leikkiaika antaa lapselle mahdollisuuden päästä leikin alkuun kaikessa rauhassa, toteuttaa leikkinsä ja myös lopettaa se rauhassa. Hyvä leikkiympäristö on myös hyvä oppimisympäristö.

3.3 Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö on tehnyt yhteistyötä opetussuunnitelman laadintavaiheessa. Opetussuunnitelmayhteistyö ja pedagogisen yhteistyön jatkuminen toimipaikoissa mm. alkuluokkatoiminnan muodossa kehittää varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. Opetukselliseen yhteistyöhön perustuva alkuluokkatoiminta mahdollistaa sen, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstö tutustuu käytännössä toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin. Esi- ja perusopetuksen oppimisen ja esiopetukseen/perusopetukseen osallistumisen tuen yhtenäiset prosessit (mm. nivelvaiheikäytännöt) vahvistavat lapsen oppimispolun yhtenäisyyttä.

Perusopetuksen kanssa tehtävässä yhteistyössä luodaan suunnitelmia ja käytäntöjä tuen jatkumisen turvaamiseksi. Esi- ja perusopetuksen opiskeluhuollon suunnittelua, arviointia ja kehittämistä koordinoi monialainen opiskeluhuollon ohjausryhmä. Yhteistyötä tehdään hyvinvointialueen lapsille ja perheille suunnattujen palveluiden kanssa. Yhteiset työryhmät ja yhdessä luodut toimintamallit mahdollistavat hyvän tiedonkulun sekä yhdistävät perheiden palveluita kokonaisuudeksi. Esiopetuksen henkilöstön ja lähiympäristön toimijoiden yhteistyö edistää oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Esiopetuksessa hyödynnetään kaikkien ammattilaisten osaamista, yhteisopettajuutta ja joustavaa ryhmittelyä. Ammattilaisten yhteistyö toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän

jäsenenä, kehittämään omia yhteistyötaitojaan ja tarjotaan mahdollisuuksia osallisuuteen. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

Kotkan esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen lapset ajattelevat yhteistyön tarkoittavan yhdessä toimimista, yhteisen asian äärellä. Lasten mielestä hyvää yhteistyötä on yhdessä tekeminen esim. rakentelu ja leikki. Yhteistyössä korostuvat myös toisen auttaminen, neuvottelu ja osallisuuden tunne. Lapset kokevat, että yhteistyötä tehdään pääsääntöisesti lapsiryhmän sisällä ja harvemmin lapsiryhmien välillä. Esiopetuksessa lapset tunnistavat alkuluokkatoinnin yhdeksi yhteistyömuodoksi.

3.3.1 Yhteistyön tavoitteet ja arviointi

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteistyön tavoitteena on lapsen saumaton oppimisen polku, jota tukee ammattilaisten yhteinen osaaminen. Yhteisen työn tavoitteen kirkastaminen ja eri ammattilaisten työvastuisiin tutustuminen auttavat ammattilaisten yhteistyötä. Lapset ja huoltajat ovat yhteisiä ja parhaimmillaan yhteistyö sujuu luottamuksen ilmapiirissä saumattomasti. Lisäksi yhteistyön osalta toimintakulttuurin tulee olla arvioivaa ja kehittävää. Yhteistyötä linjaavat yhteiset strategiat ja suunnitelmat.

Kotkan kaupungin palveluiden ulkopuolisten tahojen kanssa tärkeimmät tavoitteet ovat saumaton yhteistyö, oikea-aikainen tiedottaminen ja toiminta sekä yhteistyön säännöllisyys. Huoltajien ja lasten kanssa tehtävässä yhteistyössä on keskeistä molemminpuolinen kunnioitus ja luottamuksen syntyminen. Tähän tavoitteeseen pääsemisestä huolehtii esiopetuksen henkilökunta. Lisäksi yhteistyön tulee tarjota huoltajille ja lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Yhteistyötä linjaavat esiopetussuunnitelma, lapsen esiopetussuunnitelma ja esiopetuksen toteuttamiseen liittyvät ohjeistukset.

Yhteistyön arviointia ja kehittämistä toteutetaan asiakaskyselyn kautta, arjen yhteistyötilanteissa ja osana ammattilaisten keskinäistä yhteistyötä.

3.3.2 Ammatillinen yhteistyö

Kymenlaakson LAPE -ryhmässä (lapsiperhepalvelujen yhteistyöryhmä) seudullisena tahtotilana on löytää valmiutta yhteisiin tekoihin, jotta lapset, nuoret ja perheet voisivat mahdollisimman hyvin. Ajatuksena on, että rohkeasti yhdessä tekemällä, avoimella keskustelulla ja toinen toisiaan tukien se on mahdollista saavuttaa: Voidaan hyvin huomennakin!

Suunnitelmia koordinoidaan ja yhteistyötä eri palvelu- sekä vastuualueiden kesken linjataan hyvinvointia tukevista yhteistyöryhmissä (Hyvinvointityöryhmä, Kasva Kotkassa -ryhmä, Hyvinvointialueen yhteistyöryhmät) sekä säännöllisesti toteutuissa pienemmissä yhteistyöpalaverissa. Ryhmien jäsenissä on monipuolinen edustus esimerkiksi jäseninä ovat poliisin sekä kolmannen sektorin toimijoita. Yhteiset työryhmät työskentelevät toteuttaakseen lasten ja perheiden hyvinvointiin liittyviä lakisääteisiä velvoitteita, paikallisia kehittämistarpeita ja toimintamalleja. Yhteisellä työllä pyritään tukemaan perheitä oikea-aikaisesti.

Yhteistyö on tiiviimpää palveluiden välisten nivelvaiheiden kohdalla sekä osallistumisen ja oppimisen tuen asioissa. Käytännössä yhteistyö toteutuu suunnittelijoiden yhteistyönä, erilaisissa toistuvissa tai tilannekohtaisissa ammattilaisten palaverissa, koulupolun jatkuvuutta koskeissa yhteistyöryhmissä ja ajoittain yhteisten koulutusten muodossa.

Esiopetus on varhaiskasvatuksen hallinnoimaa ja esiopetusyksiköt sijaitsevat koulujen kanssa samoissa tiloissa tai koulun välittömässä läheisyydessä. Järjestämistapa antaa hyvän lähtökohdan säännölliselle yhteistyölle. Esiopetusikäisen lapsen varhaiskasvatus pyritään järjestämään esiopetuksen kanssa samoissa tiloissa ja saman henkilökunnan toimesta. Yhteistyö ja tiedon kulku lasta koskevista asioista on tällöin saumatonta. Kotkalaisen lapsen oppimisen polkuun kuuluu olennaisesti alkuluokkatoiminta. Toiminnassa esi- ja perusopetus ovat yhdessä suunnitelleet ja yhdessä toteuttavat opetuksellista yhteistyötä. Alkuluokkatoiminnasta laaditaan toimipaikkakohtainen vuosikello tai suunnitelmarunko. Alkuluokkaan kuuluvan yhteistyön määrä ja muoto vaihtelevat yksiköittäin.

Esiopetuksessa toteutuu kaksi nivelvaihetta. Ensimmäinen nivelvaihe on varhaiskasvatuksesta tai kotoa esiopetukseen ja toinen esiopetuksesta perusopetukseen. Lapsen aloittamisprosessista on varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa yhteinen toimintakuvaus (palveluohjauksesta-toimipaikkatasolle). Toimipaikoissa aloittaville perheille toteutetaan aloituskeskustelu. Yhteisillä toimintamalleilla varmistetaan yhdenvertainen perheiden kohtaaminen ja turvataan heidän osallisuutensa aloittamistilanteessa. Esiopetukseen osallistumisen ja oppimisen tuen jatkumisesta huolehditaan erityisesti lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen. Nivelvaihekäytännöt on ohjeistettu erikseen ja niistä on tiedotettu myös yksityisiä palveluntuottajia. Esiopetukseen osallistumisen ja oppimisen tuen yhteistyötä kuvataan luvussa 5.7.

Neuvolan kanssa yhteistyö ja yhdessä tehtävä työ käsittää toimipaikkatasaista työskentelyä kunkin esiopetusyksikön tarpeiden pohjalta. Yhteistyö toteutuu ammattilaisten kesken, mutta perheitä kuullen. Lisäksi terveydenhoitajat ovat tarvittaessa mukana yksittäisten lasten asioissa. Yhteistyötä tukevia toimintamalleja on luotu neuvolan lisäksi myös muiden hyvinvointialueen lapsiperhepalveluiden kanssa.

3.3.3 Yhteistyö huoltajien kanssa

Esiopetuksessa on tärkeää luoda luottamuksellinen yhteys sekä kunnioitus esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kesken lapsen viihtyvyyden, turvallisuuden, kasvamisen ja oppimisen tueksi. Esiopetuksen aikana henkilöstöllä ja huoltajilla on lapsesta yhteinen kasvatusvastuu. Tämä vastuu koostuu esiopetushenkilöstön osaamisesta ja kokemuksesta sekä huoltajien asiantuntijuudesta omasta lapsestaan. Esiopetuksen opetus- ja kasvatushenkilöstö vastaa siitä, että yhteistyö käynnistyy ja sitä ylläpidetään. Yhteisen kasvatusvastuun tuloksena jokainen lapsi saa mahdollisimman paljon oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Lapset tunnistavat, että henkilökunta ja huoltajat tekevät yhteistyötä. Heidän näkemyksensä on, että yhteistyö koostuu kuulumisten vaihdosta ja tiedottamisesta.

Esiopetuksessa aloituskeskustelu perheen kanssa toteutuu ennen esiopetusvuoden alkua. Keskusteluun kutsutaan ne huoltajat, joiden lapsi ei ole ollut kunnallisessa varhaiskasvatuksessa. Esiopetuksen alkaessa huoltajien kanssa laaditaan palvelusopimus, johon kootaan lapsen ja perheen tietoja sekä tarpeita. Siinä selvitetään ja sovitaan huoltajien kanssa lasta koskevien asioiden käsittelystä. Palvelusopimuksen laadinnan tai päivityksen yhteydessä huoltajille kerrotaan varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä yhteistyön merkityksestä esiopetuksessa. Sopimus on sähköisesti esiopetuksen henkilökunnan saatavilla. Osa sopimuksen tiedoista siirretään asiakastietojärjestelmään.

3.3.3.1 Esiopetuskeskustelut ja lapsen esiopetussuunnitelma

Lapsen esiopetussuunnitelmassa huoltajien, esiopetuksen varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvattajien yhteistyövälineenä on lapsen esiopetussuunnitelma. Suunnitelmassa kootaan yhteen lasten, huoltajien ja ammattilaisten näkökulmat lapsen onnistuneen esiopetusvuoden takaamiseksi. Varhaiskasvatuksenopettaja vastaa, että huoltajien kanssa käydään esiopetuskeskustelu. Kotkan esiopetuksessa lapsen esiopetuksen suunnitelmassa yhdistyvät esiopetuksen oppimissuunnitelman asiat, lapsen vasun mukaiset asiat ja lapsikohtainen tuen suunnitelma. Tällä vastataan varhaiskasvatustakiin, joka velvoittaa laatimaan lapselle varhaiskasvatussuunnitelman, jos hän osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen.

Esiopetuksessa tavoitteena on, että huoltaja saattaa lapsen esiopetuspaikkaan ja hakee hänet sieltä. Näin turvataan lapsen parhaaksi toteutuva, huoltajien ja esiopetuksen henkilökunnan välitön kanssakäyminen sekä tiedon vaihto. Päivittäinen kanssakäyminen mahdollistaa tarvittaessa nopean puuttumisen asioihin. Kohtaamisten lisäksi tietoa välitetään paperisten ja sähköisten viestimien kautta. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kehitetään jatkuvasti sähköisen viestinnän, pedagogisen portaalin ja sosiaalisen median käyttömahdollisuuksia.

Huoltajien ja esiopetushenkilökunnan yhteisissä tapaamisissa avataan yhteisesti esiopetuksen suunnitelmia, järjestämistä, esiopetukseen osallistumisen ja oppimisen tukea sekä opiskeluhoiltoa. Huoltajille selvennetään kodin ja esiopetuksen välistä yhteistyötä sekä siihen osallistumista. Yhteiset tapaamiset toteutuvat vähintään kerran vuodessa ja niissä on mahdollisuus myös huoltajien keskinäiselle keskustelulle.

Esiopetuksen opetussuunnitelma on luettavissa esiopetuksen Pedanet -sivuilla ja yksikön oma suunnitelma on huoltajien tarkasteltavissa kussakin esiopetuspaikassa. Esiopetusikäisen lapsen varhaiskasvatus pyritään järjestämään esiopetuksen kanssa samoissa tiloissa ja saman henkilökunnan toimesta. Yhteistyö ja tiedon kulku lasta koskeissa asioissa on tällöin saumatonta.

3.4 Siirtymävaiheet

Lapsen aloittamisprosessista varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on yhteiset ohjeet. Ohjeissa kuvataan eri työntekijöiden vastuut ja huoltajien kanssa tehtävä (aloittamiseen liittyvä). Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteinen prosessikuvaus tukee yhdenvertaista perheiden kohtaamista ja turvaa heidän osallisuutensa aloittamistilanteessa. Esiopetuksessa aloituskeskustelu perheen kanssa toteutuu ennen esiopetusvuoden alkua. Keskusteluun kutsutaan ne huoltajat, joiden lapsi ei ole ollut Kotkan kaupungin järjestämässä varhaiskasvatuksessa. Keskustelun tukena ja dokumentoinnin välineenä on aloituskeskustelulomake.

Lapsen koulupolun nivelvaiheyhteistyö on kirjattu erikseen. Kirjauksessa on kuvattu varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyö ja vastuut koskien nivelvaiheikäytäntöjä. Käytännöissä huomioidaan salassapitosäädökset ja huoltajien sekä lasten mahdollisuudet osallisuuteen.

4 Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon aiemmissa luvuissa kuvatut esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille asetetut tavoitteet.

Tässä luvussa kuvataan esiopetuksen yhteiset ja yleiset tavoitteet, oppimiskokonaisuudet, esiopetuksen työtavat, oppimista ja opetusta tukeva arviointi sekä kieleen ja kulttuuriin liittyvät erityiskysymykset.

4.1 Yhteiset ja yleiset esiopetuksen tavoitteet

Esiopetuksen yhteiset tavoitteet tähtäävät esiopetuksen yhtenäiseen toteutumiseen. Tavoitteet perustuvat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin. Opetuksen tavoitteisiin vaikuttavat myös toimintakulttuurille ja lasten laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi asetetut tavoitteet.

Kotkalaisen esiopetuksen tavoitteena on

- tukea lasten kokonaisuhyvinvointia ja terveyttä edistävää elämäntapaa
- turvallinen vuorovaikutusympäristö, jossa leikki on olennainen oppimisen ja vuorovaikutuksen paikka
- vahvistaa lapsen (ryhmän jäsenenä ja yksilönä) minäkäsitystä ja oppijaminäkuva
- mahdollistaa lapsille tutustumisen lähiympäristön monimuotoisuuteen (ihmiset, rakennettu ympäristö ja luonto, nyt ja mennyt aika) ja erilaisiin oppimisympäristöihin
- hyödyntää kasvatusta ja opetusta mahdollisten vaikeuksien ennaltaehkäisyssä
- perustaa esiopetukseen osallistumisen ja oppiminen tuki/oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt lasten tarpeisiin, toiveisiin sekä mielenkiinnonkohteisiin
- Oppimisen ilo!
- tarjota lapsille tilaisuuksia käyttää ilmaisun eri muotoja ja toimia monenlaisissa ryhmissä
- tarjota lapsille ja huoltajille toistuvasti mahdollisuuksia osallisuuteen

Lasten osallisuutta on avattu laaja-alaisen osaamisen kohdalla (luku 2.5). Luvussa 4.3 oppimiskokonaisuuksien sisällä on tarkennettu lasten mielenkiinnon kohteiden pohjalta toteutuvaa toiminnan suunnittelua ja toteutusta.

4.2 Monipuoliset työtavat

Esiopetuksen perusteissa kuvataan, että monipuoliset työtavat mahdollistuvat, kun oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja toiminnalliseen oppimiseen soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Monipuoliset työtavat edistävät leikin lisäksi lasten aktiivisuutta ja luovuutta. Ne tarjoavat mahdollisuuksia oivaltamiseen.

Esiopetuksen opettajat ja kasvattajat suunnittelevat ja rakentavat oppimisympäristöt vastaamaan lasten tarpeita, edellytyksiä ja kiinnostuksen kohteita. Samalla työtavoissa huomioidaan pari- ja yksilötyöskentely sekä moninaisissa ryhmissä työskentely, jolloin lapsia rohkaistaan ihmettelemään, kyselemään, tutkimaan, päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia. Monipuoliset työtavat ohjaavat toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti.

Kotkan esiopetussuunnitelman oppimisympäristöluvussa on esitelty avoimen oppimisympäristön

käsite. Toteutuessaan avoin oppimisympäristö tukee monipuolisia työtapoja. Yksiköiden digitaalisen oppimisympäristön kokonaisuuden koordinointi toteutuu yhteistyössä Kotkan kaupungin tietohallinnon kanssa ja varhaiskasvatuksen Digi-ryhmä seuraa kokonaisuutta. Kotkan varhaiskasvatuksella on myös TVT-koordinaattori ja yksiköissä työskentelevien Digi-tuutorien verkosto. TVT-koordinaattorilla on keskeinen rooli tutoreiden digitaalisen osaamisen vahvistamisessa. Tutoreiden osaaminen on ajateltu kohdentuvan yksiköiden hyödyksi.

Perusteissa kuvataan, että leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Leikkiessään lapsi pääsääntöisesti toteuttaa omia leikkiaikeitaan sekä kiinnostuksen kohteita. Samalla lapsella on uskallusta harjoittaa myös orastavia taitojaan, koska leikissä lapsi yleensä luottaa omaan osaamiseensa. Parhaimmillaan leikissä toteutuu monipuolisten työtapojen edellyttämä yhteisöllisyys, toiminnallisuus, kokemuksellisuus ja elämyksellisyys. Leikissä lasten on mahdollista työskennellä joko taitavampien vertaistensa seurassa tai olla itse taitavamman roolissa.

Aikuiselta edellytetään tiivistä läsnäoloa, jotta leikki ja leikkitilanteet voidaan hyödyntää oppimiseen. Tiivis läsnäolo tuo leikkiin mukaan monipuolisten työtapojen tavoitteita:

- lapsen mahdollisuus käyttää kaikkia aistejaan
- lapsen mahdollisuus liikkua
- lapsen mahdollisuus kehittää muistiaan ja mielikuvitustaan
- lapsen mahdollisuus nauttia oivaltamisesta ja yhteisestä oppimisesta.

Kotkan esiopetussuunnitelman oppimiskäsitykseen kuuluu tutkiva toiminta ja oppiminen. Kyseinen oppimiskäsitys mahdollistaa havainnoimisen, tutkimisen, kokeilun ja päättelyn. Näiden kautta lapsille mahdollistuu

- omien ja yhteisten ratkaisujen keksiminen ja kokeilu
- dokumentointi
- tulosten esittäminen eri välinein ja keinoin.

Monipuoliset työtavat tarjoavat lapselle ja lapsiryhmälle mahdollisuuden toiminnan seuraamiseen ja yhteiseen tarkasteluun. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten kokoukset, käsitekartta- tai aikajana työskentely sekä toiminnan monipuolinen dokumentointi. Lisäksi työtapoihin kuuluvat luonnollisena osana kannustava palaute ja arviointikäytännöt. Arviointikäytännöt lasten kohdalla toteutuvat konkreettisten apuvälineiden tukemana. Itsearviointia käsitellään lisää tämän luvun arviointiosassa.

4.3 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Esiopetuksen perusteissa arviointi nähdään kiinteänä osana esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää:

- suunnitella ja kehittää opetusta
- tukea kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista.

Perusteissa määrätään, että paikallisessa opetussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja esiopetuksen arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan

- miten arviointia koskevan tiedon siirron käytännöt toteutetaan lapsen siirtyessä perusopetukseen tai lapsen vaihtaessa esiopetuspaikkaa
- miten henkilöstön itsearviointiin perustuvia tietoja sekä lapsilta ja huoltajilta saatua palautetta käytetään esiopetuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä

- millaista osallistumistodistusta käytetään.

4.3.1 Arviointi opetuksen suunnittelun ja kehittämisen apuna

Opetuksen suunnittelun arvioinnissa ja kehittämisessä on tärkeänä osana kuntakohtaisen opetussuunnitelman arvioinnin toteutus, jossa auditointi ja henkilöstö- sekä asiakaskysely (kuvataan luvussa 1.3) ovat toteutuksen pohjana. Lisäksi yksiköissä toteutuu vähintään kaksi kertaa vuodessa kehittämispäivä, jossa uuden suunnittelu perustuu menneen arvioinnille. Yksiköissä on säännöllisesti henkilökunnan tiimikokoontumisia ja ammattiryhmiä, joiden sisältöihin kuuluu toiminnan arviointi. Tiimisuunnitelma-pohja ohjaa arvioinnin toteutumiseen. Arviointien lisäksi toimipaikkakohtainen kehittämistyö toteutuu näissä tapaamisissa.

Kotkan esiopetus kokoaa asiakaskyselyn sekä varhaiskasvatuksen kehittämisryhmän asiantunte muksen pohjalta vuosittaiset kehittämiskohteet. Esiopetuksen toimipaikkakohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet pohjautuvat

- asiakaskyselyyn
- lasten tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin
- Kielipeda 1-työkalun ryhmäkohtaiseen oppimisympäristöarviointiin
- Liikkuva varhaiskasvatus nykytila-arviointiin
- Toiminnalliseen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan.

Esiopetusryhmissä on mahdollista hyödyntää Valssi laadunarviointijärjestelmän arviointityökaluja reflektoivaan keskustelupohjaiseen arviointiin.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen asiakaskysely ja toiminnan auditointi sisältävät opetuksen lisäksi toimintakulttuuriin, työtapoihin, oppimisympäristöön, yhteistyöhön sekä laaja-alaiseen osaamiseen kuuluvat osiot. Yhteisöllisesti toteutettava Positiivinen tuuri kokoaa laaja-alaisen osaamisen onnistumiset näkyviin koko lapsiryhmän tuottamana. Jokainen lapsi saa esiopetuksesta osallistumistodistuksen, jossa näkyy lapsiryhmän toiminnan ja tekemisen kohokohdat kaupunkistrategian arvojen Reiluus, rakkaus ja rohkeus kautta.

Esiopetuksen toimintakulttuurissa aikuiset ovat läsnä lapsille huomioiden lasten arjessa esiin nostamat kehittämisideat ja arviointikeskustelut. Keskustelukulttuuri mahdollistaa päivän tapahtumien muistelun, kokemusten ja näkemysten vaihtamisen. Lisäksi lapset ovat osallisena opetuksen arvioinnissa ja suunnittelussa erilaisten toiminnan seuraamiseen ja tarkasteluun käytettyjen menetelmien kautta. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten kokoukset, käsitekartta- tai aikajanatyöskentely.

4.3.2 Arviointi hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukena

Esiopetuksen toimintakulttuuriin kuuluu, että aikuiset antavat päivittäin kannustavaa ja rohkaisevaa palautetta. Luontaisesti lapset ihmettelevät ääneen ja kommentoivat muiden käyttäytymistä tai osallistumista. Esiopetuksessa lapsia ohjataan kannustavan ja rohkaisevan palaute antamiseen ja vastaanottamiseen. Lisäksi lapsia tuetaan tilanteissa, joissa annettu tai vastaanotettu palaute on ollut ohjaavaa.

Lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista tukevat kehittymisen ja oppimisen seuranta, dokumentointi, itsearviointiin harjaantuminen sekä opetuksen kannalta olennaisen tiedon siirtäminen yhteistyössä huoltajan kanssa.

A. Seuranta: Lapsen työskentelyä, oppimista ja käyttäytymistä seurataan lapsikohtaisen esiopetussuunnitelman avulla. Suunnitelmassa seuranta toteutuu huoltajien asiantuntemuksen ja esiopetushenkilöstön ammattitaidon sekä kokemuksen pohjalta. Suunnitelman laadinnassa hyödynnetään lapsikohtaisia kartoituksia lasten tarpeiden mukaan. Esiopetuksessa vuosittain käytössä olevista kartoituksista ja niiden toteutuksista on erillinen ohje henkilökunnan käytettävissä. Tässä tehdään yhteistyötä perusopetuksen kanssa.

Oppimisen edistyminen on esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritelty siten, että lapsen oppiminen edistyy omalla tasollaan ja kaikilla oppimisen aloilla. Oppimisen seurannan tavoitteena on saada vahvuudet esille ja sitä kautta hyödyntää niitä edelleen oppimisen suunnittelussa. Kotkan esiopetuksessa lapset seuraavat oppimistaan hyödyntäen Positiivisen tuurin dokumentointia.

Seurannan tulee olla jatkuvaan, säännöllisesti toteutettavaa. Seurannassa on mahdollisuus

- lapsen ja vanhempien osallisuuteen
- muistella ja vertailla mennyttä ja nykytilannetta sekä tarkastella tulevaisuutta
- tarkastella toiminnan/kehityksen kokonaisuutta.

B. Dokumentointi: Kotkan esiopetuksessa dokumentointi toteutuu lapsen esiopetussuunnitelman ja ryhmäkohtaisen Positiivisen tuurin avulla. Lapsen esiopetussuunnitelman ja Positiivisen tuurin käytöstä on esiopetuksessa erilliset ohjeistukset, joihin esiopetuksen henkilökunta on perehtynyt.

C. Itsearviointi: Kotkan esiopetuksessa lapsikohtaisen esiopetussuunnitelman osana on itsearviointipohja, jossa lapsi ilmaisee osaamisalueitaan ja oppimisen paikkojaan värittämällä pohjaan koottuja tavoitteita. Pohjassa on lapsen omien tavoitteiden rinnalla yleisempiä tavoitteita muun muassa työskentelyyn ja käyttäytymiseen liittyen.

Itsearviointi käynnistyy esiopetusvuoden alussa, kun lapset kertovat toiveitaan oppimisesta esiopetuksessa. Lapsiryhmässä on mahdollisuus muodostaa näistä ajatuksista ryhmän yhteisiä tavoitteita, joiden toteutumista seurataan yhdessä. Mikäli tavoitteita on koottu, ne liitetään laaja-alaisen oppimisen tavoitteisiin, joiden saavuttamisesta kootaan lasten kanssa Positiivinen tuuri.

Itsearviointi on säännöllinen toimintamuoto esiopetuksessa. Itsearvioinnin kohteena ovat lapsen oma tai lapsiryhmän toiminta, osallistuminen, osaaminen, onnistuminen ja vahvuudet. Itsearviointia voi toteuttaa yksittäisen toimintahetken kohdalla, ennen ja jälkeen tilanteen tai ajallisesti pidemmän jakson osalta. Tavoitteena on vahvistaa lapsen edellytyksiä itsearviointiin ja tuoda näkyväksi asioita, joita lapset haluavat vielä oppia.

Esiopetuksessa harjaannutaan käymään keskustelua yhteisen toiminnan käynnistymisestä, ryhmän jäsenten osallistumisesta ja lopputulokseen pääsemisestä. Opettaja ja muu henkilökunta virittää keskustelua ja ohjaa sitä yhteisissä oppimisprosesseissa, osana leikkiä sekä esiopetuspäivän kokonaisuudessa. Keskustelu voi kuulua myös menneen muisteluun esimerkiksi ruokailun aikana.

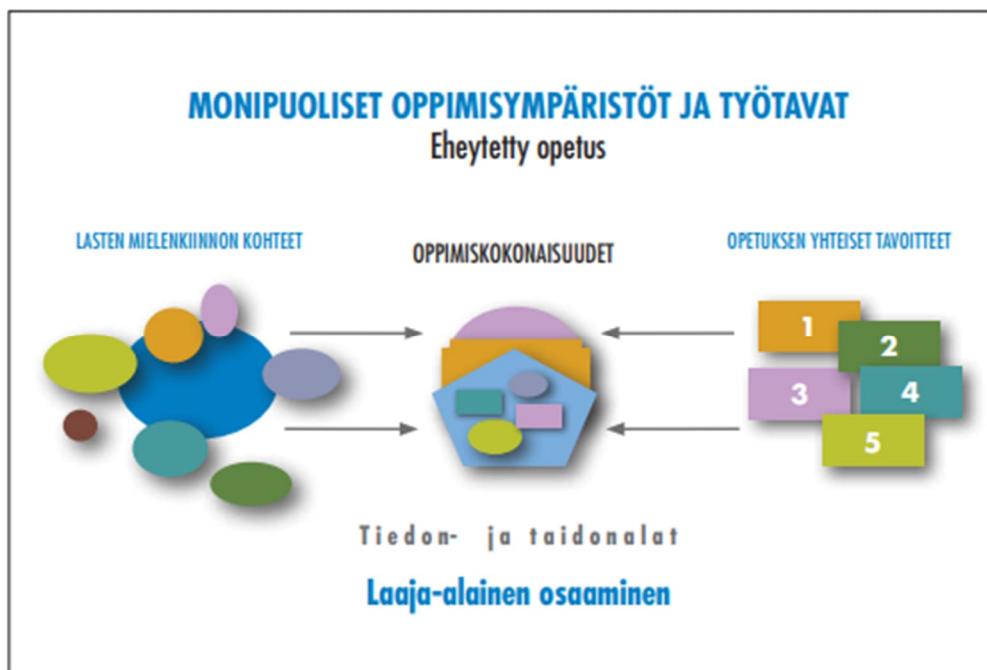
D. Tiedonsiirto: Tiedonsiirtokäytännöt korostuvat oppimisenpolun nivelvaiheissa, joita esiopetuksen aikana toteutuu kaksi. Ensimmäinen on varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välillä ja toinen nivelvaihe esiopetuksen ja perusopetuksen välillä. Kotkan oppimisen polun nivelvaiheikäytännöt on ohjeistettu erikseen. Ohjeistus tehdään varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa työryhmäyhteistyönä. Ohjeistus on henkilöstön käytettävissä sähköisenä tallenteena.

Tieto siirtyy opetuksen kannalta olennaisen tiedon osalta. Lapsen esiopetussuunnitelmaa on kuvattu luvussa 3. Lapsikohtaisen suunnitelman tiedon siirtäminen esiopetuksesta perusopetukseen toteutuu yhteisymmärryksessä huoltajan kanssa. Lisäksi Kotkan esiopetuksessa on käytössä Huoltajan ja esiopetuksen näkemys koulun aloittamisesta lomake. Lomake on sähköisenä tallenteena henkilöstön käytössä ja lomakkeessa on kuvaus sen käyttötarkoituksesta.

4.4 Oppimiskokonaisuudet

Esiopetussuunnitelman perusteissa (2014, 30) oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteeksi nostetaan lasten kokonaisvaltaisen kasvun ja hyvinvoinnin tukeminen. Oppimiskokonaisuuksina toteutettu opetus tarjoaa monipuolisen perustan lasten osaamisen edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana.

Alla kuva oppimiskokonaisuuksien muodostamisen periaatteista ja muodostamiseen vaikuttavista pedagogisista tekijöistä. (Esiopetussuunnitelman perusteet 20214, 31).

4.4.1 Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään sekä maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä.

Oppimiskokonaisuuden keskeinen tehtävä on **kehittää lasten ilmaisua ja eri ilmaisumuotojen ajattelutaitoja**

- **harjoittamalla** musiikillisia, kuvataiteellisia, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun perustaitoja. Samalla tutustutaan eri työskentelyvälineisiin ja materiaaleihin.
- **tutustumalla** kulttuuriin ja ilmaisun eri muotoihin. Se vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja, monilukutaidon kehittymistä sekä suhdetta ilmaisun eri muotoihin.

- **käyttämällä** eri ilmaisumuotoja esiopetuksen arjessa ja juhlissa. Se tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Lasten osallisuus toteutuu luovan prosessin kaikissa osa-alueissa. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Myös digitaaliset välineet ja materiaalit ovat yksi muiden joukossa. Opetuksessa hyödynnetään monin eri tavoin vanhempaa ja nykyistä lasten kulttuuria, eri oppimisympäristöjä sekä lähiseudun kulttuuritarjontaa.

Hieno- ja karkeamotoriset taidot kehittyvät ilmaisun perustaitojen harjoittelussa. Toiminnan suunnitteluun sisällytetään näiden monipuolinen toteutuminen. Ilmaisun keinot ovat keskeisessä roolissa harjoiteltaessa silmän ja käden yhteistyötä. Eri oppimiskokonaisuudet limittyvät toisiinsa toiminnassa, esimerkiksi draama ja kielten rikas maailma.

Lasten osallisuus tulee näkyä kaikessa ilmaisun perustaitojen harjoittelussa. Ilmaisun harjoittelussa korostetaan yhdessä tekemistä. Varsinaiset yksittäiset tuotokset eivät ole pääosassa. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat itse toimintaa aikuisen avulla. Taiteen, kulttuurin ja eri ilmaisun muotojen harjoittelu ja kokeilut edellyttävät esiopetuksen toimintakulttuurin systemaattista kehittämistä (Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021, 44).

4.4.1.1 Kuvallinen ajattelu ja kuvailmaisuus

Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opetettava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen ja visuaalisen ilmaisun taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi

- taideteoksia
- median kuvia ja esityksiä
- esineiden muotoilua sekä
- rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita kaupunki- ja/tai maalaisympäristössä.

Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi

- väreihin
- muotoihin
- materiaaleihin
- tekijään
- esitysyhteyteen ja
- kuvien herättämiin tunteisiin.

Kuvailmaisun ja kuvallisen ajattelun sisällöt tai aiheet nousevat olemassa olevista konkreeteista kohteista ja kuvista. Lasten leikit ja tunnekokemukset nostavat teemoja kuvalliseen ilmaisuun. Samoin lapsiryhmän yhteiset kokemukset ja elämykset sekä vallitseva lasten kulttuuri. Kuvallisen tuottamisen aiheiden tulee ruokkia kuvallista ajattelua monipuolisesti, mahdollistaa yksilölliset ratkaisut ja lopputulokset sekä virittää mielenkiinto kuvalliseen ja muuhun visuaaliseen ilmaisuun.

Esiopetuksessa tutustutaan ympäristötaiteeseen ja arkkitehtuuriin. Paikallisesti hyödynnetään veistospuistoa, puistoja ja kadunvarsitaideteoksia, kirkkoja ja muita merkittäviä rakennuksia sekä alueita lähiympäristössä. Lisäksi esiopetuksessa osallistutaan lasten kulttuuriviikkoihin esimerkiksi tilaamalla esityksiä yksiköihin yhteistyössä lähikoulun tai -päiväkodin kanssa.

Kuvailmaisun ja kuvallisen ajattelun jaottelu

Kuvailmaisun ja kuvallisen ajattelun pedagoginen suunnittelu pohjautuu lasten kokemusmaailmaan ja kiinnostuksen kohteisiin. Pedagogiikan suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnetään alla olevaa jaottelua, tekniikoiden sekä materiaalien kuvauksia kulloisenkin tarpeen mukaisesti. Jaottelu tukee osaltaan lasten kuvailmaisun ja kuvallisen ajattelun monipuolisuutta sekä vahvistaa esiopetuksen toteutusta.

- a. Värioppi- ja värikokeilu
- b. Välineisiin ja materiaaleihin tutustuminen monipuolisesti

Huomioita välineistä ja materiaaleista

- erilaiset piirtimet
- erilaisten papereiden käyttötarkoitus
- monipuoliset kuvailmaisun materiaalit ja välineet
- huomioidaan luonnonmateriaalit ja välineet

- c. Tekniikoihin tutustuminen ja niiden yhdistäminen

Tekniikoiden jaottelua ja esimerkkejä

- piirtäminen ja piirtimiin tutustuminen (esim. lyijy- ja värikynät, hiili, vahaliidut, tussit)
- maalaus (esim. vesi-, peite-, akryyli- ja valmisvärit)
- painanta vai grafiikka (esim. lino-, styrox- ja solumuovipainanta, kaakeli- ja lasilevypainanta, kohopainanta, kangaspainanta)
- muovailu (esim. savi, muovailuvaha, erilaiset massat)
- kollaasi- ja sekatekniikat: liimaaminen, leikkaaminen, repiminen ja pistely; paperiaskartelu; pujottelu, taittelu; rypistely; rakentelu (esim. luonnon- ja kierrätysmateriaalit, ympäristötaide sekä teknologiakasvatus)
- ympäristötaiteen toteuttaminen ryhmässä tai yksilötyönä

- d. Kuvaaminen ja kuvan tulkinta

Lapsia rohkaistaan kokeilemaan kuvaamiseen, median tuottamiseen, mielikuvituksen rikkaaseen käyttöön ja luovaan mediailmaisuun yhdessä toisten kanssa. Lasten kanssa tarkastellaan yhdessä heille merkityksellisiä kuvia, mediasisältöjä sekä taideteoksia tai ympäristötaidetta. Tärkeää on lapsille merkityksellisen median tutkiminen lasten arjessa yhdessä lasten kanssa. Samalla

käsitellään turvallista median käyttöä ja ikärajoja. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää varsinkin, kun käsitellään median käyttöä.

- valokuva
- liikkuvakuva - videot tai animaatiot
- mediasisältöjen tuottaminen yhdessä toisten kanssa
- kuvalliset viestit ja niiden herättämät ajatukset sekä tulkitseminen yhdessä aikuisen kanssa
- erilaiset taideteokset

4.4.1.2 Käsityö

Esiopetuksessa harjoitellaan käsitöiden tekemistä ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä koviin (esim. kivi, puu, metallia) että pehmeiden (esim. villa, sammal, kangas) materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Opetuksessa turvataan myönteiset osallisuuden kokemukset.

Lapset suunnittelevat ja valmistavat opettajan ohjauksessa myös pitempiketoisen käsityöprosessin, joka käsittää useamman kuin yhden työvaiheen. Käsityöprosessissa on huomioitu lasten osaamistaso niin, että oppimismotivaatio pysyy yllä. Tämä prosessi nivoutuu erityisesti minä ja meidän yhteisömmme oppimiskokonaisuuden teknologiakasvatukseen. Dokumentointi on olennainen osa työprosessia. Työskentelyssä hyödynnetään paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä sekä kierrätysmateriaaleja.

Opetuksessa tutustutaan paikalliseen käsityöhön ja käsityöperinteeseen. Paikallisten käsityötaitajien osaaminen, Vellamon ja Maakuntamuseon tarjonta sekä Lasten kulttuuriviikot monipuoliset oppimisympäristöt ja opetusta.

Pehmeiden materiaalien perustaitojen esimerkit

- lankatyöt (esim. punonta, sormivirkkaus, pujottelu, tupsu)
- ompelutyöt (esim. peruspistot, ompelukuvat)
- kankaanpainanta
- huovutus (märkä- ja neulahuovutus)

Kovien materiaalien perustaitojen esimerkit

- naulaaminen
- sahaaminen
- poraaminen
- pintakäsittely mm. hiominen

Pehmeiden ja kovien materiaalien kohdalla perustaitoihin kuuluvat luontomateriaalityöt ja kierrätysmateriaalien käyttäminen mm. Tuunaaminen.

4.4.1.3 Musiikillinen toiminta

Esiopetuksen musiikillinen toiminta on monipuolista ja moniaistista. Sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja omakohtaista suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän

omista musiikillisista taidoistaan rytmiikan, kuuntelun, laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Opetuksen tulee olla luonteeltaan rohkaisevaa ja kannustavaa, jotta erilaisilla musiikillisilla taidoilla ”varustetut” lapset säilyttävät motivaation musiikilliseen tuottamiseen. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan esiopetuspäivän kokonaisuudessa. Musiikillinen toiminta on myös läsnä luonnossa liikkeessä. Parhaimmillaan musiikillinen toiminta aktivoi koko kehoa ja kaikkia aisteja. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoa, voimaa ja sointivärejä (musiikin peruskäsitteet) musiikillisessa toiminnassa. Hiljaisuuden kuuntelu on osa musiikillista toimintaa, koska musiikki alkaa hiljaisuudesta. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä, yhteisestä ilmaisullisesta ideoinnista, musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista sekä turvallisista esiintymistilanteista.

Opetuksessa tutustutaan monipuolisesti suomalaiseen ja eri kulttuurien musiikkiin sekä hyödynnetään paikallista musiikkitarjontaa esimerkiksi Kymi Sinfonietta ja Lasten kulttuuriviikot.

Musiikillinen toiminta jakautuu alla oleviin osa-alueisiin, joiden monipuolista ymmärtämistä avataan sisältöesimerkeillä:

Rytmiikka sisältöesimerkkejä

- tavu- perus-, sana- ja melodiarytmi (runot, laulut, liike)
- tempo
- tauko
- voimanvaihtelut (hiljaa/voimakkaasti, hiljentyen/voimistuen)

Laulu sisältöesimerkkejä

- laulamaan rohkaiseminen
- yhdessä laulaminen
- erilaisten laulujen laulaminen
- erilaisten voimanvaihteluiden ja sointivärien (duuri/molli) huomioinen

Soitto sisältöesimerkkejä

- kehosoitimien käyttö, yhteisen sykkeen löytäminen
- melodia- ja rytmisoittimien käyttö, lapset ideoivat soittamistapoja
- omien soittimien suunnittelu, toteutus ja käyttö (hyödyntäen ympäristöstä löytyviä ”soittimia” ja olemassa olevaa materiaalia)
- oman musiikin tekeminen

Kuuntelu sisältöesimerkkejä

- keskittynyt kuunteleminen ja rentoutuminen
- kuuntelun käyttö osana toimintaa esim. hiljaisuuden/äänten kuuntelu luonnossa
- eri tyylilajien kuuntelu

4.4.1.4 Suullinen ja kehollinen ilmaisu

Lapsia rohkaistaan suulliseen ja keholliseen ilmaisuun monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja

havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun ja vuorovaikutuksen keinoin. Tavoitteena on monipuolisesti kehittää vuorovaikutus- ja ilmaisun taitoja. Kehollinen ilmaisu on tiiviisti yhteydessä ”kasvan ja kehityn” oppimiskokonaisuuteen. Lasten mielikuvituksen aiheita kerätään lasten kanssa keskustellen kuin myös havainnoimalla lasten leikkejä ja taiteellisia tuotoksia.

Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja, satuja, kertomuksia, näytelmiä sekä muuta kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista ja yhteisestä esittämisestä. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta, tanssia sekä sirkusta. Saduttaminen on menetelmä, jota toteutetaan esiopetuksessa. Se on kirjallisuuden rinnalla linkkinä ”Kielten rikas maailma” -oppimiskokonaisuuteen.

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu Tarinallinen leikki- menetelmäksi, joka tukee osallisuutta ja pienryhmätoimintaa. Menetelmänä Tarinallinen leikki vahvistaa lasten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen merkitystä oppimisessa, kun aikuiset ja lapset luovat yhdessä leikki- maailman esiopetusympäristöön. Tämä on yksi merkittävä tekijä, miksi se sopii hyvin Kotkan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintakulttuuriin. Leikissä aikuinen on erilaisissa rooleissa kanssalleikkijänä, roolihenkilönä tai dokumentoijana. Roolit edistävät aikuisen aktiivisen läsnäolon, havainnoinnin ja osallistumisen toteutumista sekä samalla ammattilaisten oman leikillisyyden löytämistä ja vahvistamista. Tarinallinen leikki tarjoaa lapsille mahdollisuuden oppimisympäristön muokkaamiseen sekä uusien sosiaalisten suhteiden syntymiseen. Tarinallista leikkimaailmaa on luontevaa rikastuttaa digivälineillä, kuten videoilla, heijastetuilla kuvilla sekä äänillä. (Katso myös Pedanet sivut Kotka>Varhaiskasvatus>Kehittämishankkeet>Innovatiiviset oppimisympäristöt>Tarinallinen leikki>Tarinallisen leikin aloituslomake.)

Tarinallinen leikki pitää sisällään myös draamakasvatusta. Draamakasvatuksen perusta on kuvitteluleikissä, jossa osallistujat samaistuvat kuviteltuihin rooleihin ja tilanteisiin. Draamassa on mahdollista yhdistää eri ilmaisumuotoja; lapsi yhdistää omaehtoisella tavalla kehollista, sanallista, kuvallista ja musiikillista ilmaisua. Se tarjoaa tavan oppimiskokonaisuuksia yhdistelevälle ja soveltavalle pedagogiikalle. Draamakasvatuksen kautta aikuinen voi monipuolistaa lasten omaehtoista ilmaisua ja tukea esitysten toteutumista. Draamakasvatuksen tulee, lapsille läheisten elämysten ja kokemusten kautta, tarjota mahdollisuus harjoitella tunteiden vastaanottamista ja ilmaisua sekä erilaisuuden hyväksymistä.

Draamakasvatuksessa tutustutaan monipuolisesti paikalliseen teatteritarjontaan. Kulttuuria tarjoavat: Lasten Kulttuuriviikot, Kotkan kaupunginteatteri, Karhulan Työväennäyttämö, Kulttuuripolku (esiopetuksessa kirjastopalveluiden käyttäminen).

Draamakasvatusta toteutettaessa voidaan huomioida seuraava kolmijako

a. Teatteri

Esimerkkejä teatterisisällöstä

- pöytä-/nukke-/varjoteatteri
- pantomiimi
- lasten omat esitykset
- teknologian hyödyntäminen
- teatteri- ja elokuvavierailut

b. Monipuoliset roolileikit

- roolivaatteet
- leikkeihin tarvittavan materiaalin valmistaminen (eri ilmaisumuotojen yhdistäminen)
- erilaiset leikkiympäristöt, joita rakennetaan yhdessä lasten ja aikuisten kanssa
- Tarinallinen leikki -tuo roolileikkeihin monipuolisuutta ja vahvistaa lasten sekä aikuisten osallisuutta

c. Ilmaisuharjoitukset

- aisti
- tunnetila
- mielikuva
- kontakti
- puhe- ja ääni
- improvisointi

Tässä esitetty kolmijako ja eri kohtien avaaminen vahvistavat lasten suullisen ja kehollisen ilmaisun tukemista sekä esiopetuksen suunnittelua ja toteutusta.

4.4.2 Kielten rikas maailma

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetusikäisellä lapsella kieli on yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline. Kielen tai kielten avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Lapsi voi omaksua samaan aikaan useita eri kieliä.

Esiopetuksen tehtävä on

- tukea lasten kielellisten taitojen kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista.
- vahvistaa lasten **kiinnostusta ja uteliaisuutta** puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan.

Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintä teknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnustetaan, niitä kunnioitetaan ja jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. Lasten kanssa yhdessä havainnoidaan erityisesti lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja/käytettyjä kieliä. Havainnointi kohdistuu jokapäiväiseen käyttökieleen (esim. kohteliaisuudet), lasten lauluihin ja tarinoihin. Lasten huomioiden pohjalta voidaan vertailla eri kieliä ja tapoja. Nostetaan esille ryhmässä esiintyvä kielten ja tapojen moninaisuus. Kulttuurinen monimuotoisuus on osa ”Minä ja meidän yhteisömme” oppimiskokonaisuutta. Kulttuurisen monimuotoisuuden kohdalla yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää. Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on Monikielisyyden tukemisen suunnitelma, josta löytyy tietoa ja välineitä kielitietoisuuden pedagogiikan toteuttamiseen. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2022).

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus- ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Ympäristössä näkyy ja kuuluu myös ryhmän kielellinen moninaisuus. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan ja huomioidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidin-kieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle. Tuen toteuttamisessa voidaan hyödyntää lapsen äidinkieltä. Samalla kaikille lapsille välittyy kokemus, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.

Kotkan esi- ja perusopetuksen kulttuuripolku on osa esiopetuksen perusteita ja osa Kielten rikas maailma oppimiskokonaisuutta. Kulttuuripolkusta on erillinen julkaisu. Kulttuuripolku turvaa vuosittaisia suunnitelmallisia työpajoja ja vierailuja jokaiselle luokka-asteelle esiopetuksesta yläkouluun eli kaikille kotkalaisille lapsille. Kulttuuripolussa jokaiselle luokka-asteelle on valittu oma taiteen tai kulttuurin ala. Esiopetuksessa kulttuurin ala on kirjasto. Lapset tutustuvat kirjastoon nimenomaan palveluna ja harrastuspaikkana.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen taidon kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana.

Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla leikitellään. Lorut ja runot riimeineen ovat yksi leikittelyn työkalu. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestäen heille mahdollisuuksia leikilliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen esimerkiksi digiteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä. Työskentelyssä huomioidaan lapsen taidot, mielenkiinnon kohteet ja mielekkäät asiayhteydet.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta huomioiden elämän moninaisuus (kulttuurit, kielet, sukupuolet jne.). Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan erilaisia tekstejä oman taitonsa mukaisesti. Lisäksi rohkaistaan kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemaansa tai lukemaansa.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä heidän kykyään hahmottaa tilaa ja suuntia. Opetuksessa hyödynnetään liikunnan sekä

kuvallisen ilmaisun ja ajattelun menetelmiä. Karkeamotoriikan harjoittaminen tukee myös hienomotorisia taitoja. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynä otteeseen ja näppäimistöjen käyttöön. Tässä kohdin lapsi harjoittaa silmäkäsi yhteistyötä.

Yksityiskohtaiset tavoitteet on jaoteltu viiteen alueeseen, joita avataan esiopetuksen menetelmien ja vuorovaikutuksen esimerkkien kautta. Kuvatut menetelmät esiintyvät usean eri tavoitteen alla, jolloin vahvistuu se, että yksi vuorovaikutustilanne tai menetelmä sisältää useampia tavoitteita. Lisäksi menetelmien kuvaus nostaa esiin yhtymäkohtia eri oppimiskokonaisuuksien välillä. Opetuskielen kirjoitusjärjestelmään tutustuttaessa tuodaan esiin, että on olemassa myös muita kirjoitusjärjestelmiä, joissa kirjaimet ja kirjoitussuunnat poikkeavat meillä opetetusta.

4.4.2.1 Kielen merkitys

- Esiopetuksessa tarjotaan erilaisia tilanteita suullisen ja kirjoitetun kielen käyttämisestä. Esimerkiksi kysyminen, vastaaminen, selittäminen, kertominen (aikuisten ja lasten kertomukset), ohjeistaminen, lukeminen ja kirjoittaminen (aikuinen kirjoittaa lasten nähden) kuuluvat lapsen esiopetusarkeen. Esiopetuksessa tarjotaan tietoisesti vuorovaikutustilanteita, joissa ryhmässä esiintyviä kieliä hyödynnetään (esimerkiksi kohteliaisuussana) t.
- Lapsia rohkaistaan hyödyntämään koko kielellistä repertuaariaan ja heitä ohjataan huomaamaan oma laajeneva kielitaitonsa monikielisessä ympäristössä.
- Tärkeää on hyödyntää tietoisesti kokopäiväpedagogiikkaa ja mahdollistaa vuorovaikutus erikokoisissa ryhmissä tai pareittain sekä aikuisten että lasten kanssa. Päivän kohtaamisissa lapsilla tulee olla mahdollisuus kertoa omasta arjestaan kotona. Tällöin saadaan esiopetuksen sisältöihin luontevasti mukaan lapsen asiantuntijuus, kulttuuri ja kielet.
- Avoin oppimisympäristö sisältää tarjoutumia lasten omaehtoiseen (kielen merkitystä tukevaankin) keskinäiseen vuorovaikutukseen esimerkiksi leikki-tilanteissa (alla). Avoimessa oppimisympäristössä näkyy myös ryhmän monikielisyys. Tämän toteutuminen edellyttää yhteistyötä huoltajien kanssa.
- Esiopetuksessa on paljon leikkiä. Leikissä lapsella on mahdollisuus käyttää kieltä erilaisissa rooleissa ja vuorovaikutustilanteissa. Leikissä toteutuu lasten osallisuus ja yleensä lapsen itseluottamus on vahva. Lapset nostavat leikkiteemat, kehittelevät leikkiä ja tuottavat samalla monipuolisia vuorovaikutustilanteita.

4.4.2.2 Kuunteleminen, ymmärtäminen ja puhuminen

- Lasta rohkaistaan ja kannustetaan kertomaan ajatuksistaan, tuntemuksistaan, mielihaluistaan, käsityksistään ja kokemuksistaan. Lapsen tulee päivittäin kokea, että hän saa puhua sekä tulee kuulluksi.
- Erilaisissa esiopetuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä (esimerkiksi substantiiveja). Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia (Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021, 43).
- Päivittäisten kuuntelutilanteiden lisäksi voidaan harjoitella tutun sadun epäkohtien havaitsemista.
- Kielellä leikkiminen toteutuu myös puhuen ja kuunnellen. Kuunnellaan oman nimen tavujen määrää tai äänteen puuttumista tai vaihtumista. Lapsen omaa puhetta voidaan äänittää ja kuunnella yhdessä. Luontevasti tämä toteutuu esimerkiksi animaation tekemisessä, jossa yhdistyy monipuolisesti eri tavoitteita ja oppimisen alueita.
- Luodaan tilanteita, joissa saa antaa ohjeita muille ja vastaavasti kuunnella sekä noudattaa toisen lapsen tai aikuisen antamia ohjeita. Ryhmässä esiintyvät kielet tuodaan näkyviksi ja niihin tutustutaan. Lapsille annetaan kokemus, miltä eri kielet kuulostavat.

Esimerkiksi lapsi voi opettaa toisille lapsille sekä aikuisille tervehdyksiä ja numeroita omalla äidinkielellään (yhteistyö huoltajien kanssa).

- Keskittymistä kuunteluun tuetaan erilaisin tavoin esim. ilmaisemalla puhujan puheen-vuoro kuvalla tai esineellä.
- Kuvakirja ja kuva auttavat keskittävää kuuntelua sekä tukevat ymmärtämistä.
- Saduttamista ja kerrontaa toteutetaan esiopetuksessa. Aikuinen on myös kertojana. Tarina voidaan tuottaa erilaisissa ryhmissä ja käyttää apuna konkreettisia keinoja. Tarinoiden tuottamiseen hyödynnetään digitaalisia välineitä. Monikielisten lapsen kohdalla yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeää (esimerkiksi kaksikielinen saduttaminen).

4.4.2.3 Lastenkirjallisuus

Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin lastenkirjallisuuden teksteihin. Esimerkkejä tekstilajeista:

- runot,
- sadut/kertomukset
 - o kansansadut ja eri kulttuurit huomioiden
- realistiset tarinat (nykylämän kuvaus)
- nykytodellisuus ja kuvitteellinen maailma yhdessä (fantasiatarinat)
- sarjakuvat

Kielellinen ja kulttuurinen vastuullisuus toteutuu kirjallisuuden tarjonnassa. Yhdenvertaisuutta tukeva ja erilaisista kulttuureista nouseva moninaisuus näkyy teksteissä ja kuvissa. Esiopetuksessa luetaan kuvakirjoja ja tarinoita myös länsimaisen kulttuurin ulkopuolelta.

Lastenkirjallisuudessa kuvakirjalla on oma tärkeä roolinsa. Kuvakirjalla on kuvittaja ja kirjoittaja. Kuvakirja on taideteos, jossa kuva täydentää tekstiä tai päinvastoin. Vuorovaikutteinen lukeminen tukee lapsen kielellistä kehitystä. Tarinoita ja kertomuksia voidaan tarkastella myös osien kautta kuten juoni, henkilöt, tapahtumapaikka ja -aika. Lastenkirjallisuuden käsittelyn luovia toiminnallisia tapoja ovat esimerkiksi draama ja leikki.

4.4.2.4 Kielen (rakenteiden ja muodon) tutkiminen

- Vuorovaikutteinen lukeminen tukee kielen tutkimista. Siinä keskustellen ja draamapedagogiikan avulla käsitellään satuja, runoja ja kertomuksia.
- Tutkiminen toteutuu, kun tuetaan ja ruokitaan lasten luontaisen mielenkiinnon kohteena olevaa kielellä leikkimistä ja leikittelyä. Tätä on esimerkiksi sanoilla riittäminen ja niiden muuntelu sekä epäsanon tuottaminen.
- Ryhmässä esiintyvien kielten sanoja vertaillaan keskenään, tehdään huomioita, miltä sana kuulostaa ja mitä se merkitsee (yhteistyö huoltajien kanssa).
- Kokosanahahmoista lapsen oma nimi on tutuin. Nimiä kirjoitetaan lapsiryhmässä esiintyvillä kielillä.
- Kielellä leikkiminen etenee pääsääntöisesti kokosanahahmoista tavuihin ja äänteisiin.
- Tavutellussa hyödynnetään rytmiä (kehonsoittimet ja rytmisoittimet) ja musiikin keinoja.
- Lapsia tuetaan äänteiden havainnoimisessa esimerkiksi aloittaen lapsen omasta nimestä ja esiopetusympäristön tai lapsen lähiympäristön tutuista nimistä/sanoista.

4.4.2.5 Lukemis- ja kirjoittamisvalmiudet

Näihin valmiuksiin luetaan varhaiset taidot (mm. kirjainäänne vastaavuus, taito jakaa puhetta yksiköihin, nopea nimeäminen, kielellinen työmuisti), jotka ovat lukemisen ja kirjoittamisen taitojen kannalta olennaisia. (<http://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/lukutaito-kehittyy/lu-kivalmiuksien-kehittyminen> 7.3.2016)

Kirjoittamisvalmiuksien harjoittaminen pohjautuu lapsen sekä lapsiryhmän taitoihin ja mielenkiintoon. Lasten on saatava tehdä sitä omalla taitotasolla ja mielekkäissä asiayhteyksissä. Mielekästä lapselle on leikki. Lapselle merkityksellisessä leikissä lapsen keskittymiskyky on parhaimmillaan. Näin harjoittelu tukee lapsen itseluottamusta ja myönteistä minäkäsitystä. Samalla myönteinen oppimisminäkäsitys vahvistuu.

Esiopetuksessa leikki on keskeinen oppimisen muoto, jossa lapsi osaa (luki-taidoista riippumatta) tuottaa luki-taidoille tärkeää leikillistä kirjoittamista ja leikillistä lukemista. Leikissä lapselle on mahdollista

- itse kirjoittaa sanoja
- jäljentää ja nimetä
- hyödyntää digiteknologiaa.

Avoin oppimisympäristö innostaa lapsia yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä. Oppimisympäristössä on nähtävillä, että on olemassa myös muita kirjoitusjärjestelmiä, joissa kirjaimet ja kirjoitussuunnat poikkeavat meillä opetuista.

Leikin lisäksi lapsen yksi tärkeä oppimisen väline on pelit. Lapsi tuottaa omia tekstejä (aikuinen tai kirjoittamisen taidoissa etevämpi lapsi apunaan) käsin kirjoittaen ja näppäimistöä käyttäen. Lukemis- ja kirjoittamisen valmiuksien harjoittelussa hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä kuten pihaa ja lähiympäristöä. Esimerkiksi hiekkalaatikkoon voi sormella jäljentää kirjaimia ja retkellä voi tunnistaa sekä nimetä liikennemerkkejä ja nimikylttejä.

Lapsella on taitoja lukea ja nimetä kuvia sekä kuvasarjoja. Kuvasarjoilla tuotetaan myös tarinoita tai muokataan satua esitettävään muotoon. Sanojen hajottaminen tavuiksi ja kirjaimiksi on lukemis- ja kirjoittamisvalmiuksien aktivoimista/herättelemistä. Se toteutetaan lapselle mielekkäissä yhteyksissä ja lapsen taitotaso huomioiden. Rytmittäminen tukee sanojen jakamista tavuiksi.

Uusien lukutaitojen medialukutaidon osakokonaisuus jakautuu kolmeen pääosaan

- taito tulkita ja arvioida mediaa (mm. maaliman tutkiminen, sadun ja toden ymmärtäminen)
- taito tuottaa mediasisältöjä (kokeileva käyttö, rikas mielikuvitus ja luova ilmaisu sekä viestintätaitojen harjoittaminen)
- taito toimia mediaympäristöissä (turvallisuus)

Kotkan varhaiskasvatuksen Digipolku avaa tarkemmin medialukutaitoa ja sisältää arjen kuvauksia pedagogiikan tueksi.

4.4.3 Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia toimia yhteiskunnassa ja ymmärtää moninaisuutta.

Kotkalla on pitkä historia kielellisestä ja kulttuurisesta moninaisuudesta johtuen satamasta sekä valtion rajan läheisyydestä. Lisäksi alueella toiminut vastaanottokeskus on muun maahanmuuton myötä vaikuttanut siihen, että lapsiryhmissä sekä henkilökunnassa on erilaisia kieli-, kulttuuri- ja perhetaustoja. Suomea toisena kielenään oppivalla ja omaksuvalla lapsella on oikeus opetuksen ja toiminnan kielen oppimiseen. Tämä velvoittaa esiopetuksen henkilöstöä toisen kielen opetuksen tavoitteelliseen ja suunnitelmalliseen toteuttamiseen. Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on Monikielisyysen tukemisen suunnitelma, josta löytyy tietoa ja välineitä kielitietoisien pedagogiikan toteuttamiseen.

Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunnetaitojen kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Lähiyhteisön tapoihin, uskontoihin ja muihin katsomuksiin tutustutaan yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa. Tutustuminen tukee lasten kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutus- ja ilmaisun taitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Moninaisuus on luonnollinen osa esiopetuksenkin arkea.

Esiopetuksen tehtävä on

- lähestyä yhteisömme aihetta historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista, mikä ohjaa lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin
- vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön ja yhteiskunnan monimuotoisuutta sekä toimia siinä (osallisuus)
- tarjota tilanteita eettisten valintojen pohdintaan, omien tunnetaitojen kehittämiseen ja rakentavan vuoropuhelun harjoitteluun (vuorovaikutustaitojen vahvistuminen)
- tutustua opettajan tai ulkopuolisen toimijan johdolla lähiyhteisön tapoihin, uskontoihin ja muihin katsomuksiin sekä tarttua lasten arjen ja käytännön tilanteiden nostamiin eettisiin aiheisiin
- varmistaa, että jokainen lapsi saa tuntea olonsa kaikissa tilanteissa hyväksytyksi ja turvallisiksi.

Esiopetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen. Näiden tekijöiden pohjalta esiopetuksen toimipaikassa suunnitellaan ja toteutetaan katsomuskasvatusta. Suunnitelmat ja toteutukset ovat yhdenveroisia eri katsomusten ja uskontojen kesken. Niissä tulee huomioida myös eri katsomusten kanssa tehtävä yhteistyö.

4.4.3.1 Eettinen näkökulma

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle suunnattua yhteistä eettistä kasvatusta. Kasvatus liitetään erilaisiin lasten arjen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan

- tunnistamaan tunteitaan
- toimimaan ystävällisesti
- vastuullisesti

- ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita.

Tunteiden tunnistamisen lisäksi lapset tarvitsevat aikuisen tukea tunteiden hyväksymisessä ja tunneilmaisussa. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, sukupuoleen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus.

Opiskeluhuollossa on kuntakohtainen suunnitelma lasten, oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelmassa ovat keskiössä lasten keskinäiset ja lasten sekä aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet sekä ennaltaehkäisevät toimintamallit.

Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi rooli-leikit, sadut ja median sisällöt. Kertomusten käsittely vuorovaikutteisesti keskustellen tai draama-pedagogiikan avulla osallistaa lapsia ratkaisujen etsimiseen ja löytämiseen. Vaikean tilanteen voi piirtää paperille, jolloin se tulee ulkoistettua ja sitä voi käsitellä. Opetuksessa käytetään sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja. Konkreettiset välineet, kuten kuvien käyttö, auttavat lapsia tunteiden ilmaisemisessa ja ymmärtämisessä.

4.4.3.2 Historiallinen näkökulma

Lasten kanssa tutustutaan historiallisesta näkökulmasta johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen, jolloin opetus linkittyy ”Ilmaisun monet muodot” oppimiskokonaisuuteen.

Lisäksi opetuksessa käsitellään lapsia kiinnostavia

- muita historiallisia tapahtumia
- henkilöitä
- kulttuureja ja kulttuuriperintöä.

Tiedon lähteinä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä (museot, rakennettu ja luonnon ympäristö jne.). Keskeisiä lähteitä ovat mm. lasten huoltajat ja mahdolliset isovanhemmat sekä heidän tietonsa omasta kulttuuriperinnöstään. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu ilmiöihin perustuva design oppiminen tarjoaa käsittelytavan, jossa lasten osallisuus ja asiointumetus pääsee keskeiseen rooliin historiallisiin ilmiöihin tutustuttaessa.

Kotkan ympäristöä värittää Kymijokivarsi ja merellisyys. Historiallisesti seutu on ollut valtakunnan raja-aluetta. Edelleen naapurivaltion rajan läheisyys vaikuttaa toimintaympäristöön ja sen tapahtumiin. Lapsen näkökulmasta ajallisesti lähellä tapahtuneet tapahtumat ovat jo historiallisia.

Opetuksessa voidaan tutustua myös

- juhlaperinteisiin
- kansanperinteen tarinoiden
- perinneleikkeihin ja -liikuntamuotoihin
- vanhoihin lauluihin ja runoihin tai musiikkiin.

Tässä kohdin yhteistyötahoina voivat olla vanhempien, paikallisten hankkeiden ja harrastusryhmien lisäksi myös lasten isovanhemmat.

4.4.3.3 Katsomus näkökulma

Esiopetuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä ja lähiympäristössä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään tapakulttuuriin sekä vuodenkiertoon ja elämäntapaan liittyviin juhliin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Juhlien ja tapahtumien kautta lapsille tarjoutuu mahdollisuus katsomuskasvatukselle tärkeään kokemuksellisuuteen. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä.

Katsomuskasvatuksessa yhteistyö huoltajien kanssa on olennaista, jotta voidaan vahvistaa katsomuskasvatuksen merkitystä osana Minä ja meidän yhteisömmme -oppimiskokonaisuutta. Katsomuskasvatus ei ole tunnustuksellista opetusta, vaan antaa eväitä kunnioittavaan ja ymmärtävään vuorovaikutukseen toisten kanssa. Lapsen leops -keskustelussa tuodaan esiin katsomuskasvatuksen velvoittavuus ja sisältö. Oikea tieto riittävän varhain luo kuvaa turvallisesta ja luotettavasta opetuksesta.

Erilaisiin tapoihin tutustumalla voidaan vähentää ennakkoluuloja ja vahvistaa ihmisten tasa-arvoista kohtaamista. Esiopetuksen arjessa lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Näiden teemojen käsittelyn pohjana on lapsista lähtevä ihmettely. Hyvin ryhmäytynyt lapsiryhmä on hedelmällinen pohja matkalla monimuotoisuuden ymmärtämiseen. Näin ollen ryhmäytymisharjoitukset ja tutustumisleikit ovat tärkeitä menetelmiä esiopetuksessa.

Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänskysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa toimien, keskustellen, leikkien ja luovasti ilmaisten. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Samalla tuetaan lasten valmiuksia rakentaa omaa kulttuurista ja katsomuksellista identiteettiä. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Kotkan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä Deep Talk -menetelmä, jonka avulla katsomuskasvatuksen aiheita käsitellään vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa lapsiryhmän kanssa.

4.4.3.4 Yhteiskunnallinen näkökulma

Lasten mielenkiinto yhteiskunnallisiin asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Esiopetuksessa tartutaan lasten nostamiin ajankohtaisiin yhteiskunnassa esiintyviin tapahtumiin ja käsitellään niiden nostattamia tunteita sekä tuetaan turvallisuuden kokemusta ja tulevaisuuden uskoa. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Median tuottaminen voi olla

- lehden tekeminen
- valokuviiin pohjautuva tuotos
- elokuvatarinan suunnittelu, kuvaaminen ja esitys
- äänimaisemien tekeminen
- animaation (piirrostarina) työstäminen.

Median tuottaminen on yksi lasten osallisuuden muoto ja siinä tulee hyödyntää myös digitaalisia välineitä. Oppimiskokonaisuus linkittyy tässä kohdin mm. Ilmaisun monet muodot - ja Kielten rikas maailma oppimiskokonaisuuksiin.

Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Media on läsnä lasten arjessa, heidän puheissaan, tavaroissaan, vaatteissaan ja leikeissään. Mediakasvatuksen kautta tuetaan lasten mediataitoja ja -kriittisyyttä. Toden ja tarun erottaminen on muun muassa yksi tukemista tarvitseva taito alle kouluikäisellä lapsella. Kasvan ja kehityksen - oppimiskokonaisuudessa harjoitellaan turvallista digiteknologisen ympäristön käyttöä. Tässä kohdin tärkeä asia on luottamuksellinen yhteistyö vanhempien kanssa. Kansallisten asiantuntijatahojen sivustoilta (Väestöliitto), saa ajanmukaista tietoa mediakasvatukseen liittyen.

Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä sekä tarjotaan mahdollisuus harjoittaa vastuun ottamista turvallisesti. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin, että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumiseen ja vaikuttamiskokemukseen (kokoukset ja palaverit). Osallisuutta ja osallistumista on avattu opetussuunnitelman luvun 2 alaluvussa 2.6.

4.4.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lapsen toimintaympäristö (piha, lähiluonto, rakennettu ympäristö ja muut oppimisympäristöt) on erityisen tärkeää oppimisympäristö matemaattisten taitojen opettelussa sekä teknologia- ja ympäristökasvatusten toteuttamisessa. Oppimisen ohjauksessa on keskeistä lasten omat havainnot ja toiminta sekä esiopetuksessa syntyvien tilanteiden hyödyntäminen. Toimintaympäristöön liittyvät lasten havainnot ja niiden arvostaminen sekä rikastaminen ja jäsentäminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito havainnoida ympäristön ilmiöitä sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä tukee lasten matemaattista ajattelua. Saamalla se edistää myös muiden taitojen oppimista.

Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Lasten kanssa yhdessä toteutettava lasten kiinnostuksen kohteesta nouseva oppimisprojekti yhdistää matematiikan, ympäristökasvatuksen sekä teknologiakasvatuksen sisällöt kokonaisuudeksi. Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmaan (2022) on kirjattu Design -oppiminen yhdeksi ilmiöpohjaisen työskentelyn menetelmäksi. (Katso myös Pedanet sivut Kotka>Varhaiskasvatus>Kehittämishankkeet>DOP (design suuntautunut pedagogiikka))

Keskeiset oppimiskokonaisuuden tehtävät ovat

- virittää kiinnostus matematiikkaan
- matemaattisen ajattelun kehittyminen
- lasten luonnontuntemuksen ja luontosuhteen vahvistaminen
- tutustuminen arjen teknologiaan ja tutkivaan oppimiseen

4.4.4.1 Matemaattiset taidot

Lapsen kiinnostuksen kohteet, havainnot, ongelmat ja ratkaisut niihin, sekä erilaiset pohdinnat ovat matematiikan oppimisen pohja. Aikuisen tehtävänä on oppimistilanteita ja -ympäristöä suunniteltaessa huomioida lapsen kokemusmaailma. Toisaalta aikuisen on uskallettava heittäytyä ennakkoluulottomasti ja rohkeasti mukaan lapsen tekemiseen, tutkimiseen ja ihmettelyyn (tutkiva työtap). Aikuisen kiinnostus siitä, miten lapsi kertoo omista toimintamalleistaan ja ajatuksistaan (kielellistäminen), miten lapsi päätyi tiettyyn lopputulokseen, antaa arvokasta tietoa

lapsen matemaattisen ajattelun kehittämisestä ja todellisesta osaamisesta. Matematiikka on myös ajattelutaitojen kehittämistä (kykyä nimetä, ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä).

Oppimisympäristön suunnittelussa on tärkeää luoda mahdollisuus lasten välisen vuorovaikutuksen syntymiseen ja oppimiseen yhdessä toisen lasten kanssa. Vuorovaikutuksessa toteutuu myös matematiikan kielellistäminen. Siinä apuna voivat olla kuvat, erilaiset välineet ja esineet (värisauvat, helmet, lelut ja murtokakut yms.). Avoin oppimisympäristö luo edellytykset kehittää matemaattista ajattelua yksilöllisesti sekä laajentaa matemaattisten käsitteiden ja välineiden käyttöä myös omaehtoiseen leikkiin. Esiopetuksessa matematiikka kulkee lapsen mukana kaikissa toimintaympäristöissä; mm. metsässä, pihalla, lähiympäristössä, ryhmätilassa, ruokalassa vuorovaikutuksessa toisten lasten sekä aikuisten kanssa. Opetuksessa tulee tietoisesti hyödyntää erilaisia oppimisympäristöjä ja niidentarkastelua matemaattisesta näkökulmasta.

Mitä enemmän aikuinen kiinnittää huomiota ympäristössä oleviin matemaattisiin asioihin, sitä enemmän se auttaa lasta havainnoimaan, innostumaan ja motivoitumaan matematiikasta erilaisissa arjen tilanteissa. Aikuisen roolina on kannustaa lapsia matematiikan taitojen kehittämiseen toiminnallisesti, leikkien, tutkimalla ja kokeilemalla. Eri aistien, erilaisten leikkien, pelien ja tarinoiden käyttäminen ja runsas havainnollistaminen avartavat lapsen käsitystä matematiikasta. Oppimistilanteissa lapsella on aktiivinen rooli ja aikuisen tehtävänä on luoda salliva ja kokeileva ilmapiiri matematiikan oppimiseen.

Toiminnan tulee sisältää paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen. Opetuksessa hyödynnetään digiteknologiaa.

Lasten matemaattisen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021, 49

Opetuksen tavoitteena on matematiikkaan ja sen osa-alueisiin tutustuminen. Osa-alueet eivät tavallisesti ole erillisinä opeteltavia toimintoja. Niiden oppiminen tapahtuu usein samanaikaisesti.

Tavoitteiden alla on sitä kuvaavat keskeiset matemaattiset käsitteet ja käsitteitä konkretisoivat esimerkit.

Tuetaan lukukäsitteen kehittymistä (Lukukäsite)

A. Lukujono 0–10

Matemaattisten taitojen vahva pohja rakentuu lukujonotaidoille. Lukujonotaidoilla tarkoitetaan lapsen taitoa luetella lukujonoa eteen - ja taaksepäin ja pysähtyä sovittuun lukuun, nimetä

naapuriluvut ja askeltaa lukujonossa eri tavoin. Loruttelu ("yykaakooneevii") ei tarkoita, että lapsi olisi oppinut taidon.

- Lukujen luetteleminen loruna eteenpäin (1,2, 3...), taaksepäin (10,9, 8...), keskeltä sekä eteen- että taaksepäin (4,5,6...tai 7,6,5...)
- Lukujen suureneminen ja pieneneminen liikuttaessa lukujonolla eteen- tai taaksepäin
- Lukujonolla liikkuminen annetusta luvusta annetun luvun verran eteen- tai taaksepäin ("siirry lukujonolla luvusta 4 kaksi eteenpäin, mihin lukuun päädyit?")
- Lukujen luetteleminen annetusta luvusta annettuun lukuun, sekä eteen- että taaksepäin ("aloita luvusta 2 ja luettele lukuun 5 asti")
- Luvun paikka lukujonossa

B. Lukukäsité 0–10

Tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään lukukäsitteen eli lukumerkin, numeromerkin ja lukusanan välisen yhteyden.

- lukumäärä- lukusana- numeromerkki vastaavuus (**=> kolme=> 3)
- numeroiden tunnistaminen ja tuottaminen
- lukumäärän nopea havaitseminen (subitisaatio) laskematta
- lukujen hajotelmat (lukumäärien erilainen ryhmitteleminen)

Puhutaan ja kuullaan matematiikkaa (kielellistäminen: Matemaattiset suhteet ja aritmeettiset perustaidot)

C. Looginen ajattelu (matemaattiset suhteet)

Matemaattinen ajattelu lähtee liikkeelle havainnoista ja etenee niiden sanallistamiseen ja käsitteiden ymmärtämiseen. Käsitteitä tulee käyttää ja kielentää lapselle monipuolisesti ja tavoitteellisesti sekä osana esiopetuksen arkea että oppimistilanteita.

- luokittelu
- vertailu
- sarjoittaminen ja säännönmukaisuudet
- sijainti ja suhteet
- ongelmanratkaisu
- päättely
- matematiikan käsitteet

määrää ilmaisevat käsitteet; molemmat, pari, kokonainen, eniten, vähiten, puoli, kaikki jne., *ominaisuuksia ilmaisevat käsitteet*; samanlainen, erilainen, iso, pieni, kuuma, kylmä, pitkä, lyhyt, leveä, kapea jne.

aikaa ilmaisevat käsitteet; joskus, ei koskaan, ennen, kohta, eilen, huomenna, usein jne.

avaruudellisia suhteita ilmaisevat käsitteet; vieressä, edessä, takana, sisällä, ulkona, vasemmalla puolella, alapuolella jne. (ovat erityisen tärkeitä, jos opetuskieli ei ole lapsen ensisijainen kieli)

D. Matikkatarinat (yhteen- ja vähennyslaskun käsite -aritmeettiset perustaidot)

Matikkatarinoiden avulla pyritään siihen, että lapsi pystyy kuuntelemaan lyhyen tarinan, muistaa siitä ydinkohdat ja pystyy tekemään pienen laskutehtävän. Aloitetaan tavallisesti pienillä lukumäärillä, mutta huomioidaan lapsen osaaminen. Tavoitteena lisäämisen ja vähentämisen käsitteiden ymmärtäminen osana arkielämän tilanteita. Matikkatarinoiden näyttelemisessä yhdistyvät kielellinen, liikunnallinen ja matemaattinen puoli.

Kokeillaan mittaamista ja tarkastellaan arjessa aikakäsitettä (Mittaaminen ja aika)

Mittaamalla saadaan tietoa mitattavien kohteiden ominaisuuksista tai määrästä. Mittaaminen on vertailua ja lapsi tarvitsee paljon kokemuksia mittaamisesta (oma keho, luonnon materiaalit, eri välineet) ymmärtääkseen mittaamisen ja vertailun välisen yhteyden. Päivärytmin ymmärtämisen tukeminen kuvien avulla visualisoi mm. vuorokausirytmää:

- aika (vuorokausi, vuodenaika, kello, ajankäsitteet: joskus, aina, eilen, huomenna jne.)
- pituus
- paino
- tilavuus
- raha
- havaintojen tilastollinen esittäminen

Tuetaan tason ja tilan hahmottamista

Lapsen hahmottamista tuetaan esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Tällöin opetellaan sijainti- ja suhderekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

E. Geometria

Geometriassa tutustutaan kuvioihin, kappaleisiin ja niiden ominaisuuksiin. Kuviot ovat kaksiulotteisia (esim. ympyrä, kolmio, neliö ja nelikulmio) ja kappaleet kolmiulotteisia (esim. pallo, kuutio, kartio ja lieriö). Esiopetuksen toimintaympäristö on tärkeässä roolissa geometriaan tutustumisessa.

- muodot ja niiden nimeäminen (kolmio, neliö, ympyrä ja nelikulmio)
- tila (sijainti ja suhteet)
- ympäristö, rakennettu ympäristö
- muovailu, rakentelu, askartelu
- liikkuminen ja luova toiminta

4.4.4.2 Teknologiakasvatus

Esiopetuksessa teknologiakasvatusta toteutetaan lapsen maailmasta käsin. Tärkeää on, että lapsi itse tutkii, tutustuu ja rakentaa erilaisilla välineillä ja materiaaleilla. Tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään teknologiaa leikin ja pelien kautta (miten kaikki toimii?). Teknologiseen maailmaan kuuluu kaikki ihmisen luovan toiminnan tuottama lähtien lapsen tekemästä pienestä esineestä aina monimutkaisimpaan huipputeknologian tuotteeseen.

Lasten kanssa tunnistetaan, havainnoidaan ja pohditaan arjen teknologisia ominaisuuksia, ratkaisuja ja lelujen toimintaperiaatteita. Havainnot ja pohdinnat koskettavat:

- välineitä ja materiaaleja
- ominaisuuksia
- kiinnitystapoja
- kokoa, mittoja, muotoja, värejä (matemaattiset käsitteet)
- (tavoiteltavaa) rakennetta ja sen tarkoitusta
- tuotoksen arviointia (mm. kestävyyttä, ulkomuodon miellyttävyyttä)

Oppiminen tapahtuu lapsen omakohtaisen kokemuksen kautta keksimällä, suunnittelemalla askartelemalla, rakentelemalla itse ja ideoimalla uutta (esim. erilaiset koneet ja vekottimet). Kekseliäisyys on teknologiakasvatuksen tärkeimpiä piirteitä. Teknologinen toiminta koostuu

- ideoinnista ja suunnittelusta
- itse tekemisestä ja teknologisista rooleista
- valmiista tuotoksesta ja sen mahdollisesta kokeilusta
- tuotoksen arvioinnista ja kehittämisestä sekä
- rakentamisprosessin dokumentoinnista (kuvaaminen, äänittäminen, piirtäminen, kirjoittaminen)

Teknologiseen kasvatukseen kuuluu ohjelmoinnillinen ajattelu. Ajattelu toteutuu opetussuunnitelmassa yleisestikin korostuvan yhdessä tekemisen ja itsensä toteuttamisen kautta. Laitteiden toimintaideoiden selvittäminen palvelee myös ohjelmoinnillista ajattelua. Ohjelmoinnilliseen ajatteluun kuuluu

- pulmien tunnistaminen ja ratkaiseminen (ratkaisuprosessi ja vaiheittainen eteneminen)
- samankaltaisuuksien tunnistaminen (vertaileminen)
- kokonaisuuksien purkaminen pienempiin osiin
- tarkkuus (vaiheittainen eteneminen -mm. ohjeiden seuraaminen)

Kotkan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on Digipolku, joka sisältää konkreettisia esimerkkejä pedagogiikan toteutumisesta ohjelmoinnin osalta.

Teknologiakasvatuksen keskeisin oppimisen muoto esiopetuksessa on leikki. Rakenteluleikissä esineiden ja tuotosten syntyminen erilaisilla välineillä ja rakennusprosessin seuraaminen auttavat lasta ymmärtämään, mihin esineitä tarvitaan, miten ne toimivat ja miten niitä voi käyttää. Lapset saavat vastauksia itse kokeilemalla ja omien sekä yhteisten ratkaisujen löytämisellä. Rakennussarjat tarjoavat mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen teknologiseen toimintaan. Rooli- tai sääntöleikeissä toteutuu esimerkiksi ohjelmointia robottileikin muodossa. Leikissä on robotteja, joita ohjelmoijat ohjelmoivat toimintaohjeillaan.

Esiopetuksessa dokumentointi on merkittävässä roolissa. Sitä tehdessä käytetään teknologiaa. Teknologian käyttö toteutuu myös valmiiden oppimispelien ja -ohjelmien kautta sekä ilmaisun monet muodot oppimiskokonaisuuden käsityöopetuksessa.

4.4.4.3 Ympäristökasvatus

Esiopetuksessa lasten omilla luontokokemuksilla on vahva yhteys oppimiseen. Lasten kanssa havainnoidaan ja tutkitaan lähiympäristöä, kasveja, eläimiä, elotonta luontoa ja luonnon ilmiöitä.

Hyvää oloa tuottavat luontokokemukset, ihastelun ja löytämisen ilo lähiluonnossa edesauttavat positiivisen luontosuhteen syntymistä (luontoa ei osata suojella, jos sitä ei tunne tai puuttuu kokemuksia). Tällä on vahva yhteys kielen, käsitteellisen ymmärryksen ja arvojen muodostumiseen. Ympäristökasvatuksessa ja kestävä kehityksen kasvatuksessa tärkeitä arvoja ovat toisen ihmisen ja ympäristön huomioonottaminen sekä yhteinen vastuu. Näiden mukaan toimimalla luodaan pohja kestäväälle elämäntavalle.

Ympäristökasvatus on osa lapsen jokapäiväistä elämää ja sen tavoitteena on lapsen aktiivinen ja osallistuva toimiminen. Havaintoja dokumentoidaan esiopetuksessa eri tavoin muun muassa piirtäen, värittäen, valokuvaten, tallentaen ääntä, kirjaten esimerkiksi lukumääriä, kertomalla aistimastaan ja keräämällä materiaaleja (aarteet, löydöt ja kokoelmat). Ympäristö tarjoaa tilaa ihmettelylle, innostaa pohtimaan ja ruokkii lapsen luontaista uteliaisuutta. Tutkimisen ja ihmettelyn perustana ovat lapsen kysymykset, joihin lähdetään etsimään vastauksia. Ympäristökasvatuksessa käytetään avoimia kysymyksiä, jotka perustuvat lasten ihmettelyyn, valmiisiin väittämiin, kokeiluihin tai havaintoihin (esim. Mikä kelluu?). Tietoa haetaan yhdessä lasten kanssa. Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu yhdeksi tutkimisen menetelmäksi Design-suuntautunut pedagogiikka. (Katso myös Pedanet sivut Kotka>Varhaiskasvatus>Kehittämishankkeet>DOP design suuntautunut pedagogiikka)

Kysymykset syntyvät yhteisen kokemuksen kautta:

- ilmiöiden seuraamisesta (vuorokauden kulku, vuoden kulku, sääilmiöt, eläinten ja kasvien elämä jne.)
- päätelemien tekemisestä (syyseuraus, yhteneväisyydet ja eroavaisuudet)
- merkityksien löytämisestä (luontoon liittyvät käsitteet).

Havainnointi ja seuranta mahdollistavat luokittelun ja vertailun. Näiden pohjalta löydetään mm. eliöiden tunnusmerkkejä, jotka toimivat perustana lajituntemukselle. Lajituntemus ja luokittelu perustuvat lasten mielenkiinnon kautta heränneeseen pohdintaan ja ihmettelyyn. Lasten luontuntemusta hyödynnetään opetuksessa.

Esiopetuksessa luokittelu toteutuu vähintään seuraavasti:

- eloton/elollinen ja
- kasvit-eläimet.

Esiopetuksessa liikutaan, leikitään, rakennetaan ja tehdään havaintoja luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Ympäristöstä nautitaan ihastelun ja ihmettelyn kautta eri vuodenaikoina. Luonto ja lähiympäristö antavat lapselle mahdollisuuden kulkea ja oppia aistit avoimina. Ei riitä, että näkee ja kuulee, vaan tarvitaan myös haju-, tunto- maku- ja tasapainoaistia. Liikkuminen epätasaisessa maastossa tarjoaa sopivaa haastetta. Lähiympäristössä liikuttaessa lapsi harjoittelee turvallisuuden ja hyviin käytöstapoihin liittyviä asioita sekä ympäristön havainnointia. Myös taidekasvatusta toteutetaan osana ympäristökasvatusta (luonnon esteettisyys, yksilö- ja ryhmätyöskentely, ympäristötaide).

Esiopetuksessa lapset toimivat kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti ja ottavat vastuuta esimerkiksi kierrätyksestä sekä lähiympäristöstä huolehtimisesta. Yhdessä lasten kanssa kasvatetaan kohti kestävä elämäntapaa harjoittelemalla mm. roskaamatonta retkeilyä, kohtuullisuutta ja säästäväisyyttä, ruokailun vastuullisuuden merkitystä, energian säättämistä ja jätteen vähentämistä (mm. kierrätys, tavaroiden uudelleen käyttö). Huomiota kiinnitetään siihen, että teoilla

voidaan vaikuttaa. Turvataan tulvaisuususkko ja se, että lapsen ei tarvitse kantaa tekojen vaikutuksista itseään suurempaa vastuuta.

Kotkassa lasten mielestä huolehdimme luonnosta ja ympäristöstä, kun keräämme roskat pois, emmekä heitä roskia luontoon. Jotta kaikilla ihmisillä ja eläimillä olisi hyvä olla ja elää, lapset korostavat huolehtimaan eläimistä ja kohtelevaan niitä hyvin. Lisäksi he nostavat hyvän olemisen ja elämisen ehdoksi sen, että ihmisillä on turvallinen olo.

Esiopetusvuoden aikana tehdään yhteistyötä Luontokoulu Hailin kanssa (mm. vierailut luontokoulun luokkaan tai yhteiset tutkimusretket lähiympäristöön). Mahdollisuuksien mukaan tutustutaan Kotkan puistoihin, Vellamoon ja Maretariumiin. Opetuksessa huomioidaan kansalliset ja paikalliset teemapäivät sekä kampanjat.

4.4.5 Kasvan ja kehityn

Esiopetuksen yhtenä tavoitteena on laaja-alainen osaaminen, jossa yhtenä osa-alueena ovat itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän pätevyyskokemuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden näkökulmista.

Keskeisinä oppimiskokonaisuuden tehtävinä on

- luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle
- kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja
- edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Tämän oppimiskokonaisuuden keskeisistä tehtävistä kestävään elämäntapaan kuuluvat tehtävät ovat yhteneväisiä sisältöjä mm. ”Minä ja meidän yhteisömme” -oppimiskokonaisuuden kanssa.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Esiopetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan myös kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä. Heidän valmiuksiaan toimia erilaisissa tilanteissa vahvistetaan.

Esiopetusyhteisön turvallisesta ja hyväksyvästä ilmapiiristä tulee aikuisten myös huolehtia. Esiopetuksessa tuetaan ja kehitetään lasten sosioemotionaalisia taitoja. Tärkeää on edistää myönteisten vertaissuhteiden ja ryhmässä toimimisen taitoja. Edellä mainituilla taidoilla on vaikutusta kiusaamisen yleisyyteen ja monenlaisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen.

4.4.5.1 Liikunta ja liikkuminen

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa kaikkina vuodenaikoina. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot

kehittyvät. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu. Liikunta kehittää lasten taitoja hahmottaa omaa kehoa ja sen eri osia suhteessa

- ympäröivään tilaan
- käytettävään aikaan ja
- voimaan.

Nämä liikuntaan liittyvät hahmottamisen alueet monipuolistavat ohjatun liikunnan toteutusta. Liikkumisen tulee olla ohjattua sekä omaehtoista ja se toteutuu sekä sisällä että ulkona.

Oppimisympäristön (sisällä ja pihalla) tulee mahdollistaa lasten omaehtoinen liikkuminen. Oppimisympäristöön kuuluu aktiivinen lähiympäristön käyttö. Yhdessä kootut säännöt tuovat turvaa ja samalla sallivat lapsen luontaisen liikkumisen. Liikuntavälineistö on lasten saatavilla ja käytävissä aikuisten aktiivisella panostuksella. Leikin ja ulkoilun aikana lapset luovat kiinnostuksen pohjalta esimerkiksi tanssi- tai taisteluesityksen, rakentavat jumpparatoja tai harjoittelevat urheilulajeja. Aikuiset havainnoivat aktiivisesti lasten toimintaa ja mahdollistavat liikkumisen tarjoamalla välineitä ja tilan sekä ohjaamalla tilanteen etenemistä. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Piha, metsät, puistot, lähiliikuntapaikat, koulun liikuntasalit ja muut monipuolisen liikunnan mahdollistavat tilat ja ympäristöt ovat jatkuvassa käytössä.

Motorisia perustaitoja ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot.

Tasapainoa harjoitellaan

- pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai
- taitoradalla leikitellen.

Liikkumistaitoja edistetään

- kierimistä
- kiipeämistä
- juoksua ja hyppelyä sisältävillä harjoituksilla.

Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan

- työntämällä ja vetämällä
- käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja.

Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Toiminnan tavoitteena on antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukea lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa tutustutaan perinteisiin liikuntaleikkeihin, joita esimerkiksi ovat hippaleikit, polttopallo, rokkapata, narulla hyppiminen loruineen ja twistnaru. Lisäksi eri kulttuurien leikit mahdollistavat erilaisia variaatioita liikuntaleikkeihin. Kotkan esiopetuksessa toteutuu alkeisuimakoulu ja säiden salliessa tutustutaan kausiliikuntaan. Mahdollisuuksien mukaan hyödynnetään lasten ja heidän vanhempiensa osaamista tutustuttaessa eri lajeihin. Myös urheiluseurat ovat tässä tärkeitä yhteistyökumppaneita. Kotkan varhaiskasvatuksessa on Liiku, leiki ja innostu -iloa

ympäri vuoden liikunnan vuosisuunnitelmajuliste ja sitä tukemaan on laadittu erillinen julkaisu Vinkit ja faktat päivittäiseen liikkumiseen.

Opetuksessa hyödynnetään valtakunnallisia liikkumista lisääviä ja monipuolistavia hankkeita sekä toimintaohjelmia. Kotkan varhaiskasvatus ja esiopetus on mukana Liikkuva varhaiskasvatusohjelmassa. Liikunnan kautta toteutuu muiden oppimiskokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä. Esimerkiksi liikunnan välityksellä opetetaan kielellisiä ja matemaattisia sisältöjä.

4.4.5.2 Ravinto ja kuluttaminen

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään hyvinvointia ja terveyttä edistävän syömisen ja **ruokaan liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin sekä kestävään elämäntapaan. Tämä toteutuu ruokakeskusteluina (aistihavainnot, terveellisyys, monipuolisuus, ruokarytmi, ravintotottumukset jne.) ja ruokailuun liittyvien hyvien tapojen (ole hyvä, kiitos, saisinko) vahvistamisena. Ruokaillessa harjoitellaan ruokailuvälineistön käyttöä (erityisesti veitsi ja haarukka) ja havainnoidaan välineistön ja ruokalajin sopivuutta. Lisäksi lapset harjoittelevat annostelevaan itselleen sopivan ruokamäärän. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkitystä. Kulutuksen osalta painotetaan kestäväen kehityksen arvoja kuten huolenpito, välittäminen ja vastuunkanto. Esiopetuksessa toteutetaan

- kierrätystä käytännön tasolla sekä
- puhutaan energian ja veden säästämisestä.

Esiopetusryhmässä voidaan tarkkailla energian, veden ja ruuan kulutusta. Tässä on mahdollisuus toteuttaa tutkivan toiminnan ja oppimisen menetelmää.

Esiopetuksessa kunnioitetaan ja huolehditaan yhteisistä sekä omista tavaroista. Tällä voidaan turvata tavaroiden mahdollisimman pitkä käyttöikä. Lasten leikeissä, piirroksissa ja esiopetukseen tuoduissa leluissa nousee näkyviin kulutukseen sekä mainontaan liittyviä tulkintoja. Ne toimivat esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana. Esiopetuksessa rakennetaan osaamis pohjaa luonnonvarojen kestävään käyttöön perustuvalla kiertotalousajattelulle. Yhteisesti pohditaan ilmiöitä:

- roskasta raaka-ainetta
- omistamisesta yhteiskäyttöön
- kertakäyttöisyys ja korjattavuus

4.4.5.3 Hyvinvointi ja terveys

Esiopetuksessa ohjataan lapsia ymmärtämään fyysisen aktiivisuuden, riittävän levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitys hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa pohditaan mahdollisia sairauksia, terveyttä, virkeyttä ja hyvää oloa. Samalla tarkastellaan ihmisen mahdollisuutta vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Sisältöjen käsittelyssä korostuu lasten huomioidut ja ryhmässä esille nousevat teemat. Esiopetuksessa painotetaan

- levon ja fyysisen aktiivisuuden määrää
- terveellisen ruokavalion
- hygienian merkitystä (tieto ja arjen taidot) sekä

- ennaltaehkäisevää näkökulmaa.

Lasten kanssa opetellaan perusta terveellisille ruokailutottumuksille. Kannustetaan positiivisin keinoin lasta maistamaan monipuolisesti erilaisia ruoka-aineita. Opetuksessa on mahdollista tehdä yhteistyötä ravintopalveluiden kanssa ja kysyä heidän ammattitaitoaan. Lisäksi voidaan hyödyntää valtakunnallisten yhdistysten teemoja ja tapahtumia kuten Kasvisviikot ja Liikuntaseikkailu.

Esiopetuksessa käydään keskustelua hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille. Esiopetuksen arjen ja oppimisen tilanteissa sekä leikeissä harjoitellaan

- kaveruutta
- toisten huomioon ottamista
- tunteiden tunnistamista, nimeämistä ja hallintaa.

Aiheet ovat yhteneväisiä Minä ja meidän yhteisömme oppimiskokonaisuuden kanssa.

Esiopetuksessa noudatetaan kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen (sovittelu huomioiden) liittyvää kuntakohtaista opiskeluhoollon suunnitelmaa. Havainnolliset tunnekortit toimivat lapsilla hyvänä työvälineenä tunteiden tunnistamisessa, nimeämisessä ja hyväksymisessä (erilaiset tunteet ovat ihmisille luonnollisia ja sallittuja). Lisäksi on mahdollista hyödyntää erilaisia tunteisiin ja kaveruuteen liittyviä opetusmateriaaleja ja -ohjelmia.

Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Tässä asiassa yhteistyö lasten vanhempien kanssa on tärkeää (perheiden tavat, joista keskustellaan). Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea. Esiopetuksessa lapset pesivät kädet säännöllisesti ja huolellisesti.

Esiopetuksessa ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Väestöliitolla on materiaalia keho- ja tunnekasvatukseen ja ikätasoiseen seksuaalisuuden tukemiseen.

4.4.5.4 Turvallisuus ja turvataidot

Esiopetuksen toimintakulttuuriin kuuluu itsearvostuksen vahvistaminen ja hyvän huomioiminen itsessä sekä toisissa. Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan turvalliseen elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lapset luovat esiopetusryhmälleen yhteiset toimintäsäännöt, joiden kautta ryhmässä tuetaan arvostavaa kohtelua ja turvallisuuden toteutumista. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Turvallisuus ja turvataidot liittyvät tiiviisti yllä käsiteltyyn hyvinvointi ja terveys sisältöön. Lisäksi opiskeluhoolto työskentelee turvallisuuden eteen ja turvallisuuden takaamiseksi toimipaikoilla on kirjallisia suunnitelmia. Suunnitelmien laadinnassa lasten osallisuus voidaan toteuttaa esimerkiksi turvakävelyn avulla. Tällöin käydään läpi turvallisuuden ylläpitämisen ja toimintavalmiuden takaamisen kannalta tärkeitä kohteita. Lapset voivat myös kertoa, missä kohteissa tai tilanteissa he kokevat turvattomuutta. Voidaan yhdessä pohtia, mitä tekemällä turvallisuutta kohennetaan.

Turvataitojen tukemisen keskeisiä teemoja ovat

Minä olen arvokas

- olen ainutlaatuinen
- huolehdin itsestäni (ja toisista)
- pelon tunteet ja niiden hallinta

Olemme hyviä kavereita

- kaveruus, kiva kaveri ja kelju kaveri, huomaa hyvä itsessä ja toisissa

Minä pärjään

- turvattomuus ja turvallisuus
- selviytymiskeinot

Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Näissä tilanteissa huomioidaan yhteistyömahdollisuus koulun kanssa ja noudatetaan yhteisiä periaatteita. Opiskeluhoitosuunnitelmassa on erillinen suunnitelma kiusaamisen ennaltaehkäisystä, puuttumisesta sekä selvittelystä. Esiopetukseen soveltuvaa materiaalia on muun muassa Miniverso www-sivuilla ja Mannerheimin lastensuojeluliiton tuottamana.

Opetuksessa harjoitellaan (ikäkaudelle sopivalla tavalla) lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa digitaalisissa ympäristöissä. Liikenneturvalla on tarjolla materiaalia liittyen lapsi liikenteessä teemaan.

Digiteknologian käyttöturvallisuutta on käsitelty Minä ja meidän yhteisömme ja Kielten rikas maailma oppimiskokonaisuudessa. Esiopetuksessa toteutuva mediakasvatus käsittää turvallisuustaitojen tukemisen. Tässä kohdin korostuu huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Turvallisuus ja turvataidot ovat yleisesti ottaen sisältöjä, joita otetaan puheeksi myös vanhempien kanssa. Kotkan varhaiskasvatuksessa on Digipolku, jonka sisältöihin kuuluu myös digiturvallisuus ja sitä tukeva pedagogiikka.

4.5 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Kotkan esiopetussuunnitelmassa on läpileikkaavasti huomioitu, että esiopetuksessa olevien lasten kieli- ja kulttuuritaustat vaihtelevat. Kotkalla on pitkä historia kielellisestä ja kulttuurisesta moninaisuudesta johtuen satamasta sekä valtion rajan läheisyydestä. Lisäksi alueella toiminut vastaanottokeskus on muun maahanmuuton myötä vaikuttanut siihen, että lapsiryhmissä sekä henkilökunnassa on erilaisia kieli-, kulttuuri- ja perhetaustoja. Henkilöstön omakohtaista kokemusta ja tuntemusta eri kielistä ja kulttuureista hyödynnetään huoltajayhteistyössä sekä antamalla äidinkielistä tukea. Paikkakunnalla on myös ruotsinkielinen päiväkotito, esiopetus ja peruskoulu. Ruotsinkielisellä koululla on esiopetuksen järjestämiseen koulukohtainen esiopetuslupa. Lisäksi Kotkassa on englanninkielistä varhaiskasvatusta yksityisen palveluntuottajan toteuttamana ja kunnan järjestämänä kielirikasteista (englanti) esiopetusta

Kotkan esiopetuksessa suomea toisena kielenään oppivalla ja omaksuvalla lapsella on oikeus opetuksen ja toiminnan kielen oppimiseen. Tämä velvoittaa henkilöstöä toisen kielen opetuksen

tavoitteelliseen ja suunnitelmalliseen toteuttamiseen. Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on Monikielisyyden tukemisen suunnitelma, jonka tavoitteena on kielitietoisien pedagogiikan vahvistaminen. Suunnitelmaa hyödynnetään erityisesti maahanmuuttajataustaisille lapsille, joiden äidinkieli ei ole suomi tai joilla on muutoin monikielinen tausta. Suunnitelmassa kielitietoisuuden vahvistamisella tarkoitetaan tavoitteellista ja tietoista pedagogista toimintaa, joka edesauttaa sekä toisen kielen oppimista, että oman äidinkielen/-kielten säilymistä ja kehittymistä. Lisäksi suunnitelmassa on kuvattu kulttuurista moninaisuutta ja sen huomioimista maahanmuuttajataustaisten lasten kotoutumisen näkökulmasta (etninen/kansallinen kulttuuri, kansalaisuus ja katsomus). Suunnitelmassa on myös luku yhteistyöstä ja nivelvaiheista. Monikielisyyden tukemisen suunnitelmaa ajantasaistetaan vastaamaan kulloinkin voimassa olevia säädöksiä.

Kotkan varhaiskasvatuksessa käytetään Kielipeda -työvälinettä kielitietoisien varhaiskasvatuksen ja rikasta kieltä mallintavien toimintatapojen kehittämiseksi. Työvälinettä käyttämällä tuetaan myös lasten suomen kielen oppimista ja monikielisyyttä. Sen avulla saadaan näkyviin lapsen kielellinen taitotaso, mikä tarvittaessa ohjaa kuulemaan huoltajia lapsen oikeudesta perusopetukseen valmistavaan opetukseen esiopetuksessa. Mikäli lapsen kielellinen taitotaso jää alle A1 kehittyvän alkeiskielitaidon, suositellaan perusopetukseen valmistavaa opetusta esiopetuksessa. Kotkan perusopetukseen valmistavan esiopetuksen suunnitelmaan (2022) on kirjattu, että valmistavaa opetusta tarjotaan Kotkassa inklusiivisena (sisällytettynä opetukseen tavallisessa eoryhmässä) lähikoulun esiopetuksessa. Tavoitteena on, että lapsi saa tarvittavat kielelliset ja muut valmiudet koulun aloittamiseksi. Lisäksi tavoitteena on edistää kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä tukea oman/omien äidinkielten hallintaa sekä oman kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Perusopetukseen valmistavan esiopetuksen suunnitelma täydentää kuntakohtaista esiopetuksen opetussuunnitelmaa.

KieliPeda osa "Kielitietoisien oppimisympäristön tarkastelu" on kaikkien lapsiryhmien arviointiväline Kotkan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Kielitietoisien oppimisympäristön tarkastelu -osiota ryhmien henkilöstötiimit käyttävät vähintään kaksi kertaa vuodessa oppimisympäristön tarkasteluun. Kielipeda työväline on varhaiskasvatuksen verkkoasemalla ja sen käyttöön saa ohjausta varhaiskasvatuksen konsultoivalta kieli- ja kulttuuriopettajalta.

5. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuki

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet Kotkan esiopetuksessa

Kotkan esiopetuksessa oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukea toteutetaan monipuolisia työtapoja ja pedagogisia menetelmiä käyttäen, ryhmiä joustavasti muunnellen sekä opettajien ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Välittäminen, huolenpito ja myönteinen ilmapiiri esiopetusyhteisössä edistävät lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Kotkalaisten lasten mielestä hyvä opettaminen ja hoitaminen tarkoittaa sitä, että aikuinen on rauhallinen, kannustava, kehuva ja kuunteleva. Lasten mielestä tärkeää on myös osallistuva ja leikkivä aikuinen.

Esiopetus ja sitä täydentävä varhaiskasvatus toteutuu lapsen esiopetusryhmässä. Päivittäinen vastuu oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista on esiopetuksen henkilöstöllä. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa oppimisen tukeen liittyvän pedagogisen kokonaisuuden toteutumisesta tiimissä ja huolehtii yhdessä koko tiimin kanssa oppimisympäristön muokkaamisesta tuen tarpeiden mukaisesti. Lastenhoitaja tuo omaa ammatillista osaamistaan tuen prosessiin ja varsinkin sen toteuttamiseen. Lisäksi lastenhoitajalla voi olla koulutus pohjansa kautta lääkehoidon osaamista. Ryhmässä mahdollisesti toimiva ohjaaja

osallistuu omaa ammattitaitoaan hyödyntäen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Päiväkodin johtaja vastaa oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen toteutumisesta toimipaikassaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat (veot) toimivat toimipaikkojen tukena erityispedagogiikan sekä lapsen kehityksen ja oppimisen tuen asiantuntijoina. Varhaiserityiskasvatuksen suunnittelija toimii tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajien sekä henkilöstön tukena oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen ja ryhmäkohtaisten tukimuotojen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Konsultoiva varhaiserityiskasvatuksen työryhmä (vek-ryhmä) arvioi lapsen tuen yhdenvertaista toteutumista rakenteellisten järjestelyjen osalta. Työryhmä kokoontuu säännöllisesti noin kuusi kertaa toimintavuoden aikana. Työryhmässä käsitellään rakenteellisen tuen järjestelyjä oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyjen, ryhmä- ja lapsikohtaisen tuen sekä esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta. Toimipaikat voivat pyytää vek-ryhmältä konsultaatiota ryhmän rakenteellisen tuen järjestelyihin tai esittää muutoksia niihin. Rakenteellisia järjestelyjä voivat olla esteettömyys, joustavat ryhmittelyt, oppimisympäristön muokkaaminen, henkilöstön työnjakoon ja mitoittamiseen liittyvät ratkaisut.

Esiopetuksen toimipaikkakohtaisesti laadittavassa lukuvuosisuunnitelmassa kuvataan tuen järjestämisen periaatteet ja vastuut sekä ryhmäkohtaisten tukimuotojen suunnittelu, toteutus ja arviointi. Ryhmäkohtaisen tuen toteutumista tulee arvioida säännöllisesti ja muokata tarpeiden mukaisesti. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan moniammatillinen ja monialainen yhteistyö sekä huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Päiväkodin johtaja vastaa lukuvuosisuunnitelman laatimisesta ja toteutumisesta, opettajilla on vastuu arvioinnin toteutumisesta ryhmässä. Koko henkilöstö on vastuussa toimintatapoihin sitoutumisesta, toimintatapojen arvioinnista ja kehittämisestä. Lukuvuosisuunnitelma ohjaa esiopetuksen järjestämispaikan toimintaa ja tuen suunnittelua. Tarkempi kuvaus lukuvuosisuunnitelmasta on luvussa 1.2.

Lasten havainnointi ja mahdollisten tuen tarpeiden kartoittaminen aloitetaan heti esiopetuksen alkaessa. Jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle tehdään kielellisen tietoisuuden sekä matemaattisten valmiuksien kartoitukset. Kartoitukset auttavat oppimista tukevien opetusjärjestelyjen sekä ryhmäkohtaisten tukimuotojen suunnittelussa. Ajantasaiset kartoitukset ja niiden toteuttaminen on kirjattu erilliseen ohjeeseen, joka on henkilöstön saatavilla.

Kielitietoisen pedagogiikan kehittämisen työvälinettä käytetään kielitietoisen esiopetuksen toteuttamisen tukena. Kotkan esiopetuksessa kaikki ryhmät arvioivat ja kehittävät kielitietoista oppimisympäristöä työvälineen avulla. Työvälineestä on oma ohje ja koulutusvideo henkilöstön saatavilla.

Huoltajat ovat mukana lapsen tuen suunnittelun ja arvioinnin kokonaisuudessa ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon. Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen oppimisvalmiuksista, kartoitusten tuloksista, ryhmässä toimimisen taidoista ja työskentelytaidoista. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa asiat lapsen esiopetussuunnitelmaan syyslomaan mennessä. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa ja arviointi kirjataan lapsen esiopetussuunnitelmaan.

Päiväkodin johtaja, esiopetusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioivat yhdessä oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen kokonaisuutta säännöllisesti lukuvuosisuunnitelmaan kirjatun ohjeen mukaisesti.

5.1.2. Tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen Kotkan esiopetuksessa

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtyminen

Opetuksen ja toiminnan järjestämisen kannalta on tärkeää, että lapsen kanssa työskentelevällä henkilöstöllä on olennainen tieto lapsen oppimisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Lapsen siirryttyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen järjestetään tarvittaessa tiedonsiirtopalaveri yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Jos lapsi on saanut varhaiskasvatuksessa tehostettua tai erityistä tukea, veo kutsuu koolle siirtopalaverin. Yhteisessä siirtopalaverissa käydään läpi lapsen oppimisen tukeen liittyvät keskeiset asiat sekä muut välttämättömät tiedot esiopetuksen järjestämisen ja toteuttamisen kannalta. Palaveri järjestetään mahdollisuuksien mukaan touko–kesäkuussa. Varhaiskasvatuksessa laadittu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) siirtyy esiopetukseen huoltajien suostumuksella. Muualta kuin Kotkan varhaiskasvatuksesta siirtyvien lasten vasu siirretään huoltajien suostumuksella paperiversioidina.

Esiopetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto lapsen saamasta tuesta varhaiskasvatuksen aikana välitetään siirtopalaverissa. Mikäli lapsi ei ole varhaiskasvatuksen piirissä, tulee tieto lapsen tuen tarpeesta huoltajan, lastenneuvolan, muiden lapsiperhepalveluiden tai erityisrauhanhoidon taholta.

Esiopetuksesta perusopetukseen siirtyminen

Esiopetuksessa on käytössä *Huoltajan ja esiopetuksen näkemys koulun aloittamisesta*-lomake. Se on tarkoitettu huoltajien ajatuksille ja henkilöstön huomioille lapsesta tulevana koululaisena. Huoltaja kirjaa lomakkeelle näkemyksiä, joita haluaa välittää lapsensa tulevalle luokanopettajalle.

Jos lapsi on saanut lapsikohtaisia tukitoimia esiopetuksessa, järjestetään tiedonsiirtopalaveri ennen perusopetukseen siirtymistä. Siirtopalaverit sovitaan yhdessä huoltajan, esiopetuksen ja koulun kesken.

Vastaanottavan koulun rehtori ja/ tai laaja-alainen erityisopettaja toimivat siirtopalaverin koollekutsujana. Siirtopalaverissa keskustellaan lapsen opetuksen järjestämisen kannalta olennaiset asiat opetuksen ja tuen järjestämiseksi perusopetuksessa. Siirtopalaverissa siirretään huoltajien luvalla myös muut lapsen tukeen liittyvät olennaiset asiakirjat, kuten terapeuttien yhteenvedot tai asiantuntijalausunnat. Opiskeluhuollon palvelujen järjestämistä koskevat asiat siirretään huoltajien suostumuksella.

Lapsen huoltajille tulee antaa mahdollisuus osallistua siirtopalaveriin. Lapsen esiopetusryhmästä siirtopalaveriin osallistuvat varhaiskasvatuksen opettaja, veo ja tarvittaessa kieli- ja kulttuuriopettaja. Esiopetuksen henkilöstö varaa tarvittaessa palaveriin tulkin. Veo valmistautuu siirtopalaveriin varaamalla kaikki siirrettävät paperit mukaan tapaamiseen.

Salassapitosäädösten mukaisesti henkilöstö voi osallistua siirtopalaveriin ainoastaan oman ryhmänsä lasten/oppilaiden osalta, ei esimerkiksi rinnakkaisluokkaa tai -ryhmää koskevaan palaveriin. Laaja-alaisia erityisopettajia osallistuu lapsikohtaisiin palavereihin kouluittain yksi (1) opettaja. Opiskeluhuollon edustajien läsnäolo palaverissa perustuu huoltajan suostumukseen.

5.1.3 Esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen tuen yhteensovittamisen käytännöt

Kotkassa esiopetus ja sitä täydentävä varhaiskasvatus toteutuu lapsen esiopetusryhmässä sekä pääsääntöisesti saman henkilökunnan suunnittelemana ja toteuttamana. Järjestely antaa hyvät lähtökohdat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tuen tarpeiden arvioimisen, seurannan ja toteuttamisen yhteensovittamiseen.

Esiopetuksessa laaditaan kaikille lapsille lapsen esiopetuksen suunnitelma (leops). Suunnitelmalomakkeessa yhdistyvät lapsen vasun ja esiopetuksen oppimissuunnitelman sisällöt sekä lapsikohtainen tuen toteuttamisen suunnitelma. Lapsen esiopetussuunnitelma kokoaa jokaisen lapsen vahvuudet, tarpeet ja mielenkiinnon kohteet. Esiopetuksessa on käytössä lasten vasujen koontilomake, joka kokoaa ryhmän vahvuudet, mielenkiinnon kohteet, tarpeet sekä pedagogiset tavoitteet ja menetelmät ryhmätasoisista suunnittelua varten.

Esiopetuksen ryhmillä on käytössä tiimisuunnitelma. Suunnitelmaan kirjataan ryhmän tarpeisiin vastaavat oppimisen edellytyksiä tukevien opetusjärjestelyiden ja varhaiskasvatuksen pedagogisten ja rakenteellisten tuen muotojen kokonaisuus. Tiimisuunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja.

5.2. Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot Kotkan esiopetuksessa

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt sisältävät sekä pedagogisia että rakenteellisia ratkaisuja. Rakenteellisten järjestelyjen suunnittelu seuraavaa toimintakautta varten aloitetaan jo keväällä, ja siihen osallistuvat päiväkodin johtaja, palvelupäällikkö, veo ja varhaiserityiskasvatuksen suunnittelija. Toimipaikan johtotiimit (päiväkodin johtaja, apulaisjohtaja ja veo) käyvät tarkempaa keskustelua kunkin toimipaikan järjestelyistä.

Toimipaikka- ja ryhmäkohtaiset oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt kirjataan lukuvuosisuunnitelmaan. Oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä kuten joustava ryhmien muodostaminen, toiminnan eriyttäminen ja erilaiset pedagogiset ratkaisut kuvataan tarkemmin tiimisuunnitelmassa. Pedagogisia ratkaisuja ovat myös selkeä ja ennakoitava päivärhythmi, sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, kielitietoinen opetus sekä ryhmäkohtaiset apuvälineet ja tilojen esteettömyys. Opetusjärjestelyiden suunnittelussa ja toteuttamisessa voi käyttää apuna Kotkan Varhaiskasvatuksessa käytössä olevaa Inklusiivisen toimintakulttuurin mukaiset menetelmät -lomaketta.

Lukuvuoden aikana päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tarkastelevat rakenteellisten järjestelyiden toimivuutta ja voivat pyytää vek-ryhmältä konsultaatiota rakenteellisen tuen järjestelyihin tai esittää niihin muutosta. Rakenteellisia järjestelyjä voivat olla esteettömyys, joustavat ryhmittelyt, oppimisympäristön muokkaaminen, henkilöstön työnjakoon ja mitoitukseen liittyvät ratkaisut.

Kotkan esiopetuksessa toimipaikkojen esiopetusryhmät ovat lapsimäärältään pieniä. Tämä mahdollistaa osaltaan oppimista tukevien opetusjärjestelyjen ja ryhmäkohtaisen tuen toteutumista. Henkilöstön keskinäinen ja lasten välinen yhteistyö sekä yhdessä oppiminen eivät ole sidoksissa lukuvuoden alun ryhmärakenteeseen, vaan toimintakulttuurin tavoitteena on joustavat

ryhmittelyt, jotka mahdollistavat lasten tuen tarpeisiin vastaamisen. Opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtainen tuki toteutuvat kunkin esiopetusryhmän tarpeiden ohjaamina.

Esiopetuksen toimipaikoissa opetusjärjestelyjen ja ryhmäkohtaisen tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on käytettävissä veon, kieli- ja kulttuuriopettajan (kieku-opettaja) sekä mahdollisen resurssiopettajan ammattiosaaminen.

Kielitietoisien esiopetuksen toimipaikka- ja ryhmäkohtaisessa toteuttamisessa tukena on Monikielisyys tukemisen suunnitelma. Monikielisyys tukemisen suunnitelman ajantasaisuudesta vastaavat varhaiskasvatuksen kieku-opettajat. Kielitietoista oppimisympäristöä arvioidaan esiopetusryhmässä kaksi kertaa vuodessa Kielipeda 1 työkalun avulla. Arvioinnin perusteella ryhmän henkilöstö asettaa tavoitteet kielitietoiselle oppimisympäristölle ja laatii tavoitteille toimenpiteet. Tavoitteet, toimenpiteet ja niiden seuranta kirjataan esiopetusryhmän tiimisuunnitelmaan.

5.2.1 Yhteistyön rakenteet ja vastuut järjestäjä-, toimipaikka- ja ryhmätasolla

Esiopetukseen ilmoittautumisen jälkeen palvelupäällikkö ja varhaiserityiskasvatuksen suunnittelija käynnistävät toimipaikkojen esiopetusryhmien henkilöstösuunnittelun yhteistyössä esiopetuksen toimipaikan johtotiimin kanssa. Päiväkodinjohtajan lisäksi johtotiimiin kuuluvat toimipaikan apulaisjohtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Esiopetuksen toimipaikan henkilöstösuunnitelmassa huomioidaan lasten määrä, lasten tarpeet ja mahdolliset tuen tarpeet. Toimipaikkojen esiopetusryhmien muodostamisesta vastaa toimipaikan johtotiimi.

Päiväkodin varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii, että huoltajien kanssa sovittu opetuksen kannalta olennainen lapsikohtainen tieto siirtyy esiopetuksen toimipaikkaan. Varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettaja vastaa yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa mahdolliseen Valo-opetukseen ohjautumisesta ja tämän tiedon välittämisestä eteenpäin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa, että tarvittavat tukeen liittyvät siirtopalavarit toteutuvat. (Ks. myös kohta 5.1.2.)

Esiopetuksen toimipaikan johtotiimi aloittaa esiopetusvuotta edeltävän kevään ja kesän aikana lukuvuosisuunnittelun. Toimipaikan henkilöstö osallistuu suunnitteluun viimeistään toimintakauden alun kehittämissäpäivässä. Lukuvuosisuunnitelma kokoaa toimipaikan opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot. Johtotiimi varmistaa, että esiopetuksen henkilöstö muokkaa opetusjärjestelyjä ja ryhmäkohtaisia tukimuotoja, sekä kokeilee lasten tarpeiden edellyttämällä tavalla ja systemaattisesti uusia toimintatapoja.

Esiopetusryhmän ammattilaiset laativat lukuvuoden alussa tiimisuunnitelman varhaiskasvatuksen opettajan johdolla. Tiimisuunnitelma ohjaa ryhmän ammattilaisia arvioimaan yhdessä kielitietoisesta oppimisympäristön toimenpiteitä, opetusjärjestelyjä ja mahdollisia ryhmäkohtaisia tukimuotoja. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa, että ryhmässä muokataan opetusjärjestelyjä ja tukimuotoja arvioinnin pohjalta. Koko ryhmän henkilöstö vastaa, että muokattuja toimintatapoja kokeillaan sovitun suunnitelman mukaan.

Varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja perusopetuksen laaja-alainen erityisopettaja tekevät suunnitelmallista yhteistyötä. Yhteistyötä tehdään lasten oppimisvalmiuksien kartoittamisessa sekä kehityksen, hyvinvoinnin ja oppimisen tukemisessa.

Yhteistyötä palvelevia rakenteita ovat järjestäjä-, toimipaikka- ja ryhmätasolla säännöllisesti toteutuvat kehittämisryhmät ja -tapaamiset sekä palaverit. Kotkan varhaiskasvatuksen dialoginen toimintakulttuuri vahvistaa kuulemisen ja osallisuuden toteutumista.

5.2.2 Ryhmäkohtaiset tukimuodot

Päiväkodin johtaja vastaa ryhmäkohtaisen tuen toteutumisesta ja siitä, että suunnitellut ryhmäkohtaisen tuen keinot on kirjattu lukuvuosisuunnitelmaan ja tarkennettu tiimisuunnitelmaan.

Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja arvioi säännöllisesti ryhmäkohtaisen tuen tarvetta ja keskustelee siitä myös päiväkodin johtajan ja veon kanssa. Erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä suunnitellaan yhteistyössä ryhmän opettajan ja veon kesken. Opettajan, veon ja muun henkilöstön yhteistyö ja yhteisesti rakentuva näkemys ryhmän lasten tuen tarpeista on edellytys ryhmäkohtaisen tuen toteuttamiselle. Erityisopettajan antama opetus toteutuu yhteistyössä ryhmän henkilöstön kanssa ja sitä voidaan toteuttaa yhteisopettajuuden eri muotoja käyttäen sekä opetuksena pienemmissä ryhmissä.

Ryhmän opettaja vastaa yleisen tukiopetuksen sekä opetuskielen tukiopetuksen tarpeen tunnistamisesta, suunnittelusta ja toteuttamisesta. Veo on tarvittaessa mukana opetuksen suunnittelussa, arvioinnissa ja toteutuksessa. Tunnistettuun tuen tarpeeseen tulee vastata viipymättä.

Yleinen tukiopetus kohdistuu ensisijaisesti oppimiskokonaisuuksiin ja opetuksen sisältöihin. Yleistä tukiopetusta annetaan pääsääntöisesti lasten tuen tarpeiden mukaisesti muodostetuissa joustavissa pienryhmissä eriytettynä opetuksena. Yleistä tukiopetusta voidaan toteuttaa myös yhteisopetuksena. Eriyttämisessä tulee huomioida kaikkien lasten tarpeet. Yleistä tukiopetusta järjestetään suunnitelmallisesti ja sitä voidaan antaa myös ennakoivasti.

Opetuskielen tukiopetus on kielitietoista opetusta, jota järjestetään esiopetusaikana suunnitelmallisesti ja siten, että mahdollisimman moni lapsi hyötyy siitä. Opetuskielen tukiopetuksen toteutumisaika koskee myös esiopetuksen valmistavassa opetuksessa olevaa lasta. Tukiopetus kohdistuu tunnistettuun tarpeeseen, kuten sanavaraston rikastuttamiseen, kuvailevan puheen tuottamiseen tai kielen ymmärtämisen taitojen vahvistamiseen. Tukiopetuksen tarpeen tunnistamisessa hyödynnetään havainnointia sekä ryhmässä toteutettuja lasten oppimisvalmiuksien kartoituksia. Opetuskielen tukiopetusta antaa ensisijaisesti esiopetusryhmästä vastuussa oleva opettaja, mutta sitä voidaan antaa myös yhteisopetuksena. Ryhmän opettaja kirjaa tukiopetuksen tavoitteet ja toteutumisen tiimisuunnitelmaan. Monikielisten lasten esiopetukseen osallistumista tukevat ensisijaisesti kielitietoinen esiopetus ja suomi toisena kielenä opetus. Opetuskielen tukiopetusta annetaan, mikäli edellä mainittu opetus ei tue riittävästi kielen oppimista.

5.3. Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen Kotkan esiopetuksessa

5.3.1 Lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi ja tuen toteuttamista koskeva suunnitelma

Lapsikohtainen tuen tarpeen arviointi tehdään, jos ryhmäkohtaiset tukitoimet eivät ole riittäviä. Arvioinnin avulla selvitetään toteutuneiden opetusjärjestelyiden ja ryhmäkohtaisen tuen vaikutavuus. Arvioinnin perusteella suunnitellaan tukitoimet ja ratkaisut, jotka tukevat lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia parhaiten. Tuen tarpeen arvioinnista vastaa esiopetuksen opettaja ja veo osallistuu arviointiin tarvittaessa. Veon erityispedagogista osaamista hyödynnetään aina, kun tarvitaan moniammatillista tai monialaista yhteistyötä.

Mikäli tuen tarpeen arviointi vaatii monialaista osaamista, tukitoimien arviointiin pyydetään opiskeluhoitopalveluiden ammattilaisia tai muita asiantuntijoita huoltajien luvalla. Monialaisen yhteistyöpalaverin koolle kutsumisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Monialaisessa yhteistyöpalaverissa arvioidaan lapsikohtaisten tukipalveluiden tarvetta, sovitaan lapsikohtaisen tuen käytännön toteuttamisesta sekä tuen toteutumisen seurannan ja arvioinnin käytännöistä. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja kirjaavat yhteistyössä lapsikohtaisen tuen tarpeen arvioinnin lapsen oppimissuunnitelmaan. Tuen tarvetta ja sen toteutumista arvioidaan yhteistyössä huoltajan kanssa vähintään kerran vuodessa ja aina tuen tarpeen muuttuessa.

Lapsikohtaista tukea toteutetaan yhteisen suunnitelman mukaisesti opettajien yhteistyönä. Säännöllinen erityisopettajan antama opetus voi toteutua osittain pienryhmässä ja muun opetuksen yhteydessä tai yksilöopetuksena. Säännöllinen, pitkäkestoinen erityisopettajan antama opetus suunnitellaan lasten tarpeiden mukaisesti.

Jos lapsikohtaisten tukitoimien järjestämiseen liittyy rakenteellisten tukitoimien tarvetta, varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioi asiaa yhdessä päiväkodin johtajan kanssa. Tarvittaessa he pyytävät konsultaatiota konsultoivalta vek-ryhmältä tai esittävät muutosta ryhmän rakenteellisiin järjestelyihin.

Lapsikohtainen tuki suunnitellaan lapsen esiopetussuunnitelmaan yhteistyössä huoltajan kanssa. Suunnitelman kirjaamisesta vastaa ryhmän opettaja. Veo osallistuu tarvittaessa suunnitelman laatimiseen.

5.3.2 Tukea koskeva päätös

Monialaisen yhteistyöpalaverin yhteydessä toteutetaan lapsen ja huoltajan kuuleminen hallintopäätöstä varten. Kuulemisen toteuttamisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelee esityksen suunnitelluista lapsikohtaisista tukitoimista varhaiserityiskasvatuksen suunnittelijalle, joka tekee lapsikohtaisesta tuesta myönteisen tai kielteisen hallintopäätöksen. Lapsikohtaisen tuen toteuttamisen suunnitelmaa hyödynnetään tukea koskevaa päätöstä tehdessä. Lapsikohtaisten tukitoimien toteutumista arvioidaan säännöllisesti, vähintään kaksi kertaa lukuvuoden aikana. Jos tuen tarve muuttuu, tehdään uusi hallintopäätös.

Jos lapsi osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen, tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tehdään varhaiskasvatuslain mukainen hallintopäätös täydentävää varhaiskasvatusta varten.

5.4. Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö Kotkan esiopetuksessa

Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen toteuttamiseen liittyvät sovitut yhteistyön rakenteet ja muodot varmistavat onnistuneen ja oikea-aikaisen tuen lapsen kehityksessä ja oppimisessa. Jos lapsen oppimisessa, kehityksessä tai hyvinvoinnissa ilmenee huolta, varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on ottaa huoli puheeksi huoltajan kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja voi pyytää konsultaatioapua varhaiskasvatuksen erityisopettajalta tai huoltajan luvalla opiskeluhoitopalveluiden henkilöstöltä. Huoltajan suostumusta ei kuitenkaan tarvita lapsen tuen tarpeen arviointiin, suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Esiopetuksen toimipaikat käyttävät koulun kanssa yhteisiä tiloja ja lapset ulkoilevat pääsääntöisesti yhteisellä pihalla koulun oppilaiden kanssa. Esiopetus on osa kouluyhteisöä ja esiopetuksen edustaja on mukana koulun yhteisöllisessä opiskeluhoitoryhmässä. Yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä vastaa kouluyhteisön hyvinvoinnista ja tekee suunnitelman sen toteutumisesta. Kotkassa toimii opiskeluhoollon ohjausryhmä, joka vastaa Opetuksen järjestäjän opiskeluhoollon suunnitelman kokoamisesta, päivittämisestä ja seuraa aktiivisesti opiskeluhoollon toteuttamista. Ohjausryhmä koostuu opetustoimen, esiopetuksen, koulujen, oppilaitosten, nuorisotoimen ja opiskeluhoollon edustajista.

Esiopetuksen henkilöstö ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekevät yhteistyötä huoltajien sekä lapsen asioissa mukana olevien asiantuntijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa monialaisen yhteistyön toteutumisesta yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Yhteistyötahoja ovat Kymenlaakson hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalvelut sekä erikoissairaanhoidon palvelut. Esiopetusvuoden aikana tehdään yhteistyötä myös lasta kuntouttavien tahojen kanssa.

Lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen jatkumista perusopetuksessa tarkastellaan jo keväällä yhdessä huoltajien ja lapsen asioissa mukana olevien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät yhteistyötä perusopetuksen laaja-alaisen erityisopettajien kanssa kevään aikana säännöllisesti. Lapsikohtaisten tukitoimien tarvetta arvioidaan yhdessä ja tuen toteuttamisen jatkumista suunnitellaan yhteistyössä.

5.5. Esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen tuen tarpeesta tai terveydentilasta johtuvasta syystä Kotkan esiopetuksessa

5.5.1 Pidennetty ja varhennettu oppivelvollisuus

(Luku tarkentuu syksyn 2025 aikana)

a) Pidennetty oppivelvollisuus (voimassa 31.7.2026)

Lapsen oppivelvollisuus alkaa vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin, jos perusopetuksen tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa. Tämä tarkoittaa, että oppivelvollisuus alkaa lapsen ollessa kuusivuotias. Oppivelvollisuus päättyy, kun oppilas täyttää 18 vuotta tai hän on tätä ennen suorittanut toisen asteen tutkinnon. Päätös oppivelvollisuuden pidentymisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta, joka voi kestää yhden tai kaksi vuotta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin tulevat lapset ohjautuvat pääsääntöisesti neuvolasta lasten neurologian yksikön tutkimuksiin kehityksen viiveen vuoksi. Useimmiten lapsella on hoitokontakti erityissairaanhoidon sekä muun muassa puhe- ja toimintaterapiaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitsema tuki moniammatillisen palaverin pohjalta. Huoltajien lisäksi mukana ovat varhaiskasvatuksen opettaja ja tilanteen mukaan hoitavan tahon edustaja, terapeutti ja neuvolan terveydenhoitaja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kirjaa varhaiskasvatuksen opettaja ja HOJKS:n varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Huoltajien lisäksi

mukana ovat varhaiskasvatuksen opettaja ja tilanteen mukaan hoitavan tahon edustaja, terapeutti ja neuvolan terveydenhoitaja. Lapsen kehitystä seurataan uusintatutkimuksilla. Lapsen koulupolkua suunnitellaan moniammatillisessa yhteistyössä hyvinvointialueen perhepalveluiden asiantuntijoiden ja huoltajien kanssa. Lasta hoitava taho lähettää lausunnon pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen tarpeesta perusopetukseen. Erityisopetuksen suunnittelija tekee päätöksen pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja selvittää lapsen huoltajalle mahdollisimman ajoissa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdot ja valinnan vaikutukset. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen suunnitellaan ottaen huomioon lapsen edistyminen, tuen tarpeet ja kokonaistilanne. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen (huoltajan kuuleminen). Esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen valmiuksia, jotta hän selviytyisi mahdollisimman hyvin opiskelustaan perusopetuksessa. Esiopetus tarjoaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun, kehityksen ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa oppilaan itsetuntoa sekä oppimismotivaatiota.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan järjestää lukuvuonna 2025–2026 vaihtoehtoisesti seuraavilla tavoilla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävän esiopetuksen päiväkodissa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden varhennettuun oppivelvollisuuteen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.

Mikäli lapsella on voimassa oleva päätös erityisestä tuesta, hänelle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS. HOJKS on erityisen tuen päätöksen suunnitelmallista toimeenpanoa ohjaava pedagoginen asiakirja. HOJKS:n laatimisessa hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä huoltajien luvalla kuntoutussuunnitelmaa. Esiopetuksessa lapselle asetetaan oppimiseen ja toimintakyvyn ylläpitämiseen yksilöllisiä oppimisen tavoitteita, jotka kirjataan HOJKSiin. Erityisen tuen päätös ja HOJKS ovat voimassa siihen saakka, kunnes ne on tarkistettu perusopetuslain 4 a luvun mukaiseksi 31.8.2026.

b) Varhennettu oppivelvollisuus (voimassa 1.8.2026 alkaen, täydennetään lukukauden 2025 aikana)

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa huoltajille tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta hyvissä ajoin. Ennen varhennetun oppivelvollisuuden päätöstä varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuu koolle moniammatillisen yhteistyötapaamisen, johon kutsutaan huoltajat ja varhaiskasvatuksen opettaja. Yhteistyötä voidaan tehdä myös monialaisesti varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken, jotta lapsen oppimispolku toteutuu lapsen edun mukaisesti ja tuen jatkumo toteutuu.

Varhennetun esiopetuksen toteuttamispaikka määräytyy lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arvon perusteella. Varhennettu esiopetus toteutuu pääsääntöisesti varhaiskasvatuksessa lapsen lähipäiväkodissa. Varhennettu esiopetus on lapselle maksutonta, mutta oppivelvollisuusajan ylitävästä täydentävästä varhaiskasvatuksesta voidaan periä perheen tulojen mukainen asiakasmaksu.

5.5.2 Sairaalaopetus ja Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu

(Luku tarkentuu syksyn 2025 aikana)

Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu tarjoaa opettajille asiantuntijaneuvontaa monialaista tukea tarvitsevien lasten opetuksen ja tuen suunnittelussa ja toteutuksessa, myös ennaltaehkäisevästi. Sen tavoitteena on vahvistaa opettajien osaamista, edistää turvallisen oppimisympäristön luomista ja vahvistaa koulujen varhaista tukea. Palvelu myös vahvistaa moniammatillista yhteistyötä lasten tukemiseksi. Palvelun järjestämisestä vastaavat sairaalan sijaintikunnan opetustoimi ja muut alueen kunnat, ja yhteistyö sovitaan moniammatillisesti oppilaan tarpeen mukaan.

Konsultatiivinen sairaalaopetuspalvelu perustuu tiiviiseen monialaisen yhteistyöhön, jossa eri toimijat, kuten oppilaan oma esiopetuksen toimipaikka, sairaalakoulu, erikoissairaanhoido ja opiskeluhoito tekevät yhteistyötä. Myös oppilaan huoltajat ja mahdollisesti kotikunta osallistuvat prosessiin. Yhteistyössä varmistetaan tiedonkulku ja tuen suunnittelu sekä siihen muun muassa kuuluvat moniammatilliset palaverit. Tiedonsiirto tapahtuu huoltajien suostumuksella.

Konsultaatio voi olla etä- tai lähikonsultaatiota, jossa arvioidaan lapsen tilanne ja suunnitellaan pedagogisia menetelmiä tai ratkaisuja. Konsultaatio voi käynnistyä koululta, sairaalaopetuksesta tai opiskeluhoollosta.

Lapsen opetuksen ja tuen suunnittelu siirtymävaiheissa perustuu joustavaan yhteistyöhön. Siirtymäpalavereissa suunnitellaan tuen järjestäminen ja varmistetaan sujuva tiedonsiirto lapsen siirtymässä sairaalaopetukseen tai palatessa omaan esiopetukseen. Seurantasuunnitelma takaa tuen jatkuvuuden ja mahdollistaa jatkotoimenpiteet.

Mikäli kotkalainen esiopetukseen osallistuva lapsi sairastuu vakavasti tai tarvitsee erityistä tukea, opetuksen järjestäminen pohditaan tapauskohtaisesti. Jos lapsi on hoitojaksoilla Kotkan ulkopuolella, tuki järjestetään moniammatillisena yhteistyönä niin sairaalaopetuksen aikana kuin siirryttäessä takaisin omaan esiopetukseen.

5.5.3 Perusopetuksen aloituksen myöhentäminen

Perusopetuslain 27 §:n mukaan *lapselle voidaan antaa lupa aloittaa perusopetus vuotta säädettyä myöhemmin psykologisten ja tarvittaessa lääketieteellisten selvitysten perusteella.*

Lapsen havainnointi ja arviointi on tärkeää esiopetuksessa säännöllisesti päivittäisessä toiminnassa. Kun havaitaan tarve arvioida oppivelvollisuuden aloittamisen myöhentämisestä, käydään keskustelua asiasta esiopetuksessa yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan, veon ja tarvittaessa perusopetuksen laaja-alaisen erityisopettajan kesken. Huomattava määrä poissaoloja ja esiopetukseen osallistumisen vähäisyys voi olla peruste perusopetuksen myöhäisempään aloittamiseen.

Huoltajille kerrotaan jo tässä vaiheessa valinnan vaikutukset sekä prosessin aikataulut. Lisäksi huoltajille kerrotaan asiantuntijalausunnosta, joka on edellytyksenä oppivelvollisuuden myöhentämiselle. Lausunnon tulee sisältää lasta hyödyttävät perustelut oppivelvollisuuden aloittamisen siirtämiselle.

Huoltajan hakemus oppivelvollisuuden siirtämisestä, esiopetuksen kuvaus lapsesta tai lapsikohtaista tukea saavan lapsen tukea koskeva suunnitelma sekä asiantuntijalausunto toimitetaan kirjaamon kautta yleisopetuksen suunnittelijalle viranhaltijapäätöstä varten. Päätös lähetetään

huoltajille kirjepostina sekä sähköisesti päiväkodin johtajalle ja koulun rehtorille. Lapsikohtaista tukea saavan lapsen viranhaltijapäätös lähetetään sähköisesti myös varhaiserityiskasvatuksen suunnittelijalle, joka tekee lapselle lapsikohtaisen tuen tarkistamispäätöksen. Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus toteutuu pääsääntöisesti lapsen esiopetuspaikassa.

6. Opiskeluhoolto

Esiopetussuunnitelman perusteet määrittävät, että opiskeluhuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetuksessa. Lapsella on oikeus saada maksutta opiskeluhoolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluhooltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus.

Opiskeluhoiltoa toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä lasten ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Opiskeluhoolto on sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista työtä. Tässä luvussa kuvataan opiskeluhoillon järjestämistä ja sitä ohjaavaa opiskeluhoiltosuunnitelmaa.

6.1 Kotkan opiskeluhoillon järjestäminen ja opiskeluhoiltosuunnitelma esiopetuksessa

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet määrittävät esiopetuksen järjestäjän laatimaan "Koulutuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelma". Perusteiden luvussa 6.1 kuvataan opiskeluhoiltosuunnitelman sisältö (Esiopetuksen opetussuunnitelma luku 6.2/Word versio ja Pedanetin esiopetuksen opetussuunnitelma luku 6.1).

Esi- ja perusopetuksessa "Koulutuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelmasta" käytetään nimitystä "Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelma". Suunnitelma-asiakirja on yhteinen esi- ja perusopetuksen sekä perusopetukseen valmistavan opetuksen kanssa. Se sisältää opiskeluhoillon toteuttamisen tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhoillon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta). Suunnitelma sisältää myös kiusaamisen, häirinnän, väkivallan, rikosten ja rikollisten tekojen ennaltaehkäisy ja puuttuminen näkökulmat. Näissä näkökulmissa vallitsevana ajatuksena on huomion kiinnittäminen hyvään. Aina, kun useampia lapsia ja nuoria kokoontuu yhteen, ei kuitenkaan ikäviltä tilanteilta voida välttyä. Sitä varten on laadittu esiopetusyksiköitä ja kouluja velvoittava toimintamalli. Mallin tarkoituksena on varmistaa turvallinen arki, ennaltaehkäistä kiusaamista ja sitä ilmetessä, saada kiusaaminen loppumaan mahdollisimman nopeasti. "Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelma" laaditaan yhteistyössä oppilaitosten henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. (Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelma, opiskeluhoillonohjausryhmä 2023)

"Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelma" asiakirjan kokoamisesta vastaa Opetustoimen johtama opiskeluhoillon ohjausryhmä. Ohjausryhmä vastaa myös suunnitelman päivittämisestä ja seuraa aktiivisesti opiskeluhoillon toteuttamista. Ohjausryhmä koostuu opetustoimen, esiopetuksen, koulujen, oppilaitosten, nuorisotoimen ja opiskeluhoillon edustajista.

Kotkan "Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelma" on liitteenä lastensuojelulain 12§:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on hyväksytty kesällä 2020 ja Kotka toteuttaa siihen kirjattuja toimenpiteitä vuoden 2024 loppuun.

Kymenlaakson hyvinvointialue järjestää 1.1.2023 alkaen lapsille ja oppilaille tarjottavat opiskelu-
huollon palvelut. "Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma" sisältää arviot esiopetuk-
sen opiskeluhoollon tarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista.

Kotkassa esiopetus järjestetään koulurakennuksessa tai sen välittömässä yhteydessä. Tällöin esi-
opetuksen lapset pääsääntöisesti ruokailevat samassa ruokalassa ja ulkoilevat yhteisellä pihalla
koulun oppilaiden kanssa. Kouluissa esi- ja perusopetuksen ammattilaiset toteuttavat yhteisöl-
listä opiskeluhoolltoa yhdessä työskennellen.

6.2 Opiskeluhoitosuunnitelman toimipaikkakohtainen sisältö

(Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 muuttaminen OPH-4607-2022 Opiskelu-
huollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten tulee olla seuraavat esiopetuksen toimi-
paikkakohtaiset tiedot (asiakokonaisuudet 1-5)

1) Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Arvioon opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista
(ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) kootaan tiedot kul-
takin esiopetussyksiköltä. Tiedot ilmoitetaan opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa
opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten henkilötyövuosina. Arvioilla varmistetaan opiskeluhooll-
topalvelujen riittävyys huomioiden lasten ja esiopetussyksiköiden tarpeet, terveystarkastusten ja
henkilöstömitoitusten toteutuminen sekä palvelujen järjestäminen määräajassa.

Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta

Arvioon kokonaistarpeesta sisältyvät yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä opiskeluhoollotyössä
sekä opiskeluhoollon yhteistyössä tarvittavat resurssit. Kokonaistarpeen arvioissa huomioidaan
esimerkiksi esiopetussyksiköiden määrä ja esiopetuksen lapsimäärä sekä toimintaympäristön eri-
tyispiirteet. Arvioissa huomioidaan lisäksi esimerkiksi tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien
sekä maahanmuuttotasaisten lasten lukumäärät ja osuudet.

Arvio käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Opetuksen järjestäjän arvioissa käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista ilmoitetaan kaik-
kien opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten (ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä ku-
raattori- ja psykologipalvelut) henkilötyövuodet.

2) Esiopetuksen toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoollon edistämiseksi

Yhteisöllinen opiskeluhoollto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria ja sen kehittäminen
edellyttää johtamista. Lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluu oppilas- ja opiskelija-
huoltolain 6 §:n (opetussuunnitelman mukainen ja opetuksen järjestäjän opiskeluhoollto) mukai-
sesti yhteisöllisen työn kokonaisuuteen.

Tällä tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla seurataan ja kehitetään yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvin-
vointia sekä terveellisen, turvallisen ja esteettömän oppimisympäristön syntymistä, edistetään
mielenterveyttä ja oppimista sekä ehkäistään syrjäytymistä. Esiopetuksen henkilökunnalla on en-
sisijainen vastuu esiopetussyhteisön hyvinvoinnista.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan

- yhteisöllisen opiskeluhoollon toimintatavat esiopetuksessa
- esiopetuksen toimipaikkakohtaisten opiskeluhoitoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat.

3) Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi (yksilökohtainen opiskeluhoolto)

Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan ikäryhmälle tarkoitettuja neuvolapalveluja, opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalveluja sekä yksittäistä lasta koskevaa monialaista yksilökohtaista opiskeluhoolltoa, jota toteutetaan monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Yksilökohtaisessa opiskeluhoollolossa seurataan ja edistetään lapsen kokonaisvaltaista terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta ja oppimista, ehkäistään ongelmia ja tarjotaan varhaista tukea.

Yksilökohtainen opiskeluhoolto perustuu esiopetuksessa huoltajan suostumukseen. Lapsen osallisuus ja toivomukset otetaan huomioon toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Yksilökohtaisessa työssä noudatetaan tietojen luovuttamista, saamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan

- lapsen ohjaaminen opiskeluhooltopalveluihin (ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut, kuraattori- ja psykologipalvelut)
- yksittäisen lapsen tueksi koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen, huoltajan suostumuksen hankkiminen ja työskentelyyn osallistuminen.
- opiskeluhooltokertomusten laatiminen, säilytys ja vastuuhenkilön nimeäminen opetuksen järjestäjän opiskeluhooltorekisterille
- lapsen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet esiopetuksessa

4) Yhteistyön järjestäminen lasten ja heidän perheidensä sekä esiopetuksessa työskentelevien ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa

Opiskeluhoolto on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ja opiskeluhooltopalvelujen ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lasten, huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja opiskeluhooltopalvelujen työntekijöiden sekä yhteistyötahojen osallisuus opiskeluhoollon toimintatapojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on opiskeluhoollolossa keskeistä. Tämä edellyttää yhteisiä toimintatapoja ja erityisesti opetuksen järjestäjän ja hyvinvointialueen yhteistyötä.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan

- lasten, huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja opiskeluhooltopalvelujen osallisuus opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman laatimisessa ja yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttamisessa
- esiopetuksen ja muun henkilöstön perehdytys ja osaamisen varmistaminen yhteisöllisessä työssä
- opiskeluhoollon moniammatillinen yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä
- yhteistyö esiopetuksen ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa kuten perheneuvola, lastensuojelu ja erikoissairaanhoido
- yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoollon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen lapsille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille

5) Suunnitelmat lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma

Lapsella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, johon kuuluu fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus. Turvallisuuden varmistaminen edellyttää opetuksen järjestäjältä suunnitelmallista toimintakulttuurin kehittämistä, yhteistä valmistelua ja yhteisten toimintatapojen luomista esiopetusyksiköiden kanssa. Opetuksen järjestäjä perehdyttää henkilöstönsä ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaiset toimintatapoihin erilaisissa ongelmatilanteissa sekä huolehtii tiedottamisesta ja suunnitelmien päivityksestä.

Suunnitelmat lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan erikseen toimenpiteet väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi, niiden esiintyvyyden seuraamiseksi ja ongelmatilanteisiin puuttumiseksi sekä jälkiseurannan edellyttämät käytänteet. Suunnitelmassa kuvataan opettajan, päiväkodin johtajan tai rehtorin velvoite ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Lisäksi kuvataan toimintatavat tukea tarvitsevan lapsen (teon kohde ja tekijä) ohjaamiseksi opiskeluhoitopalveluihin. Kuvaus yhteistyöstä huoltajien kanssa sekä viranomaisyhteistyö ml. toimintatavat koskien ilmoitusvelvollisuutta sosiaalitoimeen ja/tai poliisille ovat osa suunnitelmia.

Kriisisuunnitelma (suunnitelma kriisi-, uhka- ja vaaratilanteiden varalle)

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmaan sisältyy kriisisuunnitelma, jossa kuvataan toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Suunnitelmassa kuvataan kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat kriisitilanteissa sekä toimintavalmiuksien harjoittelu. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan tämän kokonaisuuden johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako. Suunnitelmassa kuvataan sisäisen ja ulkoisen viestinnän sekä opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen välisen tiedottamisen periaatteet.

Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä hyvinvointialueen ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen huomioon muut uhka-, vaara ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset sekä psykososiaalisen tuen järjestämisen periaatteet.

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Kotkan esiopetuksessa ei toistaiseksi ole erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvaa esiopetusta. Mikäli tilanne muuttuu, vastataan siihen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.